

NOTARIATAS

Nr. 8 / 2009

2009 METAI -
E. NOTARIATO
EPOCHOS PRADŽIA

Numerį rengė Lietuvos notarų rūmų darbuotojai:

Justas Čiomasas (teisininkas konsultantas)
Vaidota Majūtė (teisininkė konsultantė)
Sandra Ražanaitė (teisininkė konsultantė)
Aleksandras Matonis (atstovas viešiesiems ryšiams)

Egidija Tiesnesienė (valdytoja)
Dalia Jūrevičienė (sekretorė)
Dalia Remeikytė (specialistė archyvarė)
Irena Zacharevičienė (buhalterė)

Taip pat:

Svajonė Šaltauskienė (notarė)
Edvinas Meškys (teisininkas)
Edita Birulienė (kalbos redaktorė)
„Notariato“ archyvo nuotraukos

ISSN 1822-8127

Olimpiečių g. 4
Vilnius

El. paštas: rumai@notarai.lt

www.notarai.lt

© 2009 Lietuvos notarų rūmai
© 2007 Notarų herbo autorius Arvydas Každailis

TURINYS

AKTUALU

- Elektroninė revoliucija, įkainiai ir kitos permainos 5
- Penkeri metai visuomenės pasitikėjimo olimpe 8

STRAIPSNIAI

- Notaro vaidmuo šeimos teisiniuose santykiuose ir raidos perspektyvos
SVAJONĖ ŠALTAUSKIENĖ 12
- Europos testamentai
VAIDOTA MAJŪTĖ 18
- Pilietybės reikalavimas notarams - nediskriminavimo principo pažeidimas?
SANDRA RAŽANAITĖ 24
- Vekselis ekonominės krizės metu bei teisminė praktika
JUSTAS ČIOMANAS 32
- Notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo mechanizmas -
ką reikia tobulinti?
EDVINAS MEŠKYS 36

TARPTAUTINIAI SANTYKIAI

- Europos notariatas 45
- Pasaulinis notariatas 53
- Europos notarų tinklas 55
- Europos testamentų registų tinklo asociacijos seminaras Rygoje 56

KONSULTACIJOS

IN MEMORIAM

57

64

ELEKTRONINĖ REVOLIUCIJA, ĮKAINIAI IR KITOS PERMAINOS

INTERVIU SU LIETUVOS NOTARŲ RŪMŲ PREZIDENTU, KLAIPĖDOS NOTARU MARIUMI STRAČKAIČIU

„Notariatas“: Kaip vertinate praėjusius 2009-uosius lietuviškojo notariato raidos požiūriu?

Nevienareikšmiškai. Tai buvo vieni dinamiškiausių metų nuo Lietuvos nepriklausomo notariato įsteigimo. Per visus septyniolika veiklos metų nekalbėta tiek daug apie notarų veiklą. Gal šios diskusijos ir buvo vertingos teisėkūros raidos požiūriu, bet ne visos svarstytos idėjos buvo priimtinos notarams. Kaip ir visi kiti, gyvenome ypač sudėtingu ekonominiu laikotarpiu, kai dukart per metus keitėsi pridėtinės vertės mokesčio tarifas, didėjo socialinės ir kitos įmokos, sumažėjo visų notarinių veiksmų skaičius. Lyginant 2007 m. pusmečio duomenis su 2009 m. pusmečio duomenimis, notarinių veiksmų skaičius sumažėjo 40 proc., o notarų pajamos – net 55 proc.

Visi stengėmės prisitaikyti prie naujų sąlygų, nors teko priimti ir skausmingų sprendimų – buvo atleista nemažai notarų biurų darbuotojų, dalis jų – ilgamečiai ir geros kvalifikacijos pagalbininkai. Buvo ir notarų, kurie savo noru nusprendė pasitraukti iš darbo, nes ekonominė našta tapo per sunki. Taigi, besibaigiantys metai buvo tikrai sudėtingi, nervingi, lieka tikėtis, kad jie atnešė vertingą patirtį, privertė kitaip pažiūrėti į savo darbą ir klientus.

„Notariatas“: Notariatą kuruojantis teisingumo ministras Remigijus Šimašius 2009-uosius pradėjo siūlymais peržiūrėti notarų funkcijas ir jų paslaugų kainodarą. Kaip per šiuos metus klostėsi notariato ir Teisingumo ministerijos dialogas?

Per praėjusį Notarų rūmų narių susirinkimą klausiau – kas blogiau: radikalusis populizmas ar radikalusis liberalizmas? Šį klausimą netiesiogiai adresavau R.Šimašiusi, lygindamas jo, kaip ministro, ir jo pirmtako Petro Baguškos darbus. Būsiu atviras, ir dabar nežinau, kaip atsakyti į šį klausimą. R.Šimašius, be jokios abejonės, vienas intelektualiausių ir įdomiausių vizijas turinčių teisingumo ministrų, su juo diskutuoti – tikras profesinis iššūkis. Viena vertus, remiu jo pradėtas teisėkūros sistemos pertvarkas, kita vertus – iš paskutiniųjų kovosiu dėl notarų pozicijų išsaugojimo. Ir ne tik todėl, kad apsaugočiau notaro profesiją ar nenorėčiau jos evoliucijos. Pirmiausia, kaip ministras gerbia ir gina savo atstovaujamą ideologiją, mes gerbiame lotyniškojo notariato principus, kurie susiklostė per šimtmečius ir turėjo didelės įtakos visos europinės teisės ir teisinės kultūros formavimui. Būtų klaidinga manyti, kad diskusijos dėl notariato ateities vyksta vien Lietuvoje. Šiomet Notarų rūmų prezidiumo nariai dalyvavo keliuose Europos Sąjungos notarų tarybos (CNUE) posėdžiuose, kur atitinkamos darbo grupės nagrinėjo šios profesijos perspektyvas, bandė atsakyti, kuri notariato šaka – lotyniškoji ar anglosaksiškoji – pajėgi deramai atsakyti į nūdienos iššūkius. Lietuvos notariato atstovai visuomet balsuodavo už lotyniškąjį notariatą puoselėjančius pasiūlymus, už mums aktualių ir brangių civilinės teisės principų išsaugojimą (red. prieraišas – apie CNUE diskusijas dėl notariato perspektyvų skaitykite rubrikoje „Tarptautiniai santykiai“). Apie Lietuvoje vykstančius teisėkūros peržiūros procesus diskutuojame su kolegomis notarais užsienyje ir sulaukiame jų moralinės paramos. Tad diskusijoje su Teisingumo ministerija dėl notarų ateities remiamės ne „savo kailio“ interesais, o europinio lotyniškojo notariato praktika ir tradicijomis. Nereikia manyti, kad tik Lietuvoje

*DISKUSIJOJE SU TEISINGUMO MINISTERIJA DĖL NOTARŲ ATEITIES
REMIAMĖS NE „SAVO KAILIO“ INTERESAIS, O EUROPINIO LOTYNIŠKOJO
NOTARIATO PRAKTIKA IR TRADICIJOMIS*

iškeltas siekis supaprastinti juridinių asmenų registravimą ar perkelti dalį notarinių veiksmų į elektroninę erdvę. ES notarų taryboje e. notariato kryptimi pažengta toliau ir platesniu frontu, ir daugelį iniciatyvų remia bei finansuoja Europos Sąjungos struktūros.

„Notariatas“: Šiomet itin intensyviai dirbo notariato darbo grupė, svarstanti pasirengimus e. notariato diegimui. Ar įvyko esminių proveržių, atvėrusių notariatui kelią į skaitmeninę epochą?

Liepos pradžioje paskelbta apie Nekilnojamojo turto sandorių viešosios elektroninės paslaugos (NETSVEP) sistemos diegimą notarų biuruose. Praėjus beveik pusmečiui, tebeturime ne vieną dešimtį notarų, dar nepradėjusių NETSVEP eksploatacijos. Tai negerai, nes suteikia kritikams pagrindo sakyti, kad būtent notariatai stabdo „vieno langelio“ principo diegimą. Su Notarų rūmų prezidiumo nariais raginame kolegas nebijoti išbandyti sistemą, nors šiuo atveju patarlė „ne toks baisus velnias, kaip jį piešia“ netaikytina. NETSVEP sistema – vienas didžiausių skaitmeninės epochos nusivylimų, sukurta neatsižvelgiant nei į notarų, nei į klientų poreikius. Sistema patogi tik galutiniam duomenų kaupėjui – Registrų centrui. Per pastarąjį pusmetį apsilankiau keliuose dešimtyse notarų biurų, ir negirdėjau nė vieno kolegos pozityviai atsiliepiant apie NETSVEP. Ar normalu, kai norint per NETSVEP įforminti sudėtingesnį sandorį, prireikia savaitės ir gausybės pastangų, kai sistema nuolat stringa, neleidžia atlikti kai kurių veiksmų, o kartais „lūžta“? Greitai jau teks sudaryti neformalių patarimų notarams žinyną, pvz., nepradėti veiksmų NETSVEP po pietų, nes jei sistema ir vėl „lūž“, pagalbininkai iš Registrų centro atvyks tik kitą dieną, ir teks viską pradėti iš naujo. Darbas NETSVEP primena lipimą į kalną, į kuprinę papildomai prisikišus

akmenų. Besididžiuojantiems NETSVEP valdininkams tegalime pasakyti – tai apgailėtinas ir netoleruotinas mokesčių mokėtojų lėšų švaistymas netobulai, netinkamai naudojant morališkai pasenusią sistemą, kas taikliai pažymėta Valstybės kontrolės išvadose.

„Notariatas“: Kokia išeitis – nesinaudoti NETSVEP?

Ne, privalome užsikrauti sau ant pečių tą „kryžių“. Kad ir kokia būtų netobula sistema, negalime stabdyti pažangos, notariatas privalo žengti į skaitmeninę epochą. 2009-iejį atverė e. notariato knygą. Net nei-giamuose dalykuose privalome išvelgti pažangos kryptį. Jau susiklostė praktika, kaip notarai praneša apie sistemos netobulumus Registrų centrui, ir jo rangovai stengiasi trūkumus pašalinti. Kuo daugiau naudosisimės NETSVEP, tuo patikimesnė ji taps. Kita vertus, suinteresuotos pusės turi išmokti pamokas. Ketinama kurti Juridinių asmenų registravimo elektroninę paslaugą (JAREP), jau paskelbti konkursai ir vyksta parengiamieji darbai. Norėtume, kad jei notarams lemta išlaikyti minimalų vaidmenį juridinių asmenų registravimo procese, į JAREP, kaip notarų įrankio, kūrimą būtų pažiūrėta atsakingai. Mūsų darbo grupėje dirba patyrę, į JAREP, kaip notarų įrankio, kūrimą būtų pažiūrėta atsakingai. Mūsų darbo grupėje dirba patyrę, NETSVEP peripetijas įveikę notarai ir konsultantai. Bandėme ir mes, Estijos kolegų pavyzdžiu pasiūlyti savo indėlį į elektroninę revoliuciją. Pateikėme Teisingumo ministerijai ir jai pavaldžioms struktūroms „e. notaro“ sistemos koncepciją. Ji būtų visiškai integruota į valstybines regis-trų sistemas, tačiau jos kūrimui neprireiktų išleisti nė cento iš mokesčių mokėtojų ar ES fondų kišenės. Be to, keliais etapais, bet vienu mechanizmu pasiūlytume ne tik juridinių asmenų registravimo, bet ir kitas notarų paslaugas, integruotume notarų elektroninį archyvą, panaikintų įgaliojimų registrą, teiktume elektroninės apostilės ir kitas paslaugas. Ši koncepcija buvo palaikyta neperspektyvia, nes „konkuruo-jančio“ JAREP projekto lėšų panaudojimas jau suplanuotas.

„Notariatas“: Kaip vertinate diskusijas dėl notarų kainodaros pakeitimo?

Šios diskusijos pradėtos netinkamu laiku ir netinkamomis aplinkybėmis. Dar pavasarį teisingumo mi-nistrui prakalbus apie galimą kai kurių notarinių veiksmų atpiginimą, išpėjome, kad paslaugų kai-nodara – nepaprastai jautrus mechanizmas, kurio išbalansavimas būtų nenaudingas ne vien notarams, bet ir jų klientams. Kainodaros keitimas – ilgas, daug kruopštumo reikalaujantis procesas. Lankydamas rajonų notarų, įsitikinau, kad daugiausia įplaukų gaunama už paveldėjimo bylų tvarkymą. Deja, ne-mažai žmonių nepajėgūs susimokėti už paveldėjimo liudijimų išdavimą jau dabar ir paprasčiausiai jų neatsiima. Tuo nerealiau atrodo siūlymai branginti šį veiksma nuo šimto iki tūkstančio litų. Tai tik vienas pavyzdys. Valstybinio notariato laikus prisimenanti patyrusi kolegė notarė, sužinojusi apie siūlomus pakeitimus, palygino tai su sovietmečio bandymais žemės ūkyje nustatyti vagos išarimo normatyvą, neatsižvelgiant nei į dirvą, nei į techniką, nei traktorininko patirtį. Teisingumo ministe-rijos siūlomi „sąnaudomis pagrįsti notarų įkainiai“ buvo skaičiuojami pagal 2007 m. duomenis, tačiau šiandieninėje situacijoje, nustatant notarų įkainius 2010 ir vėlesniems metams, apskaičiuotų įkainių negalima laikyti pagrįstais sąnaudomis dėl iš esmės pasikeitusio notarinių veiksmų skaičiaus, pajamų bei išlaidų struktūros.

Šis „sąnaudomis pagrįstos kainodaros“ modelis užkliuvo ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto na-riams, kurie, vadovaudamiesi parlamentinės priežiūros principu, paprašė Teisingumo ministerijos vadovų atsakingiau pažvelgti į notarų paslaugų kainodaros nustatymą. Diskusijoje mes turime fun-damentalų argumentą: mūsų Konstitucija, Civilinis kodeksas, kiti teisės aktai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika numato daug esminių būdų apsaugoti nuosavybės teises. Notarai yra vieni esminių veikėjų nuosavybės neliečiamybės apsaugos sistemoje. Iš to kyla ir vienas svarbiausių lotyniškojo no-tariato principų – visiška notaro materialinė atsakomybė, pareiga atlyginti galimą žalą. O šio principo, pabrėžiu, nepamatuosi jokiomis sąnaudomis. ●

PENKERI METAI

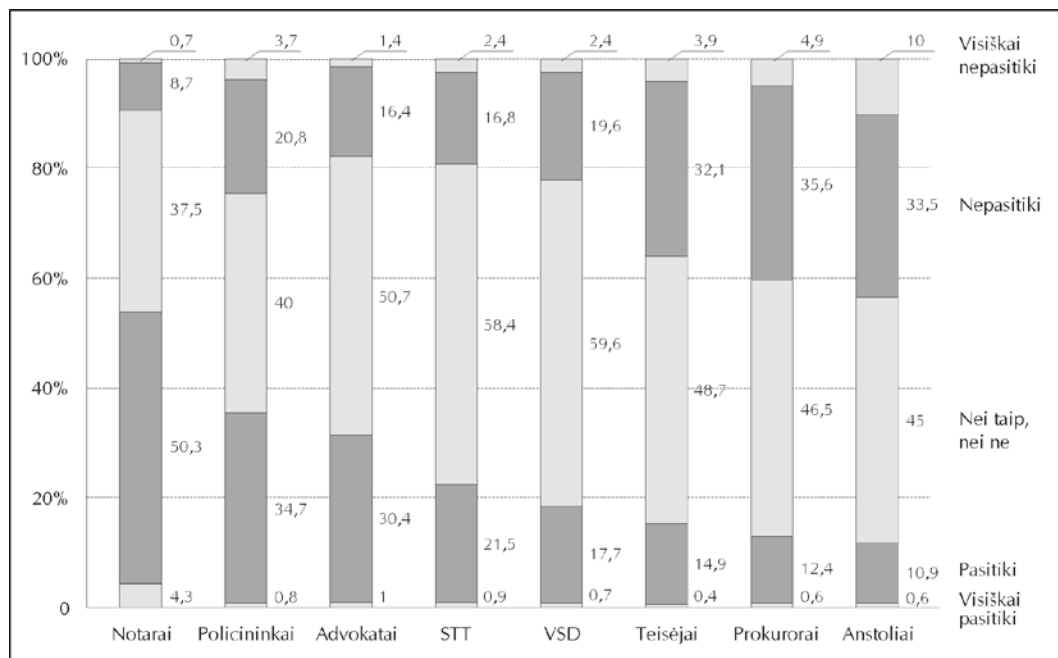
VISUOMENĖS PASITIKĖJIMO OLIMPE

Vertindami teisinių profesijų atstovus Lietuvos gyventojai penktus metus iš eilės labiausiai pasitiki notariais, rodo sociologinė apklausa, kurią Lietuvos notarų rūmų užsakymu atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Tyrimo duomenimis, notariais pasitiki 53,1 % apklaustų Lietuvos gyventojų. Nepasitiki 9,4 %, o abejingi 37,5 % respondentų.

Sociologų teigimu, palyginti su 2008 metais, sumažėjo Lietuvos gyventojų pasitikėjimas visais teisinių profesijų darbuotojais, tačiau pasitikėjimo procentas notariais išlieka didžiausias ir šiais metais (2009 – 53 %, 2008 m. – 58 %). Pasitikėjimo lentelės antroje vietoje – policininkai (2009 – 36 %, 2008 m. – 40 %), treči – advokatai (2009 – 31%, 2008 m. – 41%), toliau seka Specialiųjų tyrimų tarnybos darbuotojai (2009 – 22%, 2008 m. – 36%), Valstybės saugumo departamento darbuotojai (2009 – 18%, 2008 m. – 31%), teisėjai (2009 – 15%, 2008 m. – 25%), prokurorai (2009 – 13%, 2008 m. – 28%), antstoliai (2009 – 12%, 2008 m. – 17%).

Pasitikėjimas teisinių profesijų atstovais

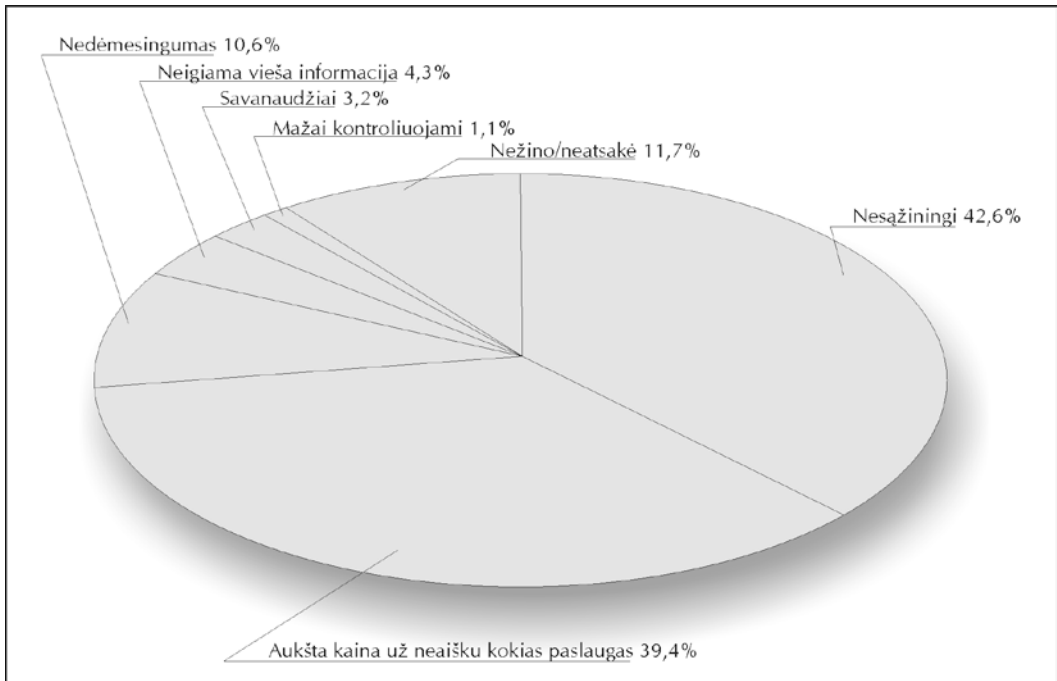

„Dėl kontroversiškų bylų, kuriose minimi teisėjai, prokurorai, VSD pareigūnai, per metus sumažėjo pasitikėjimas visų teisinių profesijų darbuotojais, pvz., prokurorais – daugiau nei perpus. Neišvengė to ir notariai, tačiau notariais ir toliau pasitiki daugiau kaip pusė gyventojų, tai žymiai daugiau nei kitomis teisinėmis profesijomis“, – sako „Vilmorus“ direktorius Vladas Gaidys.

Įvardydami nepasitikėjimo notariais priežastis, kaip ir ankstesniais metais, respondentai dažniausiai minėjo, kad notariai yra paperkami (paperkami/ nesąžiningi: 43%), o jų paslaugos yra brangios (39%).

Nepasitikėjimo notariais priežastys

„Sudėtingoje ekonominėje situacijoje pablogėja ir gyventojų nuotaikos, jie vertina kritiškiau. Vis dėlto notariai tebelieka didžiausią žmonių pasitikėjimą turintys teisininkai. Tai mus įpareigoja ir toliau gerinti savo paslaugas klientams bei ginti viešąjį interesą civilinės teisės srityje“, – sako Lietuvos notarų rūmų prezidentas, Klaipėdos notaras Marius Stračkaitis.

Tyrimo sociologiniai pjūviai rodo, kad daugiausia iš pasitikinčių notariais respondentų gyvena Lietuvos kaime (59,1%) ir Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose bei Panevėžyje (54,4%). Amžiaus grupėse daugiausia notarų gerbėjų tarp vyresnių kaip 60 metų asmenų (59,6%). Notariais itin pasitiki turintys aukštąjį išsilavinimą (58,6%) žmonės, specialistai (66,3%), kurių šeimose vienam asmeniui tenka daugiau kaip 1000 litų pajamų (57,7%).

Notariais dažniausiai nepasitiki 40–49 metų amžiaus žmonės (11,7%), gyvenantys Vilniuje (12,7%) ir kituose keturiuose šalies didmiesčiuose (14,1%). Dažniausiai tai namų šeimininkės arba motinystės atostogose esančios moterys (11,9%) arba bedarbiai (11,6%).

„Vilmorus“ duomenimis, per pastaruosius dvejus metus ketvirtadalis respondentų notarų biuruose reikalus tvarkė vieną kartą, o 14% – du kartus ir dažniau. Beveik du trečdaliai (62%) respondentų, tvarkiusių reikalus per pastaruosius dvejus metus notarų biuruose, notarų teikiamų paslaugų kokybę vertina gerai, beveik trečdalis (31%) – patenkinamai.

Kiek kartų per pastaruosius 2 metus Jūs tvarkėte reikalus notaro biure?

	N	%
Vieną kartą	252	25,1%
2–3 kartus	114	11,4%
4 ir daugiau kartų	31	3,1%
Nesinaudojau	607	60,6%
Iš viso	1004	100%

Kaip vertinate notarų paslaugų kokybę?

	N	%
Labai gerai	60	6,0%
Greičiau gerai	301	30,0%
Patenkinamai	235	23,4%
Greičiau blogai	34	3,4%
Labai blogai	19	1,9%
Nežinau	356	35,4%
Iš viso	1005	100%

Tyrimas parodė, kad respondentai neteisingai įsivaizuoja notarų paslaugų kainodaros sudarymo principą (notarų paslaugų įkainius tvirtina LR teisingumo ministras pasitaręs su finansų ministru). Beveik trečdalis respondentų mano, kad notarų paslaugų įkainius nustato patys notari, o 40% respondentų negalėjo atsakyti į šį klausimą. Kaip jūs manote, kas nustato notarų paslaugų įkainius?

	N	%
Patys notari	324	32,2%
Teisingumo ministerija	141	14,0%
Vyriausybė	60	6,0%
Finansų ministerija	46	4,6%
Vidaus reikalų ministerija	19	1,9%
Seimas	6	6%
Prezidentas	4	0,4%
Iš viso	1005	100%

48% apsilankiusių notarų biuruose priėmimo pas notarą laukti neteko (buvo priimti iš karto). Penktadalis (20%) priėmimo laukė kelias valandas.

Kiek laiko pastarąjį kartą teko laukti priėmimo pas notarą?

	N	%
Priėmė iškart	211	21,0%
Kelias valandas	93	9,3%
Dieną	15	1,5%
Kelias dienas	68	6,8%
Savaiteį ir ilgiau	48	4,8%
Neatsimenu	104	10,4%
Nebuvau pas notarą	465	46,3%
Iš viso	1004	100%

Daugumai (81%) apsilankiusių notarų biuruose susitikimas su notariais paliko gerą įspūdį. Kai kuriems trūko notaro ar jo biuro darbuotojų dėmesingumo, kompetencijos / profesionalumo, mandagumo.

Jei susitikimas su notaru paliko blogą įspūdį, tai įvyko dėl:

	N	%
Nieko netrūko, buvau viskuo patenkintas	394	79,6%
Notaro ar jo darbuotojų nedėmesingumo	47	9,5%
Notaro ar jo darbuotojų kompetencijos trūkumo	32	6,5%
Notaro ar jo darbuotojų nemandagumo	24	4,8%
Nepatogios biuro vietos ar netinkamo išplanavimo	4	0,8%
Iš viso	495	100%

Pasak 37% respondentų, kurie per pastaruosius 2 metus lankėsi notarų biuruose, šiemet paslaugų įkainiai padidėjo, nors 2009 metais notarų paslaugų įkainiai nesikeitė.

Kaip šiemet pasikeitė notarų paslaugų įkainiai?

	N	%
Įkainiai padidėjo	240	23,9%
Įkainiai sumažėjo	35	3,5%
Įkainiai nepasikeitė	40	4,0%
Nieko nežinau	690	68,7%
Iš viso	1005	100%

Kiek daugiau negu pusė (58%) respondentų mano, kad Lietuvoje notarų pakanka.

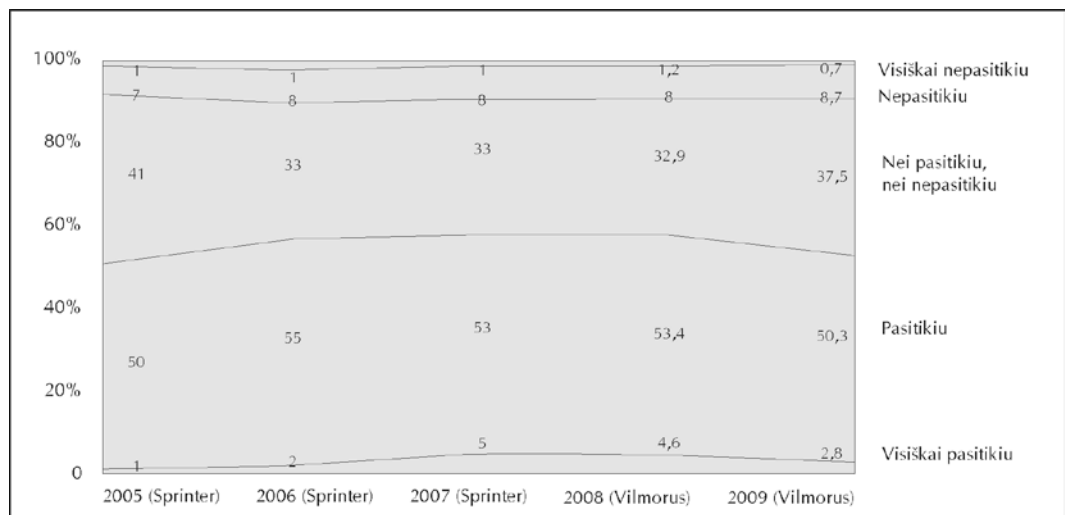
Ar Lietuvoje, Jūsų manymu, pakanka notarų?

	N	%
Taip	60	57,6%
Ne	56	5,6%
Nežinau	370	36,8%
Iš viso	1005	100%

2005 metais gyventojų pasitikėjimas notariais siekė 51 proc., 2006 m. – 57 proc., 2007 m. – 58 procentus. Tais metais apklausas atliko bendrovė „Spinter tyrimai“.

Akivaizdu, kad per penkerius metus pasitikinčių ir nepasitikinčių notariais respondentų nuomonės pokyčių dinamika nežymi. Pasitikinčių notariais apklaustųjų skaičius svyravo nuo 50% iki 55%. Kiek labiau kito abejingų respondentų skaičius: nuo 41% proc. prieš penkerius metus jų sumažėjo iki 33% užpėnai, tačiau pastaraisiais metais vėl šoktelėjo iki beveik 38%. Visiškai nepasitikinčiųjų skaičius kito neviršydamas tyrimo paklaidos ribos.

Pasitikėjimo notariais pokyčiai 2005-2009 m.

„Vilmorus“ šių metų lapkričio 5–10 dienomis pagal reprezentatyvaus tyrimo metodiką 23 miestuose ir 56 kaimuose apklausė 1005 respondentus, kurių amžius 18 ir daugiau metų. Maksimali tyrimo paklaida – 3%. Sociologinių tyrimų bendrovė buvo pasirinkta per Lietuvos notarų rūmų surengtą pirkimo apklausą iš penkių pretendentų.

„Notariato“ inf.

Svajonė Šaltauskienė
 Vilniaus m. 29-ojo notaro biuro notarė,
 Lietuvos notarų rūmų prezidiumo narė

NOTARO VAIDMUO ŠEIMOS TEISINIUOSE SANTYKIUOSE IR RAIDOS PERSPEKTYVOS

Straipsnis paremtas pranešimu, kuris perskaitytas mokslinėje praktinėje konferencijoje „Teisinio reguliavimo ypatumai šiandieninės globalizacijos kontekste“ (2009-09-25)

Naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau LR CK), įsigaliojęs 2001 m. liepos 1 d., gimė kaip būtinybė adaptuoti šeimos santykių teisinį reguliavimą prie iš esmės pasikeitusių ekonominių, socialinių ir politinių sąlygų, sukurti palankesnes teises galimybes vaikų teisių apsaugai, sutuoktinių turtinių santykių reguliavimui, šeimos reikšmės visuomenėje stiprinimui ir nustatyti efektyvesnius šeimos narių pažeistų teisių gynimo būdus ir priemones. Kitas svarbus tikslas, kurio buvo siekiama – suderinti Lietuvos Respublikos privatinę teisę su tarptautiniais teisės šaltiniais, tokiais kaip Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija bei kitomis tarptautinėmis konvencijomis šeimos

teisės srityje, kurias yra ratifikavusi Lietuva. Atsirado naujų, anksčiau nebuvousių teisinių institutų, tokių kaip vedybų sutartis, šeimos turtas, separacija, partnerystė ir kiti, kurie praplėtė notaro funkcijas. Notariato institucijai suteikta teisė atlikti notarinius veiksmus, kurių iki LR CK įsigaliojimo nebuvo. Notarinės formos nustatymas daugeliui sandorių ir veiksmų priklauso nuo notariato institucinių savybių, kurios leidžia geriau apsaugoti šalių interesus, nes palengvėja sandorio sudarymo fakto įrodymas, užtikrinamas šalių tarpusavio santykių aiškumas, apsaugomi trečiųjų asmenų interesai ir garantuojamas civilinės apyvartos skaidrumas. Be to, notarinė dokumentų forma leidžia

efektyviau apginti silpnesnę šalį, o tai yra labai svarbu šeimos teisinių santykių reguliavimui. Noriu išskirti svarbiausius šeimos teisės institutus ir notarinius veiksmus, kuriuos atlikdamas notaras susiduria su tam tikromis įstatymo taikymo problemomis.

Viena iš LR CK naujovių – tėvystės pripažinimo teisinis reguliavimas, kai notaras jam suteiktais įgaliojimais tvirtina vyro, laikančio save vaiko tėvu, tėvystės pripažinimo pareiškimą.

Įstatymas numato skirtingas vaiko kilmės nustatymo procedūras priklausomai nuo tokių aplinkybių, ar:

- 1) vaiko tėvai sudarę santuoką (LR CK 3.140 str.)
- 2) vaiko tėvai nesusituokę, bet vaiko tėvas savanoriškai pripažįsta tėvystę (LR CK 3.141. str. 1 d., 3.142 str.)
- 3) vaiko tėvai nėra susituokę ir vaiko tėvas nepripažino tėvystės (LR CK 3.147 str. 2 d.)

Specialus atvejis yra numatytas LR CK 3.140 str. 4 d., jei vaiką pagimdė motina, kuri nėra susituokusi, ir jei nuo ankstesnės santuokos pabaigos praėjo daugiau kaip trys šimtai dienų, vaiko tėvu gimimo liudijime gali būti įrašytas vyras, nustatyta tvarka tėvystės pripažinimo pareiškimu pripažinęs tėvystę. Savanoriškai nepripažinta tėvystė gali būti nustatyta teismo sprendimu.

Tėvystės pripažinimas pagal asmens, laikančio save vaiko tėvu, pareiškimą leidžia pripažinti tėvystę vaikui, kurio tėvas nėra sudaręs santuokos su vaiko motina, taip pat ir tuo atveju, kai vaiko motina nesusituokusi, o po ankstesnės santuokos pabaigos praėjo daugiau kaip trys šimtai dienų. Toks teisinis reglamentavimas atitinka visuomeninio gyvenimo aktualijas ir patvirtina vaiko teisių apsaugos principą, įtvirtintą LR Konstitucijoje, LR CK, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir Europos konvencijoje dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso.

Minėtos Konvencijos 3 str. numato, kad kiekvieno nesantuokinio vaiko tėvystė gali būti įrodoma arba nustatoma savanorišku pripažinimu arba teismo sprendimu, kada vaiko tėvas ginčija tėvystę. Šios Konvencijos 5 str. nurodo, kad dėl tėvystės nustatymo gali būti priimami moksliniai įrodymai, kurie gali padėti nustatyti arba paneigti tėvystę.

LR CK 3.142 str., nustatantis tėvystės pripažinimo tvarką, reglamentuoja keletą jos ypatumų. Atsižvelgiant į vaiko teises ir interesus numatyta, kad jei vaikui suėję 10 metų, pareiškimas dėl tėvystės pripažinimo civilinės metrikacijos įstaigoje gali būti priimamas tik tuo atveju, jei yra vaiko rašytinis sutikimas. Tuo atveju, kai asmuo, laikantis save vaiko tėvu, yra nepilnametis, būtinas jo tėvų, globėjų ar rūpintojų rašytinis sutikimas. Minėtiems asmenims nesutikus, nepilnametis turi teisę kreiptis į teismą su prašymu išduoti leidimą kreiptis į civilinės būklės įrašų biurą dėl tėvystės pripažinimo.

Pripažįstant tėvystę nėra atsižvelgiama į tai, ar asmuo, norintis būti įrašytas vaiko tėvu gimimo liudijime, yra sudaręs santuoką su vaiko motina, ar susituokęs su kitais asmenimis.

Notaras, tvirtindamas tėvystės pripažinimą, netikrina ir neturi tikrinti, ar asmuo yra biologinis tėvas, jis tik tvirtina tėvo valią. Analizuojant tėvystės pripažinimo teisinį reglamentavimą pastebima, kad pagal įstatymą nėra ir negali būti sprendžiamas vaiko išlaikymo klausimas tėvų susitarimu ne ginčo tvarka. Vaiko motina priversta kreiptis į teismą dėl vaiko išlaikymo nustatymo, net jei vaiko tėvas savanoriškai sutinka teikti tokį išlaikymą. Manau, kad įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti vaiko interesus, turėtų vaiko tėvams suteikti galimybę patiems susitarti (nesikreipiant į teismą) dėl vaiko išlaikymo nustatymo. Tai galėtų ir turėtų būti sprendžiama įstatymų pakeitimais.

Civilinės metrikacijos įstaigos statistiniai duomenys rodo, kad tėvystės pripažinimo atvejų skaičius kasmet auga. 1999 m. Vilniaus mieste buvo užregistruoti 446 tėvystės pripažinimo

atvejai, o 2005 m. jų skaičius išaugo 2,65 karto. Šiuo metu skaičiai tik didėja.

Statistiniai duomenys rodo, kad vis daugiau jaunų porų gyvena kartu nesusituokę, jaunimas nelaiko santuokos šeimos kūrimo prielaida, palaiko liberalias Vakarų Europos tendencijas. Kitas liberalus šeimos institutas – partnerystė (bendras gyvenimas neįregistruvus santuokos). Šis šeimos teisės institutas, sukurtas atsižvelgiant į Švedijos ir Olandijos įstatymus, reguliuojančius partnerystę, reglamentuojamas LR CK III knygos XV skyriuje. Kadangi valstybė privalo ginti nesusituokusių asmenų teises, įstatymų leidėjas reglamentavo sugyventinių (partnerių) bendrai įgyto ir bendrai naudojamo turto teisinį režimą (LR CK 3.230 str.) bei suteikė galimybę sudaryti notarine tvarka sutartį dėl bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimo pasibaigus bendram gyvenimui. Įstatymas nustato, kad šios sutarties sudarymui taikomos vedybų sutarties nuostatos, o tai, kai kurių mokslininkų nuomone, prieštarauja santuokos institutui, nes, jų manymu, vedybų sutartis ir santuoka yra glaudžiai susiję, iš esmės jos negali egzistuoti viena be kitos, o sugyventiniai juk santuokos nesudaro. (Kudinavičiūtė I. „Sugyventinių institutas: sena ar nauja šeimos teisės problema“// „Justitia“. 2001, Nr. 4–5, p. 19). Mano manymu, partnerių sutarčių sudarymo procedūrai gali būti taikomos vedybų sutarčių sudarymo taisyklės ir procedūros, bet tai nedaro jų vedybų sutartimis.

Sugyventiniams, kaip ir sutuoktiniams, suteikiama teisė sudaryti sutartį (t. y. nustatyti sutartinį turto režimą pasibaigus jų bendram gyvenimui). Tuo atveju, kai nesudaroma sutartis dėl turto padalijimo (tokia situacija yra ir dabar, kol nėra registruojama partnerystė), turtas gali būti padalytas teismo vieno iš sugyventinių reikalavimu, pasibaigus jų bendram gyvenimui arba vienam iš sugyventinių mirus (LR CK 3.232 str.).

Kadangi LR CK patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 28 str. nustato, kad partnerystę reglamentuojančios normos įsigalioja nuo įstatymo, reglamentuojančio partnerystės

įregistravimą, įsigaliojimo, o šis įstatymas iki šiol nėra priimtas, nėra apsispręsta, koks registras turėtų registruoti partnerius (Gyventojų registro tarnyba prie VRM, Vedybų sutarčių registras, kuris pagal Vedybų sutarčių nuostatus turėtų registruoti turto pasidalijimo tarp partnerių sutartis, ar Registrų centras). Šios normos negali būti taikomos, o kylančius dėl įstatymų leidėjų nerangumo klausimus tarp partnerių, net jei nėra ginčo, sprendžia teismas, o jei partneriai nėra labai išmanantys teisę, šis klausimas iš viso nesprenžiamas, tuo pakenkiant vieno ar kito partnerio turtiniams interesams.

Reikėtų pažymėti, kad dar nepraėjus veikti partnerystės institutui, jau keičiamos LR CK normos, reglamentuojančios partnerystę, jos registravimą ir partnerystės sutarčių sudarymą. Svarstomas tiek neregistruotos partnerystės modelis, vadinamas partnerystės pagal įstatymą modeliu, tiek registruotos partnerystės modelis. Notarų rūmai prioritetą teikia registruotos partnerystės modeliui, laikydami jį saugesniu tiek patiems partneriams, tiek tretiesiems asmenims. Partnerystės pagal įstatymą (neregistruotos) atveju nebūtų aiškūs partnerystės santykių pradžios ir pabaigos momentas, kuris svarbus sandorių sudarymo teisėtumui užtikrinti (LR CK 3.233 str. numato, kad sugyventinis be kito sugyventinio rašytinio sutikimo neturi teisės parduoti, dovanoti ar kitokiu būdu perleisti, išnuomoti, įkeisti jų bendrai įgytą ir naudojamą turtą ar kitaip suvaržyti teises į jį). Neregistruotos partnerystės atveju šią normą taikyti nebus teisinių galimybių, todėl užprogramuojami teisiniai ginčai. Visuomenės ir mokslininkų nuomonė dėl sugyventinių (partnerystės) instituto taip pat nevienareikšmė, šis klausimas gana problemiškas, ypač Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Valstybinę šeimos politikos koncepciją.

Labai svarbus yra vedybų sutarčių institutas. LR CK pirmą kartą įtvirtino sutartinių sutuoktinių turtinių teisių ir pareigų reglamentavimą, nes iki 2001–07–01 sutuoktinių turto teisinį režimą nustatė tik įstatymas. Sutuoktiniai įtraukiami į teisinio reglamentavimo mechanizmą, o tai

atitinka šiuolaikinės teisės sampratą, padedančią atsakyti valstybės monopolio kuriant teisę. Vedybų sutartis gali būti laikoma kaip sutuoktinių turtinių santykių savireguliacijos priemonė.

Naujo šeimos teisės instituto atsiradimas ir ganėtinai trumpas gyvavimo laikotarpis, su tuo susijusi praktikos stoka tiek profesiniu, tiek socialiniu aspektu, be to, vis augantis vedybų sutarties, kaip sutuoktinių turtinių santykių regulatoriaus, aktualumas paskatino paminėti tam tikrus vedybų sutarčių teisinius ir moralinius aspektus.

Kadangi vedybų sutarties sudarymo tikslas – pakeisti įstatymų nustatytą turto teisinį režimą, akivaizdu, kad sutarties objektas yra turtiniai sutuoktinių santykiai, turtinės sutuoktinių teisės ir pareigos. Vedybų sutartimi negali būti sureguliuoti sutuoktinių asmeniniai neturtiniai santykiai, toks susitarimas bus laikomas negaliojančiu. Tokia įstatymo leidėjo pozicija gali būti pagrįdžiama šiais argumentais:

- asmeninės neturtinės vertybės (asmens garbė, orumas, teisė į vardą, gyvybę, sveikatą) yra neatsiejamos nuo žmogaus, neturi ekonominio įvertinimo, todėl negali būti turtinių santykių objektu;

- vedybų sutartyje turi būti nurodytos tokios teisės ir pareigos, kurių laikytis galima priversti teismine tvarka;

- neįmanoma sutartimi nustatyti moralinių pareigų, tokių kaip rūpestis vaikais, ištikimybė ir pan., nes tai yra moralės, o ne teisės reglamentavimo dalykas.

Tarptautinė praktika šiuo aspektu yra įvairi: pvz., JAV, Baltarusijoje vedybų sutartimi šalys gali nustatyti ne tik turtinius, bet ir asmeninius neturtinius santykius. Dažniausiai tokia įstatymų leidėjo suteikta galimybė įgyvendinama nustatant vaikų auklėjimo tendencijas ir apsprendžiant vaikų gyvenamosios vietos su vienu iš sutuoktinių faktą skyrų atveju ir panašiai.

LR CK nustato dvi vedybų sutarčių rūšis:

- ikivedybinę, kurią sudaro asmenys iki santuokos įregistravimo;

- povedybinę, kurią sudaro susituokę asmenys.

Moksle ir praktikoje kyla klausimų, ar ikivedybinės sutarties sudarymo faktas turi būti siejamas su monogamijos principo įgyvendinimu, t. y., ar gali ikivedybinę sutartį sudaryti asmuo, sudaręs santuoką su kitu asmeniu, ar gali sudaryti tokią sutartį su keliais asmenimis ir pan.

Manau, kad atsakymą rasime LR CK 3.102 str. 2 d., kuriame teigiama, kad ikivedybinė sutartis įsigalioja nuo santuokos įregistravimo dienos. Monogamijos principas šioje situacijoje negali būti užtikrinamas teisinėmis priemonėmis, tai yra žmogaus moralės klausimas. Visais atvejais, kad sutartis ir būtų sudaryta, ji įsigaliojotų tik nuo santuokos sudarymo momento, taigi pavojus šiuo klausimu negali kilti.

Rusijos Federacijoje yra dvi vedybų sutarčių rūšys: ikivedybinė ir povedybinė sutartis. Prancūzijoje vedybų sutartys gali būti sudarytos tik iki prašymo įregistruoti santuoką pateikimo, t. y. tik ikivedybinės sutartys.

Šiuo metu parengtas Vedybų sutarčių registro nuostatų pakeitimo projektas, kuriuo numatoma, kad notaras elektroniniu būdu teiks duomenis Vedybų sutarčių registrai apie notaro patvirtintas vedybų sutartis bei sutartis dėl turto pasidalijimo.

Lietuvoje vedybų sutartys tampa vis populiarnesnės. Pastebima tendencija, jog sutuoktiniai, siekdami apsaugoti turtą nuo galimų kreditorių pretenzijų, sudaro povedybines sutartis, tuo mažindami kreditorių galimybę nukreipti išieškojimą į sutuoktinių turtą. Daugės atvejų, kada vedybų sutartys bus ginčijamos LR CK 6.66 str. ir 6.67 str. (Actio Pauliana) pagrindu. Kreditorių interesų apsaugai yra LR CK 6.66 ir 6.67 straipsniai, leidžiantys nustatyti, ar vedybų sutartis šiuo pagrindu nepažeidė kreditorių interesų,

nes sandoriai tarp sutuoktinių gali būti laikomi nesąžiningais (prezumpcija).

Kadangi Lietuvoje atliktų visuomenės nuomonės tyrimų dėl vedybų sutarčių nepavyko rasti, noriu pateikti gana įdomios apklausos, atliktos Rusijos Federacijoje, rezultatus dėl vedybų sutarčių sudarymo. 2006 m. apklausą vykdė agentūra „SuperJob“. Į klausimą: „Ar, Jūsų manymu, asmenys, sudarydami santuoką, turi sudaryti vedybų sutartį?“, atsakė:

Taip 57 %
 Ne 28 %
 Sunku atsakyti 15 %.

Asmenys, kurie atsakė „taip“, nurodė priežastis, dėl kurių turėtų būti sudaryta vedybų sutartis:

Dalis respondentų vedybų sutartis suvokia kaip apsidraudimą nuo nemalonumų: norint nutraukti santuoką taikiai, reikia sudaryti vedybų sutartis.

Kita dalis respondentų mano, kad sutarties sudarymas tikslingas, jei vienas iš sutuoktinių turi kapitalą ar santuoka sudaroma iš išskaičiavimo.

Moterys paminėjo būtinumą pasirūpinti savimi ir vaikais.

28 % respondentų, kurie atsakė „ne“, mano, kad vedybų sutarties sudaryti nereikia, nes tai nesuderinama su meile ir pasitikėjimu.

Buvo užduotas klausimas: „Jūsų nuomone, vedybų sutartis sudaro žmonės, kurie“. Buvo pateikti tokie atsakymai:

Nepasitiki partneriu 19 %
 Savo santykius remia materialine nauda 14 %
 Laikosi Vakarų valstybių mados 8 %
 Civilizuotai bando kurti santykius 54 %
 Kita 5 %

Didesnė dalis moterų (60 %) nei vyrų (53 %) teigiamai vertina vedybų sutarties sudarymą.

Įdomu tai, kad vedybų sutarties sudarymo šalininkų skaičius didėja priklausomai nuo amžiaus:

18–30 metų amžiaus 52 %
 30–50 metų amžiaus 65 %
 50 ir daugiau metų amžiaus 76 %

Tikėtina, kad gyvenimiška patirtis verčia rimčiau žiūrėti į sutuoktinių turtinių santykių reglamentavimą.

Gana dažnai pasitaikantis notarinis veiksmas yra sutuoktinių turto padalijimo sutartis. Turto padalijimo būdai galimi:

a) nutraukiant santuoką, kai teismas savo sprendimu patvirtina sutuoktinių sudarytą sutartį dėl santuokos nutraukimo pasekmių,

b) šalys gali sudaryti notarinę bendro jungtinio turto, įgyto santuokos metu nenutraukiant santuokos, pasidalijimo sutartį,

c) tuo atveju, kai santuoka buvo nutraukta iki 2001–07–01 ir sutuoktiniai turto nebuvo pasidaliję, buvę sutuoktiniai gali pasidalinti turtą, t. y. sudaryti bendro jungtinio sutuoktinių turto pasidalijimo sutartį.

Dažnai pasitaiko atveju, kada sutuoktiniai pasidalija bendrą turtą notarine tvarka, o po to kreipiasi į teismą dėl santuokos nutraukimo.

Šalių sutarimu turto pasidalijimo faktų skaičius nuo 2002 iki 2006 m. mažėjo, o teismo sprendimo pagrindu išaugo:

Metai	Šalių susitarimu	Teismo sprendimu	Iš viso
2002	544	406	950
2005	814	4659	5473
2006	238	1594	1832

Taigi įstatymas numato, kad turto pasidalijimas gali būti sprendžiamas santuokos nutraukimo

pasekmių sutartyje, kuri tvirtinama teismo sprendimu, išsituokiantys asmenys visgi tvirtina notarines turto pasidalijimo sutartis.

Daug diskusijų sulaukė LR CK pakeitimo projektas, kuriuo suteikiama galimybė patiems sutuoktiniams pasirinkti, ar santuoką nutraukti ir patvirtinti gyvenimą skyrium teisme, ar notarine tvarka. Įstatymo pakeitimo projekto autorių motyvai:

- darbo krūvio teismams sumažinimas;

- santuokos nutraukimo ir gyvenimo skyrium patvirtinimo sutuoktinių bendru sutikimu byloje teismai nesprenžia ginčo, neatlieka teismams būdingos ginčų sprendimo funkcijos, todėl tai gali atlikti kita institucija.

Pagal LR CK projektą notarine tvarka sutuoktiniai turėtų teisę nutraukti santuoką tik tuo atveju, kai jie neturi nepilnamečių vaikų, kreditorių ar kreditoriai nereiškia pretenzijų dėl sutuoktinių turto pasidalijimo būdo.

Notarai būtų įpareigoti tikrinti viešuosius registrus dėl sutuoktinių kreditorių buvimo ar nebuvimo ir patys informuoti kreditorius apie sutuoktinių ketinimus dėl turto pasidalijimo. Taip rašoma Teisingumo ministerijos aiškinamajame rašte dėl LR CK pakeitimo projekto.

Visų aplinkybių nustatymas, kai notaras gali tvirtinti santuokos nutraukimą, nekelia abejonių (tai, kad po santuokos sudarymo praėjo daugiau kaip 1 metai, kad sutuoktiniai neturi nepilnamečių vaikų, yra veiksnūs), tačiau kreditorių notaras negalėtų nei patikrinti, nei nustatyti. Hipotekos registre galima būtų gauti informaciją, ar asmuo nėra pasiskolinęs lėšų ir prievolės užtikrinimui įkeitė turtą, arba gauti informaciją, ar nėra uždėti areštai turtui disponuoti. Visos kitos skolos, kurios yra, bet nepareikštos, skolų atskleidimas yra tik pačių sutuoktinių reikalas.

Tokia pati situacija yra ir dabar, kada skyrybos vyksta tik teisme. Reikėtų įstatyme detaliau

aprašyti kreditorių informavimo tvarką, kad būtų išvengta ginčų ateityje.

Teisingumo ministro sudaryta darbo grupė taip pat svarstė klausimą, ar perduoti notarams leidimų dėl šeimos turto perleidimo išdavimą. Notarų rūmai nepritarė šiam siūlymui, kadangi leidimai reikalingi notarinių veiksmų atlikimui (perleidimui, įkeitimui), dėl to notaras turėtų išduoti leidimą, kuris reikalingas jam pačiam.

Po išsakytų argumentų buvo pasiūlyta susiaurinti atvejus, kada reikia gauti teismo leidimą dėl šeimos turto perleidimo ar suvaržymo. Jo reikėtų tik tada, kai būtų perleidžiamas ar suvaržomas vienintelis nekilnojamas turtas. Tai yra svarstyta nuomonė. Notarinė praktika rodo, kad teismo leidimo gavimas yra gana formalus veiksmas, kartais atrodantis kaip dar vienas biurokratinis barjeras, tačiau gana lengvai įveikiamas, gal daugiau sukeliantis vaikų teisių gynimo iliuziją.

Teismų praktika šeimos turto klausimu per gana trumpą laikotarpį stipriai keitėsi. Viena aišku, kad šio instituto reglamentavimas tikrai turėtų būti peržiūrimas. Įstatymais, reguliuojančiais šeimos turto perleidimo ar suvaržymo tvarką, turi būti pasiekiamas tikslas, kurio iš pat pradžių įstatymų leidėjas norėjo – ginti vaikų teises, bet kartu dirbtinai nesunkinti turto perleidimo, kartu reikalaujant neformalaus teismo nagrinėjimo ypač socialiai jautriais atvejais.

Kaip matyti iš mano pranešimo, kuris nevisiškai atspindi notaro vaidmenį šeimos teisiniuose santykiuose, visgi notaras šioje srityje atlieka didelį vaidmenį. Notaras, vykdamas teisminę prevenciją, esantis objektyvus ir ginantis socialiai silpnesnius visuomenės narius, atliekantis viešų registruotų duomenų tikrinimą prieš notarinių veiksmų atlikimą ir atliekantis notarinių veiksmų viešo registravimo funkciją, neribotai atsakantis už savo veiklą, gali atlikti ir daugiau funkcijų, kurios šiandien priskirtos teismų kompetencijai, o visa tai pakeisti gali įstatymų leidėjas. ●

Vaidota Majūtė
Notarų rūmų teisininkė konsultantė

EUROPOS TESTAMENTAI

Šeimos santykių internacionalizavimas ir laisvas asmenų judėjimas – tai Europos Sąjungos politikos rezultatas, kuris lemia ir paveldėjimo santykių internacionalinius elementus (pvz., gyvenamoji vieta, įpėdiniai, turtas, kt.). Testamentas yra teisinis instrumentas, kuriuo asmuo įtvirtina savo valią, kam ir kaip po jo mirties turi atitekti sukauptas turtas.

Testamentų rūšys

Testamentų rūšys ir formos įvairiose valstybėse skirtingos. Jų skirtumus lemia ir valstybėse egzistuojančios skirtingos teisinės sistemos.

Kontinentinei, arba romanų-germanų, teisės sistemai būdingas autentiško akto egzistavimas¹. Valstybėse, kuriose egzistuoja ši teisės sistema, paprastai lotyniškasis notaras yra įgaliotas tvirtinti testamentus, kaip autentiškus dokumentus. Todėl *autentiški testamentai* būdingi visoms valstybėms, kurių teisės sistema grindžiama civilinės teisės tradicija (pvz., Vokietija, Austrija, Belgija, Bulgarija, Ispanija, Estija, Prancūzija, Graikija, Vengrija, Italija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Olandija, Lenkija, Portugalija,

¹ Europos Bendrijų Teisingumo Teismas 1999 m. birželio 17 d. Unibank sprendime apibrėžė autentiško akto požymius: 1) tai instrumentas, sukurtas valstybės įgalioto asmens, 2) nustatyta forma, 3) akto autentiškumas susijęs ne tik su parašais, bet ir su dokumento turiniu.

Čekija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Kroatija). Lietuvoje autentiški testamentai vadinami oficialiaisiais. Dažniausiai esminis autentiško testamento požymis – kad jis būtų patvirtintas notaro. Tačiau kai kurių valstybių teisė numato papildomus arba griežtesnius reikalavimus. Graikijos teisė autentiškam testamentui numato papildomą reikalavimą – jį tvirtinant turi dalyvauti trys liudininkai. Pagal Liuksemburgo teisę autentiškas testamentas turi būti patvirtintas notaro dalyvaujant dviem liudininkams arba turi būti patvirtintas dviejų notarų.

Danija turi specifiškumą, nes Danijos teisėje viena iš galimų testamentų formų – *viešasis testamentas* (angl. *public will*). Jis turi būti patvirtintas Danijos notaro (*notary public*), kuris negali būti prilygintas lotyniškiems notarams, nes Danijos notaras tvirtina tik testatoriaus tapatybę ir parašą, tačiau netvirtina dokumento turinio ir neužtikrina jo teisėtumo ir galiojimo.

Civilinės teisės tradicijos valstybėms būdingi ir *slaptieji testamentai* (angl. *sealed will* arba *secret will*). Šiam testamentui būdinga tai, kad jis turi būti perduotas notarui arba kitam įgaliotam pareigūnui užklijuotame voke. Notaras ar kita įgaliota institucija, priimdama testamentą saugoti, jo turinio nežino. Dauguma kontinentinės teisės valstybių šią testamento rūšį pripažįsta, tačiau praktikoje jie nėra labai paplitę.

Visose teisinėse sistemose žinomi *holografiniai testamentai*, tik skirtingos valstybės numato skirtingus reikalavimus šių testamentų galiojimui. Civilinės teisės tradicijos valstybėse holografiniai testamentai laikomi galiojančiais, jei jie parašyti ir pasirašyti testatoriaus ranka bei nurodyta testamento sudarymo data. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos teisėje numatytas asmeninis testamentas iš esmės yra holografinio ir slaptojo testamento hibridas. Suomijoje ir Švedijoje holografiniai testamentai pripažįstami tik išimtiniais atvejais.

Kai kuriose valstybėse žinomi *testamentai su liudininkais*. Formalūs šių testamentų reikalavimai skirtingi įvairiose valstybėse. Civilinės teisės tradicijos valstybėse šie testamentai kartais

vadinami *alografinais*. Dažniausiai šie testamentai neprivalo būti surašyti testatoriaus ranka, tačiau arba turi būti pasirašyti testatoriaus ir dviejų liudininkų, arba pasirašyti testatoriaus dviejų liudininkų akivaizdoje. Testamentai su liudininkais yra pagrindinė ir prioritetinė (galiojimo atžvilgiu) testamento rūšis Suomijoje ir Švedijoje, taip pat Didžiojoje Britanijoje. Kai kuriose kontinentinės teisės valstybėse liudininkai testamentui sudaryti reikalingi, kai testatorius dėl tam tikrų priežasčių, pvz., fizinių trūkumų, neraštingumo, negali savarankiškai sudaryti testamento, (pvz., Latvijoje, Lietuvoje, Čekijoje).

Kai kurios valstybės pripažįsta *žodinius testamentus*. Paprastai šie testamentai sudaromi ypatingomis, išimtinėmis aplinkybėmis, kai nėra galimybių sudaryti kitos formos testamentą. Dažniausiai šių testamentų galiojimo laikas trumpas, t.y. keletas mėnesių. Praėjus šiam terminui, testatorius savo valią, išsakytą žodiniu testamentu, turi įtvirtinti rašytinės formos testamentu, priešingu atveju žodinis testamentas netenka galios. Žodiniai testamentai pripažįstami Kroatijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Švedijoje. Paprastai žodinių testamentų sudarymo atveju būtinas liudininkų dalyvavimas.

Tarptautinio privatinės teisės suvienodinimo instituto (UNIDROIT) iniciatyva 1973 m. spalio 26 d. buvo priimta Vašingtono konvencija, įtvirtinanti bendrą testamento formą – *tarptautinį testamentą*. Šią konvenciją pasirašė tik šešios valstybės (Belgija, Prancūzija, Italija, Portugalija, Jungtinė Karalystė ir Slovėnija), o ratifikavo tik trys valstybės (Belgija, Kipras ir Prancūzija). Tarptautinio testamento forma nėra paplitusi net tose valstybėse, kurios ją integravo į savo civilinę teisę.

Testamentų pripažinimas

Dėl asmenų judėjimo skirtingos testamentų formos ir rūšys cirkuliuoja visoje Europoje ir už jos ribų. Todėl praktikoje visada iškyla testamento, sudaryto vienoje valstybėje, pripažinimo

kitoje valstybėje klausimas. Valstybių tarptautinės privatinės teisės kolizinės normos reglamentuoja, kokie testamentai pripažįstami konkrečioje valstybėje. Pvz., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.61 straipsnis numato, kad testamentas, jo pakeitimo ar panaikinimo formai taikoma šių aktų sudarymo vietos valstybės teisė. Testamentas, jo pakeitimas ar panaikinimas taip pat galioja, jeigu šių aktų forma atitinka testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisės reikalavimus arba valstybės, kurios pilietis testatorius buvo šių aktų sudarymo metu, arba jo gyvenamosios vietos valstybės šių aktų sudarymo ar mirties teisės reikalavimus. Testamentas dėl nekilnojamojo daikto, taip pat tokio testamento pakeitimas ar panaikinimas galioja, jeigu jų forma atitinka nekilnojamojo daikto buvimo vietos valstybės teisę. Taigi, pvz., Lietuvos tarptautinės privatinės teisės normos įtvirtina daug alternatyvių kriterijų, kuriuos taikant apsprendžiamas testamento galiojimo Lietuvoje klausimas.

1961 m. spalio 5 d. Hagos konvencija dėl kolizinių normų, susijusių su testamento formomis, yra tarptautinis instrumentas, kuriuo siekiama palengvinti testamentų cirkuliavimą ir pripažinimą. Ši konvencija įtvirtina testamentų formai taikytinos teisės nustatymo kriterijų sąrašą. Konvencija įtvirtina, kad testamentas galioja, jei jis atitinka testamento sudarymo vietos valstybės teisę, testatoriaus pilietybės valstybės teisę, testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę arba gyvenamosios vietos valstybės teisę, taip pat nekilnojamojo turto buvimo valstybės teisę. Hagos konvenciją yra ratifikavusi dauguma Europos valstybių. Deja, Lietuva iki šiol nėra šios konvencijos dalyvė. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva konvencijoje numatytus kriterijus iš dalies yra inkorporavusi į savo tarptautinę privatinę teisę (minėtasis Civilinio kodekso 1.61 str.).

Testamentų registravimas

Testamento registracija užtikrina galimybę surasti testamentą ir sužinoti mirusiojo paskutinę valią po testatoriaus mirties. Europos Taryba

dar 1972 m. priėmė Bazelio konvenciją dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo. Ši konvencija įpareigoja jos dalyves užtikrinti testamentų registravimą, nustato registruotinus duomenis, užtikrina galimybę vienos valstybės piliečiams įregistruoti savo testamentus kitoje valstybėje bei galimybę keistis duomenimis apie valstybėje įregistruotus testamentus. Bazelio konvenciją yra pasirašę 13 Europos valstybių, o ratifikavę 10 (Belgija, Kipras, Estija, Prancūzija, Italija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija ir Ispanija). Tai reiškia, kad, pvz., Lietuvoje testamentą sudaręs asmuo gali prašyti, kad jo testamentas būtų įregistruotas likusiose devyniose dalyvius konvenciją ratifikavusiose valstybėse (bet kurioje iš jų).

Dauguma Europos valstybių, net ir neratifikavusių Bazelio konvencijos, yra įkūrę testamentų registrus (pvz., Austrija, Kroatija, Vengrija, Čekija, Rumunija, Slovakija, Danija). Bulgarijoje testamentų registras turėtų pradėti veikti dar šiais metais. Tačiau dalis valstybių iki šiol neturi testamentų registro (pvz., Latvija, Lenkija, Vokietija, Suomija, Švedija, Graikija, Jungtinė Karalystė). Testamentų registro tvarkytojas paprastai yra arba tam tikra valstybės institucija, arba notariatas. Dauguma testamentų registrų yra tvarkomi elektronine forma, be to, dauguma atsako į iš užsienio valstybių gautus paklausimus. Priklausomai nuo valstybės atsakymai į užklausimus yra mokami arba nemokami. Tiesa, dažniausiai, norint gauti testamentų registro duomenis apie įregistruotą testamentą, reikia pateikti testatoriaus mirties liudijimą. Šiuo reikalavimu siekiama užtikrinti testamento paslaptį iki testatoriaus mirties. Visgi šis keitimasis informacija dažniausiai grindžiamas dvišalėmis valstybių sutartimis, todėl prieiga prie užsienio valstybių testamentų registrų informacijos nėra garantuota.

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) iniciatyva įkurta Europos testamentų registrų tinklo asociacija (ENRWA) šiuo metu, gavusi finansavimą iš Europos Komisijos, įgyvendina projektą, kurio tikslas – sukurti Europos testamentų registrų tinklą, kuris palengvintų testamentų paiešką Europos Sąjungoje.

PRIEDAS. Lentelė.

Valstybė	Testamentų rūšys	Už paveldėjimo įforminimą atsakinga institucija	Centralizuotas testamentų registras	Testamentų registrą administruoja	Užsienio subjektų galimybė gauti testamentų registro duomenis
Vokietija	Autentiškas testamentas Holografinis testamentas	Teismas	Centralizuoto registro nėra. Autentiški testamentai turi būti įregistruoti vietos teisme.	–	–
Austrija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas	Notarai ir teismai. Teismas paskiria notarą, kuris paveldėjimo byloje veikia kaip teismo įgaliotinis.	Yra	Notariatas	Nėra
Belgija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, tarptautinis testamentas (atitinka 1973 m. Vašingtono konvenciją), privilegiuotas testamentas (kariniai testamentai arba testamentai, sudaryti jūroje)	Notarai	Yra	Notariatas	Yra
Bulgarija	Autentiškas testamentas (tvirtinamas notaro dviejų liudininkų akivaizdoje); holografinis testamentas	Notarai ir teismai. Teismai kompetentingi tose vietovėse, kur nėra notarų.	Planuojama, kad pradės veikti 2009 m. (Iki tol testamentai registruojami atskirose registravimo įstaigose, kurių šalyje yra 112).	Notariatas	Yra
Kipras	Bet koks dokumentas, kuriame išreikšta paskutinė testatoriaus valia ir kuris surašytas jo ranka ir pasirašytas, laikomas testamentu	Teismai	Testamentai deponuojami ir registruojami vietos teismų registravimo biuruose.	Teismai	Nėra
Kroatia	Viešasis testamentas (patvirtintas notaro, teismo arba ambasadoje), Tarptautinis testamentas (atitinka 1973 m. Vašingtono konvenciją), privatus testamentas (gali būti holografinis arba alografinis, t.y. sudarytas su dviem liudininkais), žodinis testamentas	Teismai ir notarai. Paveldėjimo procedūros inicijuojamos teisme, o paveldėjimo teises įformina notarai.	Yra	Notariatas	Nėra
Danija	Viešasis testamentas (patvirtintas Danijos notaro); testamentas su liudininkais (pasirašyti dviejų liudininkų); ypatingasis testamentas (ligos ar kt. ypatingais atvejais, galioja 3 mėnesius)	Teismai arba teismų paskirti advokatai	Yra. Registruojami tik viešieji testamentai.	Valstybė	Yra
Ispanija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas	Notarai	Yra	Teisingumo ministerija	Yra
Estija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas	Notarai	Yra	Valstybė	Yra
Suomija	Testamentas su liudininkais (dalyvaujant dviem liudininkams), išimtiniais atvejais – holografinis arba žodinis testamentas	Patys įpėdiniai, nedalyvaujant teisinėms institucijoms. Esant reikalui, teismas gali paskirti palikimo administratorių.	Nėra	–	–

Valstybė	Testamentų rūšys	Už paveldėjimo įforminimą atsakinga institucija	Centralizuotas testamentų registras	Testamentų registra administruoja	Užsienio subjektų galimybė gauti testamentų registro duomenis
Prancūzija	Autentiškas testamentas (tvirtinamas dviejų notarų arba notaro dalyvaujant dviem liudininkams), slaptasis testamentas, holografinis testamentas, tarptautinis testamentas (atitinka 1973 m. Vašingtono konvenciją)	Notarai, Prancūzijos konsulatui, esantys už ES ribų	Yra	Notariatas	Yra
Graikija	Autentiškas testamentas (tvirtinamas notaro dalyvaujant trimis liudininkams); holografinis testamentas; slaptasis testamentas	Notarai. Teismai tik skelbia testamentus	Nėra	–	–
Vengrija	Autentiškas testamentas (tvirtinamas notaro arba teismo); holografinis testamentas; alografinis testamentas (su dviem liudininkais); žodinis testamentas; testamentai, perduodami saugoti notarui (gali būti slaptieji arba ne)	Notarai ir teismai	Yra	Notariatas	Yra
Italija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas, tarptautinis testamentas, specialusis testamentas (esant ypatingoms, pavojingoms sąlygoms)	Notarai ir teismai	Yra	Teisingumo ministerija	Yra
Latvija	Autentiškas testamentas (tvirtinamas notaro, teismo, Latvijos konsulatų, dalyvaujant dviem liudininkams); holografinis testamentas, testamentas su liudininkais (dalyvaujant dviem liudininkams), žodinis testamentas	Notarai	Nėra	–	–
Liuksemburgas	Autentiškas testamentas (tvirtinamas notaro dalyvaujant dviem liudininkams arba dviejų notarų patvirtintas testamentas); holografinis testamentas; slaptasis testamentas	Notarai ir Turto registravimo administracija	Yra	Notariatas	Yra
Nyderlandai	Autentiškas testamentas, slaptasis testamentas (būtinai turi būti perduotas saugoti notarui, priešingu atveju negalioja)	Notarai	Yra	Notariatas	Yra
Lenkija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, paprastas testamentas (tvirtinamas vietos savivaldos institucijos įgalioto asmens, pvz., mero; reikalingas dviejų liudininkų dalyvavimas), specialusis testamentas (sudaromas ypatingomis aplinkybėmis, pvz., kelionės jūroje metu, karinės tarnybos metu)	Notarai ir teismas	Nėra	–	–

Valstybė	Testamentų rūšys	Už paveldėjimo įforminimą atsakinga institucija	Centralizuotas testamentų registras	Testamentų registra administruoja	Užsienio subjektų galimybė gauti testamentų registro duomenis
Portugalija	Autentiškas testamentas, uždarysis testamentas (pasirašytas testatoriaus ir vėliau patvirtintas notaro); tarptautinis testamentas	Notarai	Yra	Teisingumo ministerija	Yra
Čekija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas, testamentas su liudininkais (sudaromas dalyvaujant dviem liudininkams, gali būti naudojamas, kai testatorius negali rašyti ar skaityti)	Notarai ir teismai (notaras paskiriamas teismo ir veikia kaip teismo įgaliotinis)	Yra	Notariatas	Yra
Rumunija	Autentiškas testamentas, holografinis testamentas, slaptasis testamentas, privilegijuotasis testamentas (sudaromas ypatingomis sąlygomis, pvz., jūroje, katastrofos atveju)	Notarai ir teismai	Yra	Notariatas	Yra
Jungtinė Karalystė	Tam, kad galiotų, testamentas, turi būti surašytas ir pasirašytas testatoriaus dalyvaujant dviem ar daugiau liudininkų	Testatoriaus patikėtinis, numatytas testamente ir patvirtintas teismo. Šiaurės Airijoje – patys įpėdiniai arba advokatas	Nėra	–	–
Slovakija	Autentiškas testamentas; holografinis testamentas; alografinis (būtinai dviejų liudininkų dalyvavimas); specialusis testamentas (skirtas neraštingiems asmenims, nepilnamečiams, turintiems tam tikrą negalią ir pan.)	Notaras, paskirtas teismo	Yra	Notariatas	Nėra
Slovėnija	Autentiškas testamentas (reikalaujamas dviejų liudininkų dalyvavimas); tarptautinis testamentas; slaptasis testamentas, holografinis testamentas	Teismai	Yra	Notariatas	Nėra
Švedija	Testamentas su liudininkais (dalyvaujant dviem liudininkams); žodinis testamentas ir holografinis testamentas (tik ypatingomis aplinkybėmis, galiojimo terminas 3 men.)	Patys įpėdiniai, testamente nurodytas testamento vykdytojas arba įpėdinių prašymu teismo paskirtas testamento vykdytojas	Nėra	–	–

Informacija parengta pagal Europos testamentų registų tinklo asociacijos (ENRWA) projekto „Europos testamentai“ ataskaitą.

Sandra Ražanaitė
Lietuvos notarų rūmų teisininkė konsultantė

PILIETYBĖS REIKALAVIMAS NOTARAMS – NEDISKRIMINAVIMO PRINCIPO PAŽEIDIMAS?

Lotyniškasis notariatas veikia dvidešimt vienoje Europos Sąjungos šalyje ir atlieka valstybės deleguotas viešo pobūdžio funkcijas. Dėl vykdomos veiklos pobūdžio notariatas yra laikomas sudėtinė valstybės teisinės sistemos dalimi. Daugelyje valstybių reikalaujama, kad notaras būtų susijęs su valstybe pilietybės ryšiu. Vis dėlto Europos Bendrijų Komisija suabejojo, ar notaro veikla iš tiesų gali būti prilyginama viešosios valdžios funkcijų vykdymui.

2008 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė¹ Lietuvos įstojimui į Europos Bendrijų Teisingumo Teisme nagrinėjamas bylas C-47/08, C-50/08, C-51/08, C-52/08, C-53/08, C-54/08 ir C-61/08, kuriose Europos Bendrijų Komisija pareiškė ieškinius septynioms Europos Sąjungos valstybėms narėms dėl pilietybės reikalavimo taikymo notarams ir profesinių kvalifikacijų direktyvos neperkėlimo notarų atžvilgiu².

Europos Bendrijų Komisija (toliau – Komisija) pareiškė ieškinius Europos Bendrijų Teisingumo Teisme Belgijos Karalystei, Prancūzijos Respublikai, Didžiajai Liuksemburgo Hercogystei, Portugalijos Respublikai, Austrijos Respublikai, Vokietijos Federacinei Respublikai ir Graikijos Respublikai, prašydama pripažinti, kad, numčiusios pilietybę kaip sąlygą tapti notaru, šios valstybės pažeidė įsipareigojimus pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties (toliau – EB sutartis)³ 43 ir 45 straipsnius, taip pat kad Belgijos Karalystė, Didžioji Liuksemburgo Hercogystė, Portugalijos Respublika, Austrijos Respublika, Vokietijos Federacinė Respublika ir Graikijos Respublika, į nacionalinę teisę neperkėlusios 1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyvos 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų, išduotų po bent trejų metų profesinio mokymo ir lavinimo, pripažinimo sistemos⁴ (toliau – Direktyva 89/48/EEB) arba 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos

direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo⁵ nuostatų notarų atžvilgiu (toliau – Direktyva 2005/36/EB), pažeidė šias direktyvas.

Komisija pažeidimo procedūrą dėl pilietybės reikalavimo taikymo notarų profesijai ir netinkamo Direktyvos 89/48/EB (arba Direktyvos 2005/36/EB) įgyvendinimo, kuria yra ginčijamas analogiškų nacionalinių teisės aktų nuostatų teisėtumas, taip pat yra pradėjusi ir prieš Lietuvos Respubliką.

EB sutarties 43 straipsnyje numatyta, kad vienos valstybės narės nacionalinių subjektų įsisteigimo laisvės kitos valstybės narės teritorijoje apribojimai draudžiami. Įsisteigimo laisvė apima ir teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos bei ją verstis tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo šalies teisės aktuose yra nustatytos jos pačios subjektams, laikantis kapitalui skirto sutarties skyriaus nuostatų. EB sutarties 45 straipsnyje numatyta, kad veiklai, kuri bet kurioje valstybėje yra susijusi, nors ir laikinai, su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, įsisteigimo teisės skyriaus nuostatos netaikomos.

Tarybos direktyva 89/48/EEB, kurią pakeitė Tarybos direktyva 2005/36/EB, įdiegė bendrą kvalifikacijų pripažinimo sistemą, kurioje nustatomos kompensacinės priemonės, jei atvykusio darbuotojo kvalifikacija labai skiriasi nuo tos, kurios reikalauja priimanči valstybė narė (pavyzdžiui, siekiant nustatyti, ar asmuo turi pakankamai nacionalinės teisės žinių, gali būti skiriamas tinkamumo testas). Direktyvos 2005/36/EB preambulės 41 punkte taip pat numatyta, kad šia direktyva netrukdoma taikyti EB sutarties 39 straipsnio 4 dalies⁶ ir 45 straipsnio, ypač notarų atžvilgiu.

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo⁷ 3 straipsnio 2 dalies 1 punkte yra numatyta, kad notaru gali būti fizinis asmuo, jeigu jis yra Lietuvos Respublikos pilietis. Komisija 2006 m. spalio 18 d. pradėjo pažeidimo procedūrą prieš Lietuvą (pažeidimas Nr. 2006/2234). Komisijos nuomone, Lietuva, neleidama kitų valstybių narių piliečiams užsiimti notaro veikla, pažeidžia jų įsisteigimo laisvę, o Notariato įstatymo nuostata, įtvirtinanti, kad notaru gali tapti tik Lietuvos Respublikos pilietis,

prieštarauja EB sutarties nuostatomis dėl įsisteigimo laisvės ir nėra pateisinama EB sutarties 45 straipsnyje numatyta išimtimi.

Europos Bendrijų Komisijos pozicija

Komisija laikosi pozicijos, kad EB sutarties 43 straipsnis uždraudžia bet kokią diskriminaciją dėl pilietybės, kurios reikalavimas apriboja įsisteigimo laisvę. EB sutarties 45 straipsnio išimtis notarų veiklai netaikoma. Atsižvelgiant į tai, notarams turi būti taikomos įsisteigimo laisvę reglamentuojančios Direktyvos 89/48/EEB arba Direktyvos 2005/36/EB nuostatos. Komisija pabrėžia, kad, siekiant taikyti EB sutarties 45 straipsnį, veikla pati savaime turi būti tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Tokią savo nuomonę Komisija grindžia Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (toliau – Teismas) praktika.

Komisija vadovaujasi Teismo sprendimu byloje *Jean Reyners prieš Belgijos valstybę*⁸. Šioje byloje Teismas konstatavo, kad EB sutarties 45 straipsnyje numatyta įsisteigimo laisvės išimtis turi būti taikoma tik toms EB sutarties 43 straipsnyje nurodytoms veiklos sritims, kurios pačios savaime tiesiogiai ir ypatingai yra susijusios su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Tokia veikla Teismas šioje byloje nelaiškė advokato profesijai būdingos veiklos – teisinių konsultacijų ir teisinės pagalbos teikimo arba atstovavimo šalims ir jų gynimo teisme, net jei šios veiklos vykdymas yra įstatymo numatyta pareiga arba išimtinė advokato teisė. Teismas taip pat konstatavo, kad EB sutarties 45 straipsnyje nurodytos išimties taikymo sritis negali būti platesnė nei tikslas, dėl kurio ši išimtis buvo nustatyta.

Komisijos pozicija taip pat grindžiama Teismo sprendimu *Adrianus Thijssen prieš Controledienst voor de verzekeringen*⁹. Šioje byloje Teismas konstatavo, kad su viešosios valdžios funkcijomis susijusi veikla apima galutinių ir privalomų sprendimų priėmimą (draudimo įgaliotinių pagalbinio ir parengiamojo pobūdžio veikla nėra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu). Komisija vadovaujasi Teismo sprendimu *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española prieš Administración*

*del Estado*¹⁰, susijusioje su prekybinio laivyno jūrų kapitonais ir jų padėjėjais. Joje Teismas atsižvelgė į tai, kad notariai priima ir saugo testamentus. Tačiau Komisija nurodo, kad šioje byloje pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas į kitą veiklą, t.y. saugumo užtikrinimą, teisėtarkos palaikymą ir tam tikrus įgaliojimus, susijusius su civiliniu statusu. Nors Teismas nusprendė, kad tokia veikla yra naudojimas viešosios teisės suteiktais įgaliojimais, siekiant užtikrinti valstybės bendruosius interesus, kuriais pateisinamas pilietybės reikalavimas, tačiau tokiais įgaliojimais nebuvo naudojama siuolau. Atsižvelgiant į tai, Teismas neturėjo galimybės nustatyti, ar įvairios ir konkrečios notarų užduotys pagal nacionalinę teisę apima naudojimąsi viešosios teisės suteiktais įgaliojimais ir įsipareigojimą užtikrinti bendruosius valstybės interesus. Todėl, Komisijos vertinimu, Teismo sprendimas šioje byloje negali būti pagrindas EB sutarties 39 straipsnio 4 dalį ir 45 straipsnio 1 dalį taikyti notarams. Komisijos nuomone, viešosios valdžios sąvoka, jos apimtis, apibrėžta EB sutarties 45 straipsnyje, turi būti nustatoma pagal Bendrijos teisę, o jos reikšmę Teismas turi aiškinti autonomiškai ir vienodai. Nuo pagrindinės teisės nukrypti leidžianti nuostata turi būti aiškinama siaurąja prasme. Be to, veiklai, kuri vienoje valstybėje narėje nepriskiriama viešajai valdžiai, išimtis negali būti taikoma, net jei tokia pati veikla kitose valstybėse narėse ir priskiriama viešajai valdžiai.

Taigi Komisijos tvirtinimu, iš tiesų notariai neturi valstybinio lygio įgaliojimų, t.y. neturi sprendimo priėmimo galių ir jų sprendimai nėra teisiškai privalomi, jei kuri nors sandorio šalis su jais nesutinka. Notarų veikla nėra viešosios valdžios funkcijų vykdymas, nes notariai nepriima nei bendro pobūdžio teisės aktų, nei individualių teisės aktų. Viešąjį pasitikėjimą kuria ne notariai, o įstatymai, kuriais notarų veiksmams suteikiama tokia galia. Todėl kaip ir bet kokios kitos valstybinės valdžios funkcijų įgyvendinimas, notarų veiklos reikšmė ir teisinės pasekmės yra sukuriamos ir įmanomos tik remiantis įstatymu. Komisija mano, kad notaras negali priimti sprendimo prieš konsultuojamą šalių valią. Kitaip tariant, notaras nepriima sprendimų valstybės vardu, taigi ir nevykdo viešosios valdžios funkcijų. Be to, pabrėžia Komisija, negali

būti lyginamas autentiškų aktų ir teismo sprendimų vykdytinumas. Autentiški aktai yra vykdytini tik tiek, kiek šalys sutinka juos vykdyti, nes jie gali būti užginčyti teisme. Skirtingai nei teisėjams, notarams perduotos teismo funkcijos nesuteikia įgaliojimo spręsti šalių konfliktus. Teisinių dokumentų projektų rengimas ir konsultacijų teikimas yra parengiamoji veikla, daugeliu atžvilgiu panaši į advokato veiklą.

Jeigu notariai apskritai dalyvauja vykdamas viešosios valdžios funkcijas, tai vyksta tik netiesiogiai. Be to, viešosios valdžios funkcijų vykdymo nereikėtų painioti su veikla visuomenės interesais. Visuomeninė nauda nebūtinai susijusi su valstybinės valdžia. Veikla, kuria siekiama naudoti visuomenę, o ne atskiro asmens interesams, nebūtinai vykdoma perleidžiant valstybinę valdžią. Taigi faktinis viešosios valdžios funkcijų vykdymas gali būti paliekamas savo piliečiams, o tam tikros veiklos vykdymas visuomenės interesais, kaip tai yra, pavyzdžiui, teisėtumo užtikrinimo atveju, gali būti užtikrinamas ir taikant specialias taisykles ar specialią kontrolę galimybės užsiimti tam tikra profesine veikla ir profesinių pareigų atžvilgiu.

Komisija pažymi, kad, kalbant apie notarų veiklą, yra labai sunku rasti pilietybės reikalavimo pateisinimą esant dabartiniam integracijos laipsniui. Ši veikla nereikalauja ypatingo santykio su valstybe, koks yra pilietybės atveju. Lygiai taip pat mažai ši veikla susijusi su rizika, kad vykdamas valstybinės valdžios funkcijas ir panaudojant valstybinės valdžios priemones kils prieštaravimų piliečių atžvilgiu.

Komisijos nuomone, aukštas notarų kvalifikacijos lygis nacionalinės teisės priemonėmis gali būti užtikrintas taikant Direktyvas 89/48/EEB ir 2005/36/EB. Nors Direktyvos 2005/36/EB preambulės 41 straipsnyje nurodoma, kad ši direktyva nepažeidžia EB sutarties 45 straipsnio taikymo, ypač notarų atžvilgiu, tačiau nenumato bendrųjų EB sutarties taisyklių netaikymo. Komisijos nuomone, ši preambulės nuostata nereiškia, kad notaro profesija laikytina profesija, susijusia su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Ji teigia, kad ši nuostata reiškia tai, kad EB sutarties nuostatos taikomos tai notarų veiklai, kuri yra viešosios valdžios

funkcijų vykdymo veikla. Komisijos nuomone, šiame straipsnyje pabrėžiama, kad notarams EB sutarties 45 straipsnis gali būti taikomas, tačiau reikia įvertinti nacionalinėje teisėje nurodytas notarų užduotis, susijusias su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Todėl, atsižvelgiant į Komisijos vertinimą ir į tai, kad reikalavimai notarų kvalifikacijoms yra reglamentuojami teisės aktais, Direktyvas 89/48/EEB ir 2005/36/EB reikia perkelti į nacionalinę teisę ir taikyti notarams.

Vadovaudamasi nurodytais argumentais, Komisija daro išvadą, kad pilietybės reikalavimas teisei vers-tis notaro profesija yra nepagrįstas pagal EB sutarties 45 straipsnį. Kadangi EB sutarties 45 straipsnyje minima įsisteigimo teisė, šis reikalavimas taip pat yra EB sutarties 43 straipsniui prieštaraujantis apribojimas. Be to, valstybės, neleidamos kitų valstybių narių notarams užsiimti savo profesine veikla, nors jie turi teisę ją užsiimti valstybėje narėje, notarų profesijos atžvilgiu neįgyvendino Direktyvų 89/48/EEB ir 2005/36/EB nuostatų.

Lietuvos pozicija

Lietuvos, kaip ir kitų valstybių, kuriose veikia lotyniškasis notariatas, nuomone, notarų veiklai išimtis iš įsisteigimo teisės, numatyta EB sutarties 45 straipsnyje, turėtų būti taikoma, o Direktyvos 89/48/EEB ir Direktyvos 2005/36/EB nuostatos netaikomos. Notarų veikla yra tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu ir nelaikytina pagalbinio ar parengiamojo pobūdžio veikla. Notaro veikla užtikrinami bendrieji valstybės interesai, todėl pilietybės reikalavimas yra pateisinamas.

Notaro, kaip valstybės įgalioto asmens, pagrindinė funkcija yra užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Savo veikla jis privalo užtikrinti teisinį saugumą ir patikimumą, t.y. tinkamą ir sklandų valstybės teisinės sistemos funkcionavimą. Tvirtindami sandorius, testamentus, autentifikuodami dokumentus ir atlikdami kitus veiksmus, notariatai vykdo suverenius įgaliojimus, valstybės jiems pavestas funkcijas.

Civilinės teisės tradicijoje notarų parengiami ar tvirtinami dokumentai sukuria subjektams teises ir pareigas. Jie turi ypatingą įrodomąją vertę ir gali būti tiesiogiai įgyvendinami. Preziuruojama, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami. Kai kurių sandorių atveju notarinis patvirtinimas yra sandorio galiojimo prielaida. Kai kurie notaro sudaromi dokumentai yra vykdytini ir vykdomi civilinio proceso tvarka (kaip ir teismo sprendimai)¹¹. Jokios kitos (teisinės) profesijos asmuo, kuriam galėtų būti taikomos abipusio pripažinimo direktyvų (Direktyvos 89/48/EEB ir Direktyvos 2005/36/EB) nuostatos, tokio (ar bent panašaus) pobūdžio valstybės įgaliojimų neturi. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal 1961 m. spalio 5 d. Konvenciją „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“¹², notaro patvirtinti dokumentai laikomi oficialiais dokumentais (angl. *public*). Taigi notaro veiklos pagrindas yra valstybės funkcijų vykdymas teisinės sistemos saugumui ir užtikrintumui pasiekti. Notaro veikla yra neat-siejamai susijusi su valstybės funkcijų vykdymu. Pažymėtina, kad ir kiti valstybės tarnautojai ir pareigūnai, pavyzdžiui, teisėjai, turi įgaliojimus ir juos įgyvendina, sukeldami atitinkamas pasekmes, irgi tik dėl to, kad tokius įgaliojimus suteikia atitinkami įstatymai, kurie nustato, kokias teises pasekmes sukurs šių įgaliojimų įgyvendinimas.

Konkreto notaro statusas, ar apskritai visas notariatas, turi specifikos ir todėl skiriasi nuo valstybės tarnybos, suprantamos griežtąja prasme. Notaro veikla ir notariatas organizuojamas kitaip nei visa valstybės tarnybos sistema, tačiau bet kuriuo atveju notariatai yra teisinės sistemos, kuria valstybė įgyvendina ir užtikrina savo įgaliojimus, dalis. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2008 m. sausio 7 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“¹³ nurodė, kad antstolio, kuris yra valstybės įgaliotas asmuo kaip ir notaras, profesija – tai valstybės kontroliuojama profesija, t.y. toks viešasis interesas užtikrinančių funkcijų vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine (privacia) veikla besiverčiantys asmenys (už atlygį), o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė turi kontroliuoti, kaip jos yra vykdomos.

Igyvendindamas valstybės pavestą pasitikėjimo teisiniais santykiais ir teisine sistema užtikrinimo funkciją, notaras neabejotinai veikia kaip viešasis pareigūnas. Tą patvirtina ir notarų bei notariato organizacinis įsiliejimas į valstybės valdymo sistemą, pradedant jų skyrimu į pareigas ir atleidimu (pavyzdžiui, teisingumo ministro sprendimu, priešais Lietuvos Respublikai. Pradėjęs eiti pareigas, notaras savo funkcijas vykdo valstybės vardu, tai patvirtindamas antspaudu su valstybės herbu), jų skaičiaus nustatymu, draudimu užsiimti kita veikla bei ją reklamuoti, darbo laiko, vietos ir įkainių nustatymu, veiklos tarybine priežiūra, nuobaudų skyrimu už drausmės nusižengimus. Notaro atsakomybė taip pat yra tokia kaip valstybės tarnautojo¹⁴. Todėl notarų veikla savo esme neginčytinai yra skirta viešosioms funkcijoms atlikti.

Privati teisininko praktika, pavyzdžiui, advokato, savo esme ir tenkintinų interesų pobūdžiu skiriasi nuo viešosios notaro funkcijos. Advokatas pirmiausia įgyvendina privatų kliento gynybos interesą, o notaras, tvirtindamas sandorį ir autentifikuodamas jį, privalo išlikti nešališkas ir užtikrinti sandorio ar autentifikuojamo dokumento neutralumą. Preziumuojama, kad tai, kas patvirtinta notaro, yra teisėta, tikra ir gali būti tiesiogiai įgyvendinama – taip atskleidžia jo neutralumo ir valstybės pavestos funkcijos įgyvendinimo esmė. Tai, ką teigia „privačiam“ interesui atstovaujantis teisininkas, gali būti įgyvendinama, tik jei tai yra patvirtinta (teismo arba to paties notaro). Be to, išskyrus atvejus, kai būtina suteikti valstybės užtikrinamą gynybą, bet kuris advokatas arba teisininkas gali atsisakyti atstovauti konkrečiam klientui, o notaras, veikdamas kaip pareigūnas, turi aptarnauti visus į jį besikreipiančius asmenis. Atsižvelgiant į tai, notarų veiklos jokiū būdu negalima prilyginti privačiai teisei praktikai.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismas savo praktikoje pripažino, kad notarinės funkcijos yra viešąja teise suteikti įgaliojimai valstybės interesams ginti¹⁵. Tai Teismas konstatavo su jūrų kapitonais susijusioje byloje *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española*. Iš visos galimos notarinių veiksmų įvairovės minėta byla buvo susijusi su vieninteliu notariniu veiksmu – laive miršančio

asmens testamentu sudarymu, jo saugojimu ir perdavimu kompetentingiems asmenims¹⁶.

Taigi, jeigu *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española* byloje kapitonų veiklos aspektas, susijęs su tam tikrų notarinių funkcijų atlikimu, Teismo buvo pripažintas viešosios valdžios funkcijų vykdymu, logiška *a minori ad maius*, kad ir visa notarų veikla, vykdoma pačių notarų, tuo labiau yra viešosios valdžios funkcijų vykdymas. Jeigu viena notarinė funkcija – laive miršančio asmens testamentu sudarymas, jo saugojimas ir perdavimas kompetentingiems asmenims – laikomas viešosios valdžios funkcija, nėra priežasčių neigti, kad ir kitos notarinės funkcijos, kurios savo esme yra panašios, t.y. apimančios ir kitų teisinių dokumentų sudarymą, tvirtinimą, saugojimą, lygiai taip pat yra pripažintinos viešosios valdžios funkcijomis. Todėl Lietuva laikosi nuomonės, kad pagal Teismo praktiką notaro veikla yra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Atitinkamai ji laikoma patenkančia į EB sutarties 45 straipsnio taikymo sritį.

Atkreiptinas dėmesys, kad Teismo praktikoje valstybė paprastai suvokiama ir aiškinama plačiai ir jos veiklai priskiriama daug veikų, pavyzdžiui, su direktyvų taikymu susijusioje praktikoje¹⁷, su valstybės išteklių aiškinimu susijusioje valstybės pagalbos teisėje¹⁸ ar viešųjų pirkimų teisėje¹⁹, todėl būtų nenuoseklu valstybę ir jos funkcijas aiškinti siauriau notarų atveju.

Notaro profesijos ypatinga vieta vykdamas valstybės funkcijas yra pripažįstama ir Europos Bendrijų institucijų, ypač Europos Parlamento. Tai, kad notarams yra pavestos viešosios valdžios funkcijos, buvo konstatuota ir 1994 m. sausio 18 d. Europos Parlamento rezoliucijoje²⁰ ir dar kartą patvirtinta 2006 m. kovo 23 d. rezoliucijoje²¹.

Taigi, Lietuvos nuomone, Europos Bendrijų institucijų praktikoje yra pripažinta, kad notaro veikla yra viešosios valdžios funkcijų vykdymas. Atitinkamai nepagrįsti yra Komisijos tvirtinimai, kad notaro veikla nėra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu.

Lietuvos nuomone, Komisijos bandymai paneigti tai, kas akivaizdu – t.y. kad Direktyva 2005/36/EB aiškiai ir tiesiogiai numato, kad netrukdoma taikyti EB sutarties 39 straipsnio 4 dalies ir 45 straipsnio notarų atžvilgiu – yra nelogiški ir nepagrįsti. Šios direktyvos preambulės 41 straipsnis reiškia būtent tai, kad notaro profesijai taikomos nukrypti leidžiančios EB sutarties 39 straipsnio 4 dalies ir 45 straipsnio nuostatos. Be to, šiame straipsnyje notaro profesija netgi yra pabrėžiama vartojant formuluotę „ypač notarų atžvilgiu“, kad dėl šios profesijos neatsiejamumo nuo viešosios valdžios funkcijų vykdymo nekiltų abejonių. Pažymėtina, kad, jeigu būtų vadovaujama Komisijos išaiškinimu, tuomet šio straipsnio įtraukimas į Direktyvą 2005/36/EB apskritai neturėtų jokios reikšmės. Jeigu būtų pritarta Komisijos aiškinimui, tai reikštų, kad pagal preambulės 41 straipsnį notarams vykdančioms viešosios valdžios funkcijoms, jų veiklai taikomos EB sutartyje numatytos išimties. Tačiau taip aiškinama nuostata tik patvirtintų iš EB sutarties kylantį aspektą. Vis dėlto aišku, kad, pabrėžiant ir konkrečiai įvardijant notarus, preambulėje konstatuojama, kad Direktyvos 2005/36/EB nuostatos netrukdo taikyti notarų veiklai EB sutarties 45 straipsnio išimties.

Atitinkamai, Lietuvos nuomone, Direktyvos 2005/36/EB preambulės 41 straipsnis patvirtina nusistovėjusį Bendrijos teisės aiškinimą, kad notarų veikla yra susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu ir ji patenka į EB sutarties 39 straipsnio 4 dalies ir 45 straipsnio sritį, todėl jai netaikomos su laisvu asmenų judėjimu susijusios EB sutarties bei naujai priimtos EB antrinės teisės nuostatos.

Skirtingą notarų teikiamų paslaugų pobūdį patvirtina ir tai, kad jų veiklai netaikomos 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje nuostatos²², o veiksmų, kuriems pagal įstatymus reikia notaro patvirtinimo, atveju leidžiama nukrypti nuo laisvės teikti paslaugas²³.

Apibendrinant, Lietuva teigia, kad notaro veikla yra neatsiejamai susijusi su viešosios valdžios funkcijų vykdymu ir todėl jai taikomas nukrypti leidžiantis

EB sutarties 45 straipsnis. Tą patvirtina tiek notarų veiklos pobūdis, tiek Bendrijos institucijų praktika, tiek antrinės EB teisės aktai. Atitinkamai notarų veiklai netaikomos taip pat Direktyvos 89/48/EEB ir Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo nuostatos.

EB teisės pažeidimo procedūra

Kiekviena valstybė narė Europos Bendrijų teisę turi taikyti savo nacionalinėje teisėje (perkelti teisės nuostatas iki nustatytų terminų, jų neiškraipyti ir taikyti tinkamai). Komisija prižiūri, kad Europos Bendrijų teisė būtų taikoma tinkamai. Jeigu valstybė narė pažeidžia šią teisę, Komisija turi EB sutarties 226 straipsnyje numatytų tiesioginių galių (procedūra dėl įsipareigojimų nevykdymo) imtis priemonių prieš tokį pažeidimą.

Pradėdama procedūrą dėl įsipareigojimų nevykdymo Komisija pirmiausia taiko administracinę pažeidimo tyrimo arba ikiteisminę procedūrą. Ikiteisminė procedūra siekiama, kad valstybė narė savanoriškai ištaisytų pažeidimą ir imtųsi vykdyti Europos Bendrijų teisės reikalavimus.

Oficialiai šią procedūrą sudaro daug etapų, prieš tai gali būti atlikti tyrimai. Pradėjusi ikiteisminę procedūrą Komisija pirmiausiai išsiunčia oficialų pranešimą, kuriame valstybės narės prašo iki nustatyto termino (dažniausiai tai du mėnesiai) pateikti atsakymą dėl konstatuotos Bendrijos teisės taikymo problemos. Jei Komisija mano, kad valstybė narė netinkamai atsakė į oficialų pranešimą ir tebevykdo pažeidimą, ji pareiškia pagrįstą nuomonę, kurioje taip pat nustatomas terminas atitinkamai valstybei narei išdėstyti savo argumentus. Pagrįstoje nuomonėje nustatoma, kokios pozicijos Komisija laikosi dėl pažeidimo ir kodėl gali būti tęsiama procedūra dėl įsipareigojimų nevykdymo Teisme, bei raginama iki nustatyto termino ištaisyti pažeidimą.

Jei atitinkama valstybė narė per Komisijos nustatytą laiką neatsižvelgia į jos nuomonę, Komisija gali perduoti šį pažeidimą svarstyti Europos Bendrijų Teisingumo Teismui.

Pilietybės reikalavimas / Direktyva dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo²⁴

Valstybė	Pagrindas	Bylinėjimosi stadija
Vokietija C-54/08	Pilietybės reikalavimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Austrija C-53/08	Pilietybės reikalavimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Belgija C-47/08	Profesinės kvalifikacijos pripažinimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Bulgarija	Pilietybės reikalavimas	Galima pagrįsta nuomonė
Prancūzija C-50/08	Pilietybės reikalavimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Graikija C-91/08	Pilietybės reikalavimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Vengrija	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Italija	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Latvija	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Lietuva	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Liuksemburgas C-51/08	Pilietybės reikalavimas	Bylinėjimasis Rašytinės procedūros pabaiga
Malta	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Olandija	Pilietybės reikalavimas	Sprendimas kreiptis į Teismą
Lenkija	Pilietybės reikalavimas +	Pagrįsta nuomonė
Portugalija C-52/08	Profesinės kvalifikacijos pripažinimas	Bylinėjimasis Rašytinė procedūra + Pagrįsta nuomonė
Čekijos Respublika	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Rumunija	Pilietybės reikalavimas	Galima pagrįsta nuomonė
Slovakija	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė
Slovėnija	Pilietybės reikalavimas	Pagrįsta nuomonė

Straipsnio išnašos:

- ¹ 2008 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės rezoliucija Nr. 42 „Dėl Lietuvos Respublikos įstojimo į bylas C-47/08, C-50/08, C-51/08 Europos Bendrijų Teisingumo Teisme“ ir 2008 m. birželio 2 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės rezoliucija Nr. 43 „Dėl Lietuvos Respublikos įstojimo į bylas C-52/08, C-53/08, C-54/08, C-61/08 Europos Bendrijų Teisingumo Teisme“.
- ² Europos Bendrijų Komisija į Europos Bendrijų Teisingumo Teismą kreipėsi 2008 m. vasario mėn. Komisija tai pat pradėjo pažeidimo procedūrą ir prieš kitas valstybes nares, išskyrus Kiprą, kuris netaiko pilietybės reikalavimo. Estija, sekdamą Ispanijos ir Italijos pavyzdžiu, pilietybės reikalavimą panaikino 2008 m. birželio mėn. Jungtinė Karalystė palaiko Komisijos poziciją.
- ³ Europos Bendrijos steigimo sutartis (suvestinė redakcija 1997) // „Valstybės žinios“, 2004, Nr. 2-2.
- ⁴ 1988 m. gruodžio 21 d. Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų, išduotų po bent trejų metų profesinio mokymo ir lavinimo, pripažinimo sistemos // Europos Bendrijų oficialusis leidinys L 19/16, 1989-01-24.
- ⁵ 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo // Europos Bendrijų oficialusis leidinys L 255/22, 2005-09-30.
- ⁶ EB sutarties 39 straipsnio 4 dalis numato, kad šio straipsnio nuostatos dėl darbuotojų judėjimo laisvės netaikomos darbui valstybės tarnyboje.
- ⁷ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // „Valstybės žinios“, 1992, Nr. 28-810 (su vėliausiais pakeitimais Nr. X-1164, Žin., Nr. 68-2651).
- ⁸ 1974 m. birželio 21 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Jean Reyners v. Belgian State*, 2/74.
- ⁹ 1993 m. liepos 13 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Adrianus Thijssen v. Controledienst voor de verzekeringen*, C-42/92.
- ¹⁰ 2003 m. rugsėjo 30 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española v. Administración del Estado*, C-405/01.
- ¹¹ Notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius yra vykdytini ir vykdomieji dokumentai yra vykdomi civilinio proceso tvarka. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 43 straipsnis // „Valstybės žinios“ 1992, Nr. 28-810 (su vėliausiais pakeitimais Nr. X-1164, Žin., Nr. 68-2651). Kreditoriaus prašymu Europos vykdomąjį raštą dėl autentiškų dokumentų (notaro užprotestuotų ar neprotestuotų vekselių, čekių, kuriuose yra padaryti notaro vykdomieji įrašai) išduoda vykdomąjį įrašą padaręs notaras. Lietuvos Respublikos įstatymo dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriantčio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo 4 straipsnio 2 dalis // „Valstybės žinios“, 2005, Nr. 58-2005.
- ¹² 1961 m. spalio 5 d. Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“ // „Valstybės žinios“, 1997, Nr. 68-1699.
- ¹³ 2008 m. sausio 7 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas byloje Nr. 44/06 „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // „Valstybės žinios“, 2008, Nr. 4-136.
- ¹⁴ Už įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant notarinius veiksmus, notaras atsako kaip valstybės pareigūnas. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 16 straipsnis.
- ¹⁵ 2003 m. rugsėjo 30 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española*, 42 punktas. Tokios nuomonės laikėsi ir generalinė advokatė Stix-Hackl savo 2003 m. birželio 12 d. išvadoje (90 et seq punktai).
- ¹⁶ *Ibid.* 15 punktas.
- ¹⁷ 1990 m. liepos 12 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Foster v. British Gas*, C-188/89; 1986 m. vasario 26 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas *Marshall*, C-152/84 ir vėlesnė praktika.
- ¹⁸ 1977 m. kovo 22 d. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimo *Steinike&Weinlig*, 78/76, 21 punktas ir vėlesnė praktika.
- ¹⁹ 1998 m. lapkričio 10 d. BFI Holding, C-360/96. 2003 m. spalio 16 d. sprendimas *Commission v Spain*, C-283/00. 2007 m. gruodžio 13 d. sprendimas *Bayerischer Rundfunk et al.*, C-337/06.
- ²⁰ Resolution on the state and organization of the profession of notary in the twelve Member States of the Community OL 1994 C 44, p. 36.
- ²¹ Resolution of 23 March 2006 on the legal professions and the general interest in the functioning of legal systems, P6_TA(2006)0108.
- ²² 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje, OL L 376, 2006 12 27, 2 straipsnio 2 dalies I punktas.
- ²³ *Ibid.* 17 straipsnio 12 dalis.
- ²⁴ 2009 m. spalio mėn. Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) duomenys. <http://www.cnue.be>

Justas Čiomanas

Lietuvos notarų rūmų teisininkas konsultantas

VEKSELIS EKONOMINĖS KRIZĖS METU BEI TEISMINĖ PRAKTIKA

2009-ieji – pripažinti ekonominio nuosmukio metai. Verslo ir ekonominiai santykiai tampa ypač pažeidžiami, todėl stengiamasi kuo labiau užsitikrinti piniginių prievolių įvykdymą. Tapo labai populiari prievoles užtikrinti keliais papildomais jų užtikrinimo būdais. Tarp kitų prievolių užtikrinimo būdų vis populiarsnis tampa vekselis. Vekselio panaudojimas civiliniuose teisiniuose santykiuose tolygiai dažnėjo kiekvienais metais. Krizės metu šis augimas ypač didelis. Naudojimosi vekseliais augimą lemia įvairūs veiksniai:

1. Vekselio turėtojo reikalavimų patenkinimas ne ginčo tvarka. Verslo santykiuose svarbu laiku, t.y. sutartais terminais, vykdyti pinigines prievoles. Priešingu atveju tai gali lemti net verslo subjekto bankrotą. Teisminiai ginčai užtrunka ilgesnį laiką, kreditorius turi įdėti nemažai pastangų, todėl vekselio populiarumą lemia reikalavimų patenkinimo greitumas bei paprastumas ne ginčo tvarka.
2. Išplėtotas notarų tinklas bei aukšta notarų kvalifikacija. Tai lemia greitų, patogių, geros kokybės paslaugų vekselio turėtojams teikimą protestuojant vekselius bei išduodant vykdomuosius įrašus.
3. Ekonominė krizė, kurios metu vekselis patvirtina savo, kaip vieno greičiausių bei efektyviausių kreditoriaus reikalavimų patenkinimo priemonių, vardą.
4. Sudėtinga tiksliai nustatyti, kiek civiliniuose teisiniuose santykiuose sudaroma vekselių. Vis dėlto įmanoma išvelgti tam tikras tendencijas, atsižvelgiant į notarų įforminamų protestų bei išduodamų vykdomųjų įrašų skaičių pokyčius. Pažymėtina, kad tokia informacija apibendrinama nuo 2005 metų. 2006 ir 2007 m. vykdomųjų įrašų išdavimo prieaugis, palyginti su prieš tai buvusiais metais, sudarė apytiksliai 600–800 vykdomųjų įrašų per metus. Tuo tarpu 2008 metais išduodamų vykdomųjų

įrašų skaičius žymiai išaugo, buvo išduota apie 2000 vykdomųjų įrašų daugiau nei 2007 metais.

Notarų įformintų protestų bei išduotų vykdomųjų įrašų statistinė lentelė

Metai/Išduota	Protestai	Vykdomieji raštai
2005	206	3587
2006	210	4484
2007	129	5005
2008	121	6921
2009*	57	6883

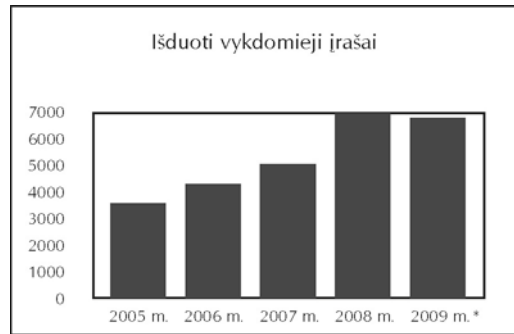
*2009 pateikiami trijų ketvirčių duomenys

Analizuojant statistinius duomenis atkreiptinas dėmesys, kad tiek ekonominio augimo, tiek ekonominės krizės metu išduodamų vykdomųjų įrašų skaičius stabiliai didėja. Išduodamų vykdomųjų įrašų skaičiaus stabilus didėjimas tiek ekonominio augimo, tiek krizės metu reiškia, kad atitinkamai auga ir asmenų išrašomų vekselių skaičius. Per penkerius metus notarų kasmet išduotų vykdomųjų įrašų skaičius padvigubėjo. Pažymėtina, kad 2009 metais per tris metų ketvirčius išduota vykdomųjų įrašų tiek pat, kiek jų buvo išduota per visus 2008 metus, taigi visų 2009 metų išduotų vykdomųjų įrašų galutinis skaičius bus didesnis nei 2008 metais.

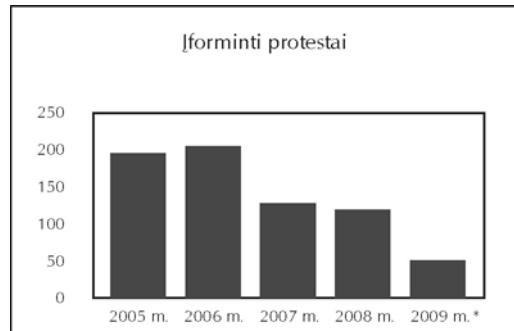
Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į kitą tendenciją – stabiliai mažėjantį notarų įformintų protestų skaičių. 2006 metais buvo įforminti 206 protestai, 2008 m. – 121 protestas, o 2009 m. per tris ketvirčius įforminti tik 57 protestai.

Atsižvelgiant į tai, kad vykdomųjų įrašų skaičius nuolat didėja, o įforminamų protestų skaičius nuolat mažėja, darytina išvada, kad asmenims vis daugiau praktikoje naudojant vekselius, didėja pastarųjų teisinis išsprusimas, todėl vekselinių teisinių santykių subjektai yra linkę atsisakyti sudėtingesnių procedūrų, t.y. reikalavimų įforminti protestus. Išduodamų protestų skaičiaus mažėjimą lėmė ir

tai, kad informacija apie užprotestuotus dėl neapmokėjimo vekselius turi būti skelbiama „Valstybės žinių“ priede. Dėl šios informacijos paskelbimo „Valstybės žinių“ priede vekselio turėtojams atsiradavo nemažų papildomų išlaidų. Tačiau pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Seimui yra pateiktas LR įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 83 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymo projektas, pagal kurį būtų atsisakyta informacijos apie užprotestuotus vekselius skelbimo „Valstybės žinių“ priede. Esant tokiai situacijai didėja neprotestuotinių vekselių skaičius.

*2009 pateikiami trijų ketvirčių duomenys

*2009 pateikiami trijų ketvirčių duomenys

Sparčiai didėjant išrašomų vekselių bei notarų išduodamų vykdomųjų įrašų skaičiui, natūralu, kad daugėja ir teisminių ginčų dėl vekselių pripažinimo negaliojančiais ar vykdomojo įrašo panaikinimo.

Viena iš įdomesnių yra **Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 16 d. nutartis (Civilinė byla Nr. 2A-513/2009)**, kurioje rašoma apie vekselio pateikimo apmokėti bei pranešimo apie neapmokėtą vekselį terminus, jų praleidimo pasekmes, pranešimo būdus.

Byloje buvo nagrinėjamos ĮPVĮ 40 straipsnio 1 dalis, pagal kurią neprotestuotino vekselio turėtojas jį apmokėti privalo pateikti paskutinę mokėjimo termino dieną arba per dvi po jos einančias darbo dienas; 47 straipsnio 1 dalis, pagal kurią neprotestuotino vekselio turėtojas privalo pranešti vekselio davėjui, kad vekselis neapmokėtas per keturias darbo dienas po vekselio pateikimo apmokėti; 55 straipsnio 1 dalies 3 punktą, pagal kurį neprotestuotino vekselio turėtojas netenka teisės pareikšti reikalavimų jo davėjui, kai pasibaigia terminas pateikti vekselį apmokėti. Pagal bylos medžiagą apeliantas teigė, kad notarė vykdomąjį įrašą išdavė neteisėtai, nes minėtieji terminai buvo praleisti.

Teismas nurodė, kad ĮPVĮ 47 straipsnis, nurodantis pranešti indosantams ir vekselio davėjui apie tai, kad vekselis neakceptuotas arba neapmokėtas, skirtas informuoti visus pagal vekselį galimai atsakingus asmenis apie pradėtą išieškojimo procedūrą. Aptariamo straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad jame nustatytu laiku nepranešęs asmuo nepraranda savo teisių, jis tik atsako už žalą, padarytą dėl jo kaltės. Teismas pažymėjo, kad termino pranešti praleidimas neturi įtakos vekselio turėtojo teisėms ir nėra kliūtis išduoti vykdomąjį įrašą. Todėl, kadangi termino pranešti praleidimu padarytos žalos nagrinėjamoje byloje buvo nereikalaujama, aplinkybė dėl jos nebuvo teisiškai reikšminga.

Teismo nuomone, kitokia yra termino pateikti vekselį apmokėti teisinė reikšmė – jį praleidęs vekselio turėtojas netenka teisės pareikšti reikalavimą vekselio davėjui (ĮPVĮ 55 str. 1 d. 3 p.). Tačiau paties veiksmo – vekselio pateikimo apmokėti – prasmė yra panaši į pranešimo apie pateikimą apmokėti prasmę. Abiem atvejais išreiškiama vekselio turėtojo valia realizuoti

savo teisę ir gauti vekseliulyje įrašytą pinigų sumą. ĮPVĮ 48 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta: kad nesilaikyta nustatytų terminų, turi įrodyti tas, kuris tuo remiasi ginče su vekselio turėtoju. Todėl teismas padarė išvadą, kad nagrinėjamoje byloje ieškovas turėjo įrodyti, kad atsakovas nustatytu laiku nepateikė ginčijamo vekselio apmokėti. ĮPVĮ 40 straipsnyje nepsakyta, kokia forma vekselis turi būti pateikiamas apmokėti, t.y. nenustatyta, kad vekselio turėtojas iš vekselio davėjo apmokėjimo turi pareikalauti raštu arba per notarą ar antstolį. Teismo nuomone, nesant nustatytos imperatyvios pareikalavimo formos, pagal bendras civilinės teisės taisykles (pvz. CK 1.72 str., 1.77 str.) ir atsižvelgiant į ĮPVĮ 47 straipsnio 4 dalį, leidžiančią apie vekselio neapmokėjimą pranešti bet kokia forma (CPK 3 str. 6 d.), galima daryti išvadą, jog vekselį apmokėjimui galima pateikti žodžiu pareikalaujant sumokėti vekseliulyje įrašytą pinigų sumą. Ieškovas, gindamasis aptariamo termino praleidimu, neigė, kad atsakovas nustatytu laiku jo pareikalavo apmokėti vekselį. Tai vienintelis įrodymas, kuriuo ieškovas grindžia aptariamą skundo argumentą.

Teismas nurodo, kad atsakovo teiginį, jog jis nustatytu terminu pareikalavo apmokėti vekselį, taip pat patvirtina tik jo paties paaiškinimai. Tačiau svarbu yra tai, kad ieškovas neigė ne tik atsakovo pareikalavimą sumokėti pagal vekselį, bet ir tokią atsakovo teisę. Tuo tarpu šioje nutartyje jau pasisakyta, kad atsakovo reikalavimo teisės ieškovas nenuginčijo. Ieškovas paaiškinimuose teismui patvirtino, kad A.S. nuolat reikalavo sumokėti, t. y. tokiu būdu ieškovas patvirtino reikalavimą sumokėti pagal vekselį. Vadovaujantis tikimybių pusiausvyros principu ir turint omenyje, kad būtent ieškovas privalo įrodyti termino praleidimą, pagal bylos medžiagą teisėjų kolegija nusprendė, jog ginčijamas vekselis apmokėjimui buvo pateiktas laiku.

Vilniaus apygardos teismo 2009 m. rugsėjo 22 d. nutartyje (Civilinė byla Nr. 2A-828-467/2009) nagrinėjama novacija, kai piniginę prievolę pagal paprastą skolos raštą šalys pakeičia į teisinius santykius pagal vekselį.

Bylos esmė, kad tarp šalių pagal 2006–09–05 skolos raštą susiklostė paskolos teisiniai santykiai, pagal kuriuos ieškovas paskolino atsakovei 32 000 Lt, o ši įsipareigojo šiuos pinigus grąžinti iki 2007–12–01. Teismas nustatė, kad šalys šioje sutartyje susitarė dėl 2,5 proc. mėnesinių palūkanų penkiolikos mėnesių laikotarpiui, taip pat dėl 2 proc. delspinigių už kiekvieną praleistą dieną laiku nesumokėjus palūkanų ir 1 proc. palūkanų nuo paskolos sumos už kiekvieną praleistą dieną po nustatyto mokėjimo termino negrąžinus paskolos. Atsakovė 2006–09–06 pasirašė paprastąjį vekselį, pagal kurį įsipareigojo besąlygiškai sumokėti ieškovui nurodytą sumą.

Teismas konstatavo, kad ieškovas savo ieškinį dėl palūkanų ir delspinigių priteisimo grindė šalių susitarimu, įtvirtintu 2005–07–05 skolos rašte. Tuo tarpu pagrindinės skolos sumos priteisti neprašė, motyvuodamas tuo, kad ji jau yra išieškoma pagal 2006–09–06 paprastąjį neprotestuotą vekselį. Pirmosios instancijos teismas, iš dalies tenkindamas ieškinį, pripažino, kad atsakovė pagal 2005–07–05 skolos raštą ieškovui yra skolinga 32 000 Lt ir nuo šios sumos skaičiavo prašomas priteisti palūkanas bei delspinigius. Tačiau, kaip iš esmės teisingai apeliaciniame skunde nurodo apeliantė, 2005–07–05 skolos rašte–sutartyje dėl skolos padidinimo iki 32 000 Lt atsakovės parašo nėra. Vadinas, pirmosios instancijos teismo išvada yra paremta 2006–09–06 paprastuoju vekseliu, kuris, kaip pripažino ir pats ieškovas, buvo pasirašytas norint kuo greičiau atgauti paskolą. Šis vekselis nėra nuginkčytas ar ginčijamas ir pagal jį vykdomas realus išieškojimas. Vadinas, šalių paskolų santykiai pagal 2005–07–05 skolos raštą–sutartį peraugo į teisinius santykius pagal vekselį (CK 6.878 str.). Tokiu būdu yra pakankamas pagrindas konstatuoti, jog įvyko novacija (CK 6.141 str.), t.y. šalys savo veiksmais aiškiai ir neabejotinai išreiškė, kad pasibaigė jų teisiniai santykiai pagal 2005–07–05 skolos raštą ir atsirado nauji teisiniai santykiai pagal paprastąjį vekselį. Dėl to baigėsi ir papildomos teisės (teisė gauti palūkanas ir delspinigius) pagal 2005–07–05 skolos raštą (CK 6.143 str.).

Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. spalio 5 d. nutartyje (Civilinė byla Nr. 2A-540/2009) nagrinėjama, ar vekselio turėtojas turi teisę kreiptis tik į notarą, ar ir į teismą dėl reikalavimų patenkinimo pagal vekselį.

Bylos esmė, kad pirmos instancijos teismas savo sprendime nurodė, kad Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 81 straipsnyje nustatyta supaprastinta vekselio turėtojo piniginių reikalavimų patenkinimo tvarka – atsiradus reikalavimui teisei, vekselio turėtojo reikalavimai patenkinami ne ginčo tvarka, tai yra vekselio turėtojui pateikus rašytinį prašymą išieškoti pinigus iš skolininko, notaras pagal Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 988 patvirtintą Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarką padaro vykdomąjį įrašą vekselyje, kuris yra vykdomasis dokumentas (CPK 587 str. 4 p., Notariato įstatymo 43 str.). Įstatymo 72 straipsnyje yra nustatyti terminai reikalavimus pagal vekselį pareikšti ne teismui, o notarui. Teismo nuomone, tik notarui atsisakius padaryti tokį vykdomąjį įrašą, ieškovas įgytų teisę CPK XXXI skyriaus nustatyta tvarka kreiptis į teismą dėl atsisakymo atlikti notarinį veiksma, o ieškinio teisenos tvarka galima ginčyti notarų vykdomuosius įrašus vekseliuose (IPVĮ 82 str., Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos 13 p.).

Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad teismas iš esmės teisingai išaiškino Įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo 81, 72 straipsnių, Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimu Nr. 988 patvirtintos Notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos, Notariato įstatymo 43 straipsnio nuostatas, tačiau padarė nepagrįstą išvadą, kad ieškovas, kaip paprastojo neprotestuotino vekselio turėtojas, privalo kreiptis į notarą dėl vykdomojo įrašo padarymo. Teisėjų kolegija laiko pagrįstais ieškovo argumentus, jog nagrinėjamu atveju, paduodamas ieškinį, ieškovas turėjo teisę pasirinkti, ar kreiptis į notarą, remdamasis skundžiamame sprendime teismo išdėstyta tvarka, ar į teismą, ginčo vekselį, tai yra vienašalį abstraktų sandorį, traktuodamas kaip rašytinį skolos dokumentą. ●

2009 m. spalio 1 d. įsigaliojo Lietuvos notarų rūmų ir uždarosios akcinės draudimo brokerių bendrovės „IIZI“ sutartis dėl notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo. Su šia bendrove sutartis sudaroma antrus metus iš eilės. „IIZI“ atstovauja Didžiosios Britanijos draudimo įmonei „Association of Underwriters known as Lloyd’s“.

Šiemet draudikai pasirinkti griežtos konkurencijos sąlygomis. Pasiūlymus drausti notarus buvo pateikusių penkios bendrovės. Pagal Lietuvos notarų rūmų ir UADBB „IIZI“ sutartį kiekvienas notaras apdraustas iki 29 tūkst. eurų (100 tūkst. litų) suma kiekvienai žalai. Draudimas galios dar nepareikštomis galimoms pretenzijoms dėl žalos nuo notaro profesinės veiklos pradžios, bet ne anksčiau negu nuo 1992 metų, kai įvyko notariato reforma. UADBB „IIZI“ pasiūlė notarams ir galimybę individualiai draustis savanoriškuoju profesinės civilinės atsakomybės draudimu iki 1 mln. eurų (3,45 mln. litų) suma.

Notarų profesinio draudimo tema tampa ir studijų objektu. 2009 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto studentas Edvinas Meškys apsigynė magistro darbą apie notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutarties ypatumus. Publikuojame teisininko E.Meškio straipsnį-nuomone, pagrįstą magistro darbu.

„Notariato“ inf.

Edvinas Meškys

Advokato padėjėjas

advokatų kontoroje „Smaliukas, Juodka, Beniušis ir partneriai“

NOTARŲ PROFESINĖS CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIMO MECHANIZMAS – KĄ REIKIA TOBULINTI?

Notarų civilinės atsakomybės problemos dažniausiai nagrinėjamos ir lyginamos su kitų profesine veikla užsiimančių asmenų – advokatų, auditorių, antstolių ar gydytojų – atsakomybe. Iki 1999 metų Lietuvos teismų praktika buvo labai skurdi ir tik vėliau imta suprasti notaro profesijos svarbą visuomenei ir valstybei. Buvo pradėta galvoti ne tik apie savanoriškojo ar privalomojo draudimo, bet ir apie visos profesinės civilinės atsakomybės draudimo sistemos kūrimą, kuri sugebėtų efektyviai apsaugoti notarų klientus nuo galimų nuostolių, o notarams suteiktų saugumo jausmą kasdienėje veikloje, kuri reikalauja išskirtinės teisinės kvalifikacijos ir didesnio atidumo bei dėmesingumo.

Draudimo raida Lietuvoje

Lietuvoje notarų draudimo raida vyko palaipsniui. Galima išskirti kelis reikšmingus plėtros etapus:

Pirmojoje 1992 m. gruodžio 1 d. Notariato įstatymo redakcijoje¹ buvo nuostata, kad *notaras turi atidaryti savo biurą ir nustatyta tvarka apsidrausti ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo paskyrimo dienos*, nes priešingu atveju buvo laikoma, kad jis atsisakė notaro pareigų. Tačiau ši įstatymo redakcija ir 4 vėlesni jos pakeitimai iki pat 1998 metų nenumatė jokios minimalios draudimo sumos, todėl toks draudimo reikalavimas vertinamas kaip

fikcija, t.y. teoriškai net ir numaćius draudimo sutartyje 1 lito draudiminę apsaugą, būtų tenkinama ši teisės norma, todėl šia nuostata nebuvo įmanoma pasiekti trečiojo asmens apsaugos nuo galimų nuostolių mechanizmo veikimo.

Minimali notarų draudimo apsauga buvo nustatyta tik 1998 metų Notariato įstatymo redakcijoje², pagal kurią privaloma apsidrausti 50 000 litų suma, tačiau visos problemos nebuvo išspręstos. Reguliavimas buvo per abstraktus, todėl draudikai patys nustatydavo žalos atlyginimo sąlygas ir į draudimo sutartį įrašydavo daug išlygų, dėl ko nuolat kildavo ginčų. Tai lėmė, kad 2002–2003 metais imta plačiau kalbėti apie būtinybę keisti susidariusią situaciją. Nuspręsta detaliau reglamentuoti pagrindines notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisykles, numatančias, kad atlikti notarinius veiksmus gali tik notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu apdraustas notaras, o toks draudimas vykdomas per visus notarus vienijančią asociaciją – Lietuvos notarų rūmus. Galima teigti, kad tokia centralizuota draudimo sistema, kai visus notarus draudžia Lietuvos notarų rūmai, pasirinkta siekiant išspręsti dažnas problemas, su kuriomis susidurdavo notariai, t.y. nemažai Lietuvos draudimo įmonių dėl įvairių priežasčių atsiskaidavo sudaryti notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo sutartis arba būdavo nusiskundimų dėl išmokamos sumos ar laikotarpio, per kurį draudimo įmonė išmoka pinigus. Pažymėtina, kad tokia centralizuota sistema yra ir kitose ES šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje ar Italijoje, ir yra labai efektyvi.

2003 metais pasiūlyta minimalią notarų privalomojo draudimo sumą padvigubinti iki 100 000 litų vienam notarui, kadangi įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui atliekami sudėtingesni notariniai veiksmai, reikalaujantys didesnio pasiruošimo, klientams konsultuoti prireikė žymiai ilgesnio darbo laiko. Dėl pasikeitusių teisės aktų dar nebuvo susiformavusi bendra notarinė ir teisminė praktika, todėl atliekant notarinius veiksmus padidėjo notaro rizika asmenims padaryti žalą. Kita problema – dažnėjantis modernių technologijų panaudojimas, dėl kurio notaras, net ir būdamas labai dėmesingas ir atidus,

negali pastebėti dokumento (pvz., paso) klastotės. Šios privalomojo draudimo normos (su nedideliais pakeitimais) galioja jau beveik 6 metus, todėl jau kurį laiką svarstoma būtinybė keisti notarų draudimo reguliavimą, kad jis atitiktų pasikeitusią situaciją rinkoje.

Nauja Notariato įstatymo redakcija – žingsnis į modernesnį draudimą

2007 metais pradėta rengti nauja Notariato įstatymo redakcija, atsižvelgiant į padidėjusias sandorių vertes bei sudėtingesnes juridinių asmenų steigimo, veiklos vykdymo bei reorganizavimo procedūras, technologijų vystymosi ypatumus ir galiausiai pakitusią nekilnojamojo turto rinką. Pavyzdžiui, butų kainos dėl krizės, palyginti su 2008 metais, krito 12,09 %, tačiau, pavyzdžiui, 2009 m. kovo 3 dieną Lietuvoje iš 2840 butų tik 6 buvo parduodami pigiau nei už 100 000 litų. Įstatymo projekte siūloma numatyti notaro diskreciją rašytiniu pavedimu suteikti teisę asesoriui (notaro padėjėjui) atlikti tam tikrus notarinius veiksmus, pavyzdžiui, liudyti dokumentų nuorašų ir jų įrašų tikrumą, tikrinti parašo dokumentuose ar dokumento vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą. Padidėja tikimybė žalai atsirasti (dėl patirties trūkumo), todėl atsiranda poreikis draudimo apsaugą suteikti ne tik notarams, bet ir jų padėjėjams (tokią apsaugą turi advokato ar antstolio padėjėjai).

Siūlymas didinti minimalią draudimo sumą ir nustatyti išmokų „lubas“

Dėl prieš tai aptartų priežasčių naujoje Notariato įstatymo redakcijoje buvo pasiūlyta draudimo sumą padidinti nuo 100 000 iki 300 000 litų vienam notarui vieniems metams. Palyginimui, Vokietijoje³ minimali suma – 500 000 eurų kiekvienam draudimui įvykiui arba maksimali 1 milijono eurų riba per metus; Estijoje – vienam įvykiui ne mažesnė kaip 1 mln. kronų (214 040 litų), o maksimali draudimo suma per metus neturi viršyti 3 mln. kronų (642 120 litų); Ukrainoje⁴ minimali draudimo apsauga turi būti ne mažesnė nei 100 minimalių atlyginimų. Be to, Lietuvos konsulinių pareigūnų, atliekančių notarinius veiksmus, draudimo taisyklės⁵ rodo tendenciją didinti minimalią

suma – nustatyta ne mažesnė kaip 200 000 litų viešam draudiminių įvykiui ir ne mažesnė kaip 500 000 litų visiems draudiminiams įvykiams suma.

Atkreiptinas dėmesys, kad žodžius „kiekvienam draudiminių įvykiui“ siūloma keisti į „vieniems metams“. Taip būtų numatytos vadinamosios draudimo išmokos „lubos“, o draudimo suma „neatsinaujintų“, t.y. išnaudojęs dalį draudimo sumos, notaras privalėtų per 1 mėnesį iš naujo apsidrausti civilinę atsakomybę, kad būtų atkurta Notariato įstatyme reikalaujamas minimumas. Iš to galima daryti tris išvadas:

pirma, naujasis reguliavimas palengvintų draudikų galimybę planuoti maksimalias metines išlaidas. Dabar draudimo kompanija negali tiksliai suplanuoti savo rizikos, nes gali tekti mokėti kelis ar keliolika kartų per metus pagal tą pačią draudimo sutartį;

antra, Lietuvos notarų rūmams sukeltų daugiau administravimo problemų, kadangi teoriškai, net jei notaras padarytų nuostolių už 1001⁶ litą ir per vieną mėnesį neapsidraustų šia suma, tai ne tik kad negalėtų draudimas likusiai 298 999 litų sumai, bet ir notaro veikla būtų sustabdyta. Svarstyтина, ar toks reguliavimas neapsunkintų profesinės veiklos ir neatsirastų papildomų problemų, ypač tada, kai tam tikroje teritorijoje dirba tik vienas notaras, todėl žmonės vykdamy pas kitą notarą būtų priversti patirti papildomų išlaidų;

trečia, minimalios draudiminės apsaugos didinimas neišvengiamai gali lemti ir draudimo įmokos (premijos) didėjimą. Yra nemaža tikimybė, kad įmokos galėtų didėti 2-3 kartus, o tai labiausiai (neigiamai) pajustų notari, dirbantys rajonų centruose ar mažuose miesteliuose, todėl spaudoje pasigirdo nuomonių, kad vertėtų nustatyti skirtingas įmokas priklausomai nuo notarų veiklos teritorijos. Tokia nuomonė vertintina kaip teisiškai ar ekonomiškai nepagrįsta, nes nustatyti konkrečias pajamas pagal teritorijas būtų sudėtinga, be to, tai pažeistų Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.161 str. 4 d. nuostatą, kad viešosiose sutartyse numatytos paslaugų (pvz., draudimo) kainos bei kitos sąlygos turi būti vienodos visiems tos pačios kategorijos

vartotojams, todėl nėra pagrindo suteikti tam tikrų privilegijų atskiriems notarams.

Kol šis Notariato įstatymo projektas vis dar svarstomas, vertėtų aptarti naujoves, kurias būtų galima įgyvendinti Lietuvoje atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį.

Kibernetinė atsakomybė – galimas draudimo sutarties punktas?

Technologijos tobulėja ir lengvina kiekvieno asmens gyvenimą. Duomenų bazės, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto kadastras ir registras, gali būti pasiekiamos neišėjus iš namų, kuriami tarptautiniai atskirų profesijų atstovų tinklai, kuriuose apsieikiama turima kitos šalies darbo praktika ir t.t. Lietuvoje vis daugiau imama kalbėti apie technologijų galimybių panaudojimą teisės srityje. Pirmoji iniciatyva – pakeitimai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse⁷, vadovaujantis Austrijos pavyzdžiu, kuriais numatoma galimybė procesinius dokumentus įteikti elektronine forma, pasirašant elektroniniu parašu, taip sutaupant ir laiką, ir valstybės bei proceso šalių lėšas. Kita tendencija – tai skaitmeninio parašo ir kitų technologijų panaudojimo galimybė notaro darbe. Galima išskirti 2 situacijas, kada gali atsirasti notaro kibernetinė atsakomybė.

Pirma, notaro paslaugos suteikiamos notaro biure. Šis reiškiny, kai notaro profesijoje naudojamos technologijos, gavo „elektroninio notariato“ pavadinimą. Nors Lietuvoje technologinės sistemos notarų darbe pradėtos naudoti dar visai neseniai (nuo 2009 m. liepos mėnesio veikia Nekilnojamojo turto sandorių viešoji paslauga (NETSVEP)⁸, pradėta kurti JAREP⁹ informacinė sistema), tačiau atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį, jau vertėtų pradėti analizuoti galimas atsakomybės bei draudimo už tokio būdu padarytą žalą atlyginimo problemas, numatant tokios rizikos galimybę ir privalomojo draudimo sutartyje, nes be adekvataus draudimo, kuris visais atvejais apsaugotų notarą ir nuo jo nukentėjusį asmenį, arba neapribojant atsakomybės sutartimi ar įstatymais, elektroninio notariato funkcija nebūtų efektyvi ir patikima¹⁰. Taip pat kyla klausimas, ar draudimo kompanija turėtų atlyginti

apdrausto notaro žalą pagal privalomojo civilinės atsakomybės draudimo sutartį, kadangi gali atsirasti papildoma rizika dėl nepakankamo technologijų saugumo ir stabilumo ar kitų objektyvių ir subjektyvių veiksnių. Kol kas Lietuvos draudikai siekia išvengti bet kokios atsakomybės numatydami, kad draudimo sutartys nedengia žalų, rizikos, atsakomybės ar išlaidų, iškilusių ar kitaip susijusių tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai su dabartiniu ar galimu ateityje nesklendumu ar avarija kompiuteryje ar elektroniniame įrenginyje tiek atskirame komponente, tiek sistemoje ar programinėje įrangoje ar įrengimo programoje, tiek priklausančioje Draudėjui tiesiogiai, tiek netiesioginėje sąveikoje su juo¹¹. Tai rodo, kad Lietuva vis dar nėra tinkamai pasirengusi naudoti naujas technologijas, tačiau kitose šalyse tai jau taikoma praktikoje.

Kaip pavyzdys gali būti JAV, garsėjanti sparčia technologijų plėtra ir pritaikymu praktikoje. Kanzaso valstijoje numatyta elektroninio notariato¹² galimybė. Kiekvienas notaras, kuris nori teikti tokias paslaugas, turi užsiregistruoti pas valstybės sekretorių, lankyti specialius kursus ir išlaikyti atitinkamą egzaminą. Be to, pats skaitmeninis parašas turi atitikti nurodytus standartus, būti patikimas ir saugus. Elektroniniams notarų veiksams galioja bendrosios notariato taisyklės, t.y. pasirašantis asmuo turi pats atvykti pas notarą, įrodyti savo asmens tapatybę. Vienintelis skirtumas – skirtingas parašo metodas. Taigi papildoma rizika šiuo atveju neatsiranda, nes notarui išlieka ta pati pareiga – patikrinti visą reikalingą informaciją (pvz., ar nėra paskelbta dėl prarasto paso, pateiktas pasas nesuklastotas ir jo duomenys atitinka kitose sutartyse pateiktus duomenis, patikrinti registrai dėl turto suvaržymų) prieš patvirtinant tam tikrą sandorį ar atliekant kitokį notarinį veiksmą. Toks notarinis veiksmų atlikimas, kai asmuo pats atvyksta pas notarą, neturi kelti problemų atlyginti padarytą žalą, motyvuojant tuo, kad draudimo kompanija nepriėmė rizikos dėl technologijų panaudojimo. Galima manyti, kad tokios iniciatyvos plėtošis ir ES, todėl ši patirtis ir aiškinimas gali būti pritaikytas ir Lietuvoje sudaromoms notarų privalomojo draudimo sutartims. Reikia pažymėti, kad nepaisant iki šiol egzistuojančio lotyniškojo notariato skirtumo nuo JAV veikiančių viešųjų notarų (angl. *public*

notaries), pastaruoju metu teigiama, kad elektroninio notaro funkcijos bus panašios į lotyniškasias ar adekvačios joms, t.y. daugiausia veikiančioms Europoje, todėl įmanoma diskusija ir dėl anglosakšų tradicijų šalyse sudaromų draudimo sutarčių vertinimo.

Antra situacija, notarinės paslaugos „per atstumą“. Jei asmeniui būtų suteikta galimybė gauti tam tikras paslaugas neatvykstant pas notarą, tai visada išlieka galimybė, kad naudojama technologija dėl virusų, kompiuterių įsilaužėlių ar kitų priežasčių bus nepatikima ir todėl notaras pasinaudos klaidinga informacija, o tai lems žalos atsiradimą.

Užsienio literatūroje atsiranda vis daugiau šalininkų, kurie teigia, kad dėl technologijų panaudojimo versle ar vykdant profesines pareigas gali atsirasti vadinamoji kibernetinė atsakomybė¹³. Didžiosios draudimo kompanijos, tokios kaip „Lloyd’s“, prakalbo apie būtinybę draustis ir nuo tokios rizikos¹⁴, nes vien JAV nuo 2005 metų užfiksuota daugiau nei 227 milijonai privačios informacijos vagysčių, todėl akivaizdu, kad panašūs pavojai galimi ir Lietuvoje tam tikrų profesijų atstovams pradėjus naudoti elektroninę erdvę savo veiklai vykdyti. Galima labai didelė žala, jeigu įsilaužėliams pavyktų patekti prie notarų turimų duomenų ir pakeisti nuosavybę patvirtinančius duomenis. Į rizikos kategoriją patenka privatumo klausimai, intelektinės nuosavybės pažeidimai, virusų perdavimas ar bet kuri kita rimta grėsmė, kuri gali būti perduota pirmojo asmens trečiajam per tinklus¹⁵. Čia kyla kita problema, ar atsiranda draudimo kompanijų, kurios norės prisiimti tokią riziką. Dėl tos priežasties įstatymų leidėjai turi gerai išanalizuoti galimas problemas ir sureguliuoti įstatymus taip, kad draudimas būtų naudingas tiek draudikui, tiek draudėjui, išlaikant pagrįstą interesų pusiausvyrą ir neužkertant kelio technologijų pritaikymui kasdieniame notarų darbe. Kitaip tariant, draudikas neturi būti priverstas prisiimti per didelės rizikos, tačiau taip pat ir nesuteikti teisės jam į draudimo sutartį įrašyti nepagrįstą išlygą ir taip sukurti situaciją, kad realiai draudikas niekada neprivalėtų atlyginti žalos už apdraustąjį. Visgi problema kyla dėl atsakomybės įvertinimo ir paskirstymo tarp notaro ir elektroninio parašo ar kitų technologijų kūrėjų,

kurie sudarytų galimybę teikti notarines paslaugas per atstumą (pvz., pasitelkus tam tikrą įrangą duomenys būtų siunčiami ir patvirtinami internetu), kadangi neaišku, ar notaro draudimo sutartimi draudiko prisiimti įsipareigojimai turėtų būti dėl visos kilusios žalos, ar tik proporcingai paskirstant nuostolius tarp notarų ir techninės įrangos kūrėjų, kurie galėtų ar turėtų draustis savo atsakomybę atskirai. Taip pat diskutuotinas klausimas, ar tokios rizikos draudimas turėtų būti privalomas, ar kiekvienas notaras galėtų įvertinti savo riziką ir draustis savanoriškai. Atsakymas į šį klausimą priklausytų nuo daugelio veiksnių: ar tokias paslaugas „per atstumą“ privalomai teiktų visi Lietuvos notariai, ar skirtąsi technologijos, kurios gali būti skirtingo saugumo lygio. Atsižvelgiant į siekį privalomąją draudimo sutartimi apsaugoti trečiuosius asmenis, priimtinausias variantas Lietuvoje būtų kibernetinę atsakomybę drausti privalomuoju draudimu.

Nors Lietuvoje kibernetinės atsakomybės notarams tema dar nėra visiškai aktuali ir privalomojo draudimo sutartyse tokio punkto nėra, bet atsižvelgiant į 2009 sausio 19 d. ES Notariatų Tarybos (pranc. CNUÉ¹⁶), vienijančios daugiau nei 40 000 notarų ES, spaudos pranešimą, pagrindinis 2009 metų dėmesys bus skiriamas: 1) el. teisingumui, 2) priegios prie kitos šalies teisės šaltinių per Europos Notarų Tinklą (angl. *European Notarial Network*) sukūrimui. Tikėtina, kad ši plėtra laikui bėgant paveiks ir Lietuvoje veikiančius notarus bei paskatins draudimo kompanijas įtraukti tokius draudiminiuosius įvykius į draudimo sutartis. Be to, apie kibernetinės atsakomybės numatymą draudimo sutartyse paskelbė draudikas, kurio draudimu dabar privalomai draudžiasi Lietuvos notariai, todėl tai gali lemti daug greitesnį šios rūšies atsakomybės atsiradimą Lietuvos teisės praktikoje.

Siauresnis draudiminių įvykių sąrašas – Vokietijos pavyzdys

Notarų draudimo nepatrauklumą draudikams lemia siauras draudiminių įvykių išimčių sąrašas, todėl toliau trumpai bus apžvelgtas Vokietijos draudimo sutarties pavyzdys, kuriame numatoma daugiau nedraudiminių įvykių punktų negu

Lietuvoje. Ši šalis pasirinkta kaip viena iš notarų draudimo pradininkų ES, kurioje susiformavusi stabili draudimo sistema.

Pagal bendrąsias draudimo taisykles, nustatytas draudimą reguliuojančiuose įstatymuose, individuali draudimo sutartis apima reikalavimus dėl visų notarų atliekamų funkcijų pažeidimo, išskyrus kelias galimas išimtis. Vokietijos notarų privalomojo draudimo sutartyje galima numatyti, kad draudimas netaikomas reikalavimams dėl: 1) žinomų tyčinių notaro pareigų pažeidimo; 2) konsultavimo, kuris nėra susijęs su ES teise, išskyrus atvejus, kai nustatoma, kad notaras nežinojo ir negalėjo žinoti, kad klausimas gali būti susijęs su kitų valstybių įstatymais, t.y. ne Europos Sąjungos; 3) notaro darbuotojų neteisėtų veiksmų, nebent nustatoma, kad notaras netinkamai prižiūrėjo savo darbuotojus ir dėl to atsirado nuostolių.

Taigi antrojo punkto pagrindas leidžia susiaurinti draudiko prievoles, jeigu žala atsirado dėl užsienio teisės taikymo, kurios nevienodina ES institucijos. Natūralu, kad ne visų valstybių teisės aktai yra pasiekiami kitos šalies notarams, todėl manytina, kad toks punktas turėtų atsirasti ir Lietuvos notarų draudimo sutartyse, jeigu notarams bus suteikta platesnė teisė konsultuoti savo klientus. Beje, paminėtina, kad kol kas Vyriausybės Taisyklės¹⁷ visai nemini ES teisės nei prie draudžiamųjų įvykių, nei prie išimčių, todėl įstatymo leidėjas tai privalo ištaisyti, atsižvelgdamas į visapusišką integraciją Europos Sąjungoje. Kitas pastebėjimas, jog Vokietijoje apribojama notarų netiesioginė civilinė atsakomybė už biuro darbuotojų veiksmus, nebent įrodoma, kad notaras prisidėjo prie darbuotojų sukeltos žalos atsiradimo (pvz.: neužtikrino darbo su dokumentais tvarkos). Ši galimybė svarstyti ir Lietuvos draudimo sutartims.

Lietuvos notarų draudimo sistema netobula

Didžiausio dėmesio notarų civilinės atsakomybės draudimas sulaukė po 2008 metų spalio mėnesį „PZU Lietuva“ pranešimo, jog nutraukiama notarų privalomojo civilinės atsakomybės draudimo veikla, todėl Lietuvoje nebeliko nė vienos draudimo bendrovės, kuri siūlytų privalomojo draudimo

paslaugas šios profesijos atstovams. Lietuvos notarų rūmai privalėjo ieškoti užsienio draudiko, kuriuo tapo Anglijos draudimo kompanija „Lloyd’s“, atstovaujama IIZI draudimo brokerio. Nors oficialios veiklos notarų draudime nutraukimo priežastys nėra skelbiamos, bet galima daryti prielaidą, kad tiek savanoriškasis, tiek privalomasis notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimas draudimo bendrovėms nėra patrauklus, nes:

1) notarų draudimo rinka yra per maža (Lietuvoje – 262 notari, tuo tarpu Vokietijoje veikia apie 9500, Prancūzijoje – 8021, Italijoje – 5400¹⁸ lotyniškųjų notarų);

2) palyginti didelės draudimo išmokos (pagal 2007 metais sudarytų privalomųjų draudimo sutarčių statistiką¹⁹, iš 264 notarų buvo surinkta kiek daugiau nei 381 000 litų, o išmokėta viena 121 039 litų išmoka, t.y. beveik trečdalis visų šios rūšies draudimo surinktų pajamų, tuo tarpu už sveikatos priežiūros įstaigas už pacientams padarytą žalą išmokėta tik apie 1,2 % surinktų pajamų, už antstolius – 4,9 %, o advokatams ir audito įmonėms nebuvo mokama. Palyginimui, Italijoje per metus pagal privalomojo draudimo sutartis išmokama tik 0,00065 % draudimo išmokų);

3) nėra nustatyto maksimalaus išmokos dydžio per draudiminius metus;

4) nuolat plečiama notarų atsakomybė tiek teisės aktais (priskiriant daugiau funkcijų), tiek teismų praktikoje (dažnai pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai neįvertina visų aplinkybių ir sureikšmina tai, kad notarams taikoma didesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai).

Visa tai lemia, kad draudimo kompanijos Lietuvoje atsisako ne tik privalomojo notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo veiklos, bet ir kurį laiką daugelis draudimo bendrovių nebesiūlo notarams galimybės apsidrausti savo atsakomybės papildomu – savanorišku draudimu, nors tokios rūšies draudimo veikla užsiimti gali keletas draudikų. Ši situacija parodo, kad Lietuvoje egzistuojanti notarų draudimo sistema nėra tobula, todėl būtina ją keisti.

Profesiniai fondai – papildomas apsaugos modelis Lietuvai

Notarų civilinės atsakomybės draudimo analizė atskleidė Lietuvos draudimo sistemos trūkumus, dėl kurių kyla grėsmė, kad notaro, jo padėjėjo ar biuro darbuotojo kaltais veiksmais fiziniams ar juridiniams asmeniui sukelta didelė žala gali būti nekompensuota, jeigu draudimo apsauga bus per maža, o notaras neturės asmeninių lėšų. Kaip vienas iš galimų sprendimo būdų buvo pasiūlytas minimalios privalomojo draudimo sumos didinimas, tačiau draudimo praktikoje žinomi ir kiti galimi sprendimo variantai, kurie galėtų užtikrinti visapusišką nukentėjusių trečiųjų asmenų apsaugą.

CK 6.1017 straipsnis numato galimybę fiziniams ir juridiniams asmenims drausti savo turinius interesus savitarpio pagrindu sujungiant šiam draudimui reikalingas lėšas savidraudos draugijose. Taigi lingvistiškai vertinant šią teisės normą daroma išvada, kad tokiais pagrindais savo civilinę atsakomybę papildomai apsaugoti galėtų ir notari. Visgi minėtame CK straipsnyje pažymima, kad savitarpio draugijų veiklą reguliuoja specialūs Lietuvos Respublikos įstatymai, tačiau ši nuostata praktikoje negalioja, nes nėra priimtas nė vienas toks specialus įstatymas. Nepaisant to, ši įstatymų spraga nedraudžia teoriniame lygmenyje nagrinėti galimybės notarų civilinę atsakomybę papildomai drausti įkūrus specialius profesinius fondus, kurie egzistuoja daugelyje užsienio šalių, kuriose veikia lotyniškieji notari.

Naujų profesinių fondų įkūrimas kelia papildomų tiek teorinių, tiek praktinių klausimų. Privalu pasirinkti, kas turėtų prižiūrėti tokius fondus, kokio dydžio ir kiek dažnai turėtų būti mokamos įmokos, numatyti atvejus, kada išmokos nebūtų išmokamos. Taip pat svarbu, ar nukentėję asmenys galėtų tiesiogiai kreiptis į šį fondą dėl nuostolių atlyginimo, ar tai turėtų būti daroma pirmiausiai per notarus. Šiuo tikslu toliau aptariami užsienio šalių notarų draudimo modeliai, kurių analizė leis pasirinkti tinkamiausią minėtų fondų reguliavimą Lietuvoje.

Vokietijoje nuo 1981 metų veikia specialus garantinis fondas, vadinamas žalos atlyginimo fondu.

Žala iš tokio fondo yra atlyginama tik tada, kai nepakanka draudimo sumos, numatytos grupinio draudimo sutartyje, sudarytoje per Vokietijos notarų rūmus. Nukentėję asmenys neturi teisės tiesiogiai reikalauti atlyginti žalą iš šio garantinio fondo. Į šį fondą kiekvienas notaras kasmet sumoka draudimines įmokas. Leidžiamas savitarpio draudimo fondo dydis yra nuo 1 iki 100 minimalių draudimo sumų, t.y. maksimali suma sudaro 50 milijonų eurų.

Prancūziškoji sistema susideda iš 4 grandžių. Pirmiausiai notari tiesiogiai su draudiku sudaro privalomojo draudimo sutartį. Kai nuostoliai viršija sutartimi apdraustą dydį, žala kompensuojama iš: 1) regioninio garantinio fondo, kuriame veikia notaras, arba 2) centrinio garantinio fondo, į kurį įmokas moka visos Prancūzijos notari. Regioninis ir centrinis fondai skiriasi pagal mokėjimo pajėgumą, todėl kai neužtenka regioninio fondo lėšų, žalą atlygina centrinis fondas. Galiausiai, jeigu lėšų nepakanka nei iš draudimo sutarties, nei iš paminėtų fondų, atsako visi Prancūzijos notari veikdami kartu, t.y. solidariai. Pagal šį modelį atsakomybę siekiama išskaidyti per kelias grandis, todėl nėra būtinybės privalomojo draudimo sutartyje nustatyti didelių minimalių sumų, nes sistema užtikrina pakankamą trečiųjų asmenų apsaugą.

Kanadoje, Kvebeko provincijoje, dar 1988 metais įkurtas profesinės civilinės atsakomybės draudimo fondas, kurį valdo ir prižiūri Kvebeko notarų rūmai. Fondo tikslas – teikti ilgalaikę, ne pelno pagrindais paremtą profesinės civilinės atsakomybės apsaugą visiems notarų asociacijos (pranc. *Chambre des notaires du Quebec*) nariams. Pagrindinis išskirtinumas – suteikiama vienoda apsauga visiems notarams, tačiau draudimo terminai ir sąlygos gali keistis kas metus, jeigu to reikalauja pasikeitusi rinkos situacija ar padidėjusi rizika dėl galimų nuostolių atsiradimo, be to, Notarų rūmai ne tik valdo šį fondą, bet ir užtikrina, kad šio fondo lėšos nebūtų išmokamos tais atvejais, kai nėra notaro kaltės. Statistika rodo, kad 91 % visų skundų neturėjo teisinio pagrindo²⁰, pagal kurį profesinės civilinės atsakomybės draudimo fondas turėtų pareigą kompensuoti nuostolius. Maksimali kompensuojama suma yra 300 000 Kanados dolerių²¹.

Belgijoje 1935 metais įkurta speciali draudimo kompanija, kuri specializuojasi išskirtinai notarų profesinės civilinės atsakomybės draudime, o nuo 1954 metų šioje draudimo kompanijoje veikia atskiras notarų draudimo fondas, formuojamas iš privalomų metinių įmokų. Manytina, kad šio fondo valdymas priskirtas atskiram ūkio subjektui, o ne Notarų rūmams, siekiant efektyvumo ir atsižvelgiant į patirtį draudimo rinkoje, kurios gali neturėti notarus vienijanti asociacija.

Apibendrinant pateiktas skirtingų šalių draudimo sistemas galima daryti tokias išvadas:

Pirma, specialūs profesiniai fondai, nepaisant jų reguliavimo ir pavadinimo, daugelyje valstybių egzistuoja šalia privalomojo notarų civilinės atsakomybės draudimo. Tai reiškia, kad praktikoje neužtenka vien privalomojo draudimo sutarties apsaugos, nes, kaip jau buvo minėta anksčiau, kartais šis draudimas nepadengia visų nuostolių arba iš viso negalioja, jeigu notaro veikla pripažįstama nedraudžiamuoju įvykiu. Dėl šios priežasties tai, kad Lietuvoje iki šiol neveikia profesiniai draudimo fondai, galima vertinti kaip visos notarų (ir kitų profesijų) draudimo sistemos trūkumą, kurį vertėtų ištaisyti.

Antra, sąvoka „savitarpio draudimas“ nėra tiksliai ir šie santykiai neturėtų būti pripažįstami draudimo santykiais, nes siūlomas notarų profesinis fondas veiktų ne komerciniais pagrindais. Tuo tarpu Draudimo įstatymas draudimo veiklą apibrėžia išskirtinai kaip ūkinę komercinę veiklą, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kito asmens nuostolių rizika ar kitaip siekiama apsaugoti šio asmens turtinius interesus, įvykus draudžiamiesiems įvykiams, asmens turtinių interesų apsaugai panaudojant draudiko skaičiuojamus draudimo techninius atidėjinius dengiantį turtą ir kitą turtą. Toks aiškinimas lemia tai, kad šiuos fondus galėtų valdyti bet kuris ūkio subjektas, o tokie veiklai nereikalinga draudimo veiklos licencija.

Trečia, siekiant efektyvumo, profesinis fondas turėtų būti valdomas ir prižiūrimas ne Notarų rūmų, o specialiai tam įkurto ūkio subjekto, kurio vienintelė

paskirtis būtų tokio fondo valdymas, arba draudimo kompanijos, kuri šio fondo lėšas laikytų atskirai nuo kitų draudimo veiklos lėšų. Fondo įkūrimo, valdymo ir kiti svarbūs klausimai turėtų būti reguliuojami įstatymu, todėl tai būtų įstatymo leidėjo pareiga užtikrinti tinkamą tokio fondo veikimo struktūrą ir patį teisinį pagrindą.

Ketvirta, atsižvelgiant į tai, kad Lietuva užima 3 vietą (nuo galo) ES pagal šalyje dirbančių notarų skaičių, tikslinga įkurti vienintelį centrinį fondą, nenumatant regioninių fondų kaip Prancūzijoje, kurioje veikia apie 30 kartų daugiau notarų, t.y. 8021.

Penkta, svarbu pasirinkti įmokų mokėjimo tvarką ir dydį. Kaip rodo užsienio praktika, šios įmokos mokamos kas metus ir yra fiksuoto dydžio, kuris gali būti kas metus perskaičiuojamas. Dažnesnis įmokos mokėjimas (pvz., kas mėnesį) nors ir sumažintų vienu metu mokamą pinigų sumą, tačiau sukeltų papildomų administravimo problemų. Taip pat neteisinga būtų numatyti skirtingą įmokų dydį, pavyzdžiui, pagal veiklos teritoriją ar numatant tam tikrą procentą nuo gaunamų pajamų, nes tai sukeltų papildomų administravimo problemų, apsunkintų notarų darbą bei diskriminuotų kai kuriuos notarų, nes jie mokėtų didesnę įmoką, o išmokos būtų visiems vienodos. Galbūt įstatymu galima numatyti maksimalią tokio savitarpio draudimo fondų surenkamą sumą, kaip tai padarė Vokietija.

Šešta, įvertinus tai, kad Lietuvoje nėra viena draudimo kompanija nebeteikia notarų civilinės atsakomybės savanoriškojo draudimo, įstatyme privalo numatyti, kad visi notariai privalo mokėti įmokas į profesinį fondą. Galima numatyti galimybę tam tikrai valstybės įstaigai kas metus peržiūrėti įmokos dydį, jeigu to reikia dėl pasikeitusios rinkos situacijos, ir taip garantuoti lakstesnį, efektyvesnį ir greitesnį prisitaikymą prie pakitusios situacijos.

Septinta, šiuos fondus valdantis ūkio subjektas turėtų tirti, ar nukentėjusio trečiojo asmens reikalavimas kompensuoti išlaidas, kurių nepadengė privalomoji notarų civilinės atsakomybės sutartis, yra pagrįstas. Būtent todėl siūlytina

nustatyti pareigą nukentėjusiam asmeniui kreiptis tiesiogiai į šiuos fondus valdantį subjektą, o ne į notarą. Autorius mano, kad šiuo atveju pagal analogiją galima vadovautis teismų aiškinimais, kurie skirti privalomajam draudimui, t.y. notaras ir minėti profesiniai fondai neturi būti laikomi solidariai atsakingi. Notaras žalą privalėtų atlyginti tik tuo atveju, kai šios žalos nepadengtų profesiniai fondai, jeigu būtų numatyti išmokų limitai. Reikia pripažinti, kad maksimali išmokama suma turėtų būti numatoma, nes kitu atveju, gali atsitikti taip, kad neribota kompensacija būtų išmokama vieno ar kelių notarų veiksmais padarytiems nuostoliams padengti, o kiti notariai liktų be apsaugos. Ši problema verčia apsvairstyti galimybę savidraudus fondu kompensuoti padarytą žalą, tačiau notaras per tam tikrą laiką privalėtų išmokėtą sumą ar jos dalį grąžinti į profesinius fondus. Kitaip sakant, šio fondo paskirtis būtų suteikti laikiną „paskolą“, kuri leistų notarui tęsti savo veiklą.

Aštunta, fondų paskirtis lemia, kad juose esančios notarų įmokos privalo būti apsaugotos visų fondo narių atžvilgiu, todėl šiuose fonduose esančių lėšų negalima areštuoti dėl vieno iš notarų prievolių nevykdymo ir turi būti draudžiama šiuos fondus susieti su bet kuriuo kitu kreditoriumi, kuris nėra notaras, t.y. fondas turi būti formuojamas išskirtinai iš notarų įnašų.

Apibendrinant pateiktas išvadas ir pasiūlymus galima teigti, kad visas ankščiau aptartas sąlygas atitinkantis profesinis fondas galėtų tinkamai papildyti notarų profesinės civilinės atsakomybės draudimo sistemą, kuri šiuo metu nėra tinkamai sureguliuota, todėl šio fondo steigimo ir veiklos klausimai turėtų būti sprendžiami ir derinami kartu su siūlomu nauju Notariato įstatymu. Tokiu būdu būtų užtikrintas notariato stabilumas, nes tretiesiems asmenims visada būtų visiškai kompensuojami patirti nuostoliai. Pateikti pasiūlymai, visų pirma, yra tik autoriaus subjektyvūs galimybių pasvarstymai, o ne galutinis sprendimų variantas. Išsakytos mintys turėtų skatinti visas suinteresuotas puses diskutuoti, norint surasti tinkamiausias priemones, siekiant užtikrinti trečiųjų nukentėjusiųjų asmenų ir notarų atsakomybės apsaugą. ●

Straipsnio išnašos:

- ¹ „Valstybės žinios“, 1992, Nr. 28-810.
- ² „Valstybės žinios“, 1998, Nr. 49-1329. Galiojo nuo 1998-05-14 iki 1999-02-08.
- ³ VFR Notariato įstatymo 19 paragrafas. Prieiga per internetą: http://www.bnotk.de/Berufsrecht/BNotO/Bundesnotarordnung_erster.Teil.html#19a
- ⁴ Ukrainos draudimo kompanijos tinklalapis. Prieiga per internetą: <http://insuring.dp.ua/en-notaries-public-liability-insurance.html>.
- ⁵ Konsulinių pareigūnų, atliekančių notarinius veiksmus, privalomojo civilinės atsakomybės draudimo tvarkos aprašas, patvirtintas LR užsienio reikalų ministro 2007 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. V-79 („Valstybės žinios“, 2007, Nr.82-3389).
- ⁶ Privalomasis civilinės atsakomybės draudimas galioja nuostoliams, kurie viršija 1000 litų.
- ⁷ „Valstybės žinios“, 2002, Nr. 36-1340 (aktualu nuo 2008-12-02), 124 str. 2 d.
- ⁸ Programos tikslas - perkelti į elektroninę erdvę ir sukurti „vieno langelio“ principu veikiančią nekilnojamojo turto sandorių bei nuosavybės teisių įregistravimo paslaugą. Visą sandorį galima atlikti notaro biure. Sandorio bei nuosavybės įregistravimo dokumentus notari tvirtina naudodamiesi elektronine autentifikavimo sistema, susieta su jų biometriniais duomenimis.
- ⁹ Juridinių asmenų registravimo elektroninė paslauga. Programa pradėta kurti dėl juridinių asmenų registravimo problemų - juridinio asmens registravimo procedūros ilgumas, žemas registravimo procedūrų automatizavimo lygis; dokumentai saugomi, priimami ir išduodami spausdinti popieriuje; neautomatizuotas klientų pateikiamų duomenų ir dokumentų rengimo procesas. Platesnė informacija pateikiama http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/ivpk/gautvertpar?pro_id=2441&sparams=1781&pgsz=50
- ¹⁰ Elektroninės sutartys. <http://www.biercekenerson.com/oldsite/Articles/E-Contracts.htm>.
- ¹¹ PZU LIETUVA profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 056. Patvirtintos valdybos posėdyje Nr. 17, 2004 m. spalio 12 d.
- ¹² THOMBURGH, Ron, Secretary of the State, “Kansas Notary Handbook”, p. 19
- ¹³ Kibernetinės atsakomybės (angl. Cyber liability) apibrėžimą galima rasti [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.insurenwmedia.com/pages/cyberliability.asp>.
- ¹⁴ Straipsnis apie kibernetinę atsakomybę [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: http://www.lloyds.com/News_Centre/Features_from_Lloyds/Cyber_liability_110608.htm.
- ¹⁵ Plačiau apie rizikas [interaktyvus]. [žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.insurenwmedia.com/pages/cyberliability.asp>.
- ¹⁶ Europos Sąjungos Notariatų Tarybos (pranc. *Conseil des Notariats de l'Union Europeennee*) tinklalapis. Prieiga per internetą: www.cneue.eu.
- ¹⁷ „Valstybės žinios“, 2002 Nr. 53-2042, 17 str.
- ¹⁸ Duomenys iš Notarų rūmų tinklalapio. Prieiga per internetą: <http://www.notariato.it/portal/site/notariatoEng/menueitem.2986b81bf76e37133d118210b1918a0c/?vgnnextoid=d8ecb580e7f61110VgnVCM1000001b19a8c0RCRD>
- ¹⁹ Privalomojo draudimo įmokų ir išmokų statistika. Prieiga per internetą: <http://www.dpk.lt/rezultatai.privalomojo.php>.
- ²⁰ Professional Liability Insurance Fund of the Barreau du Quebec [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.assurance-barreau.com/en/index.html>.
- ²¹ The Court of Appeal for Quebec. Giguere v. Chambre des notaires du Quebec, 2004 SCC 1, [2004]. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: www.caselex.com.

TARPTAUTINIAI SANTYKIAI

2009 metais dėl pablogėjusios ekonominės padėties Lietuvos notarų rūmai nusprendė atsisakyti kvietimų į daugumą tarptautinių notariato renginių, išskyrus periodiškai rengiamus aukšto lygio Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) ir Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos pasitarimus.

EUROPOS NOTARIATAS

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) generalinėje asamblėjoje Briuselyje (Belgija) 2009 m. kovo 18 d. Lietuvos notarų rūmams atstovavo Notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis ir Lietuvos notarų rūmų konsultantė Vaidota Majūtė.

Asamblėjoje pateikta informacija apie Europos Komisijos pradėtas pažeidimo procedūras prieš ES nares dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo, pilietybės reikalavimų.

Po 2008 m. gruodžio 18 d. Europos Parlamento rezoliucijos, kuria Europos Komisijai pateikiamos rekomendacijos dėl Europos autentiško akto, Europos Komisija peržiūri Briuselio I reglamentą dėl teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir turi pateikti Europos Parlamentui savo pasiūlymą dėl galimo autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo reglamentavimo. CNUE pateikė Europos Komisijai savo pasiūlymus dėl autentiško akto sąvokos įtvirtinimo reglamente, taip pat dėl autentiško akto „pripažinimo“ sąvokos išaiškinimo. Generalinėje asamblėjoje vyko diskusijos dėl tolesnio CNUE bendradarbiavimo su Europos Komisija bei lobizmo dėl autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo. CNUE darbo grupė dėl Europos autentiško akto siūlo CNUE suformuluoti poziciją šiais klausimais:

Autentiško akto pripažinimo koncepcija;

Autentiško akto apibrėžimas;

Nekilnojamojo turto sandorių išimtis;

Oficialaus dokumentų pripažinimo ir vykdymo procedūros atšaukimas.

Kilo diskusijos, ar notariatas turėtų siekti autonomiško autentiško akto pripažinimo reglamentavimo, ar jis turėtų būti toks pats kaip teismų sprendimų. Diskutuota ir dėl nekilnojamojo turtui taikytinos išimties iš Briuselio I reglamento – ar išimtimi turėtų būti visi nekilnojamojo turto sandoriai, ar tik sandoriai, kurie susiję su daiktinių teisių registravimu? Vokietijos, Austrijos atstovai į autentiškų dokumentų pripažinimą siūlo žiūrėti atsargiau, pasverti ir galimus pavojus, susijusius su britų sistemos teisininkų vykdoma propaganda lotyniškųjų notariatų atžvilgiu. Vokietijos ir Austrijos nuomone, pernelyg aršiai ginant savo pozicijas Europos Komisijoje, lotyniškasis notariatas gali ir nukentėti, nes įrodyti, kad lotyniškieji notariai yra vieninteliai ir išskirtiniai autentiškų dokumentų kūrėjai gali būti nelengva, tam priešintis anglosaksų teisinės sistemos teisininkai, kurių politinė jėga yra žymiai stipresnė negu lotyniškojo

notariato. Austrijos atstovų nuomone, reikia ieškoti kompromiso, nes jei sieksime autentiškų dokumentų pripažinimo nepaisydami nacionalinės teisės skirtumų, galime pralaimėti, todėl geriau siekti naujų funkcijų suteikimo, plėsti notarų teikiamų paslaugų ratą, ir orientuotis į dokumentų vykdymo kitose valstybėse galimybes, o ne jų pripažinimą. Ispanijos, Prancūzijos, Italijos atstovai laikosi pozicijos, jog reikia visomis įmanomomis priemonėmis siekti, kad lotyniškųjų notarų patvirtinti dokumentai būtų pripažinti autentiškais dokumentais, kurie būtų pripažįstami kitose ES valstybėse narėse be papildomų procedūrų. Čekijos atstovai informavo, kad Čekijoje vyksta reformos, susijusios su advokatų ir notarų funkcijų persikirstymu, dėl naujų funkcijų suteikimo advokatams (pagal parengtus teisės aktų projektus advokatai galės atstovauti abi šalis byloje, rengti dokumentus, kurie galės būti autentifikuoti, tvirtinti juridinių asmenų dokumentus, kt.). Atsižvelgiant į skirtingas valstybių pozicijas, nuspręsta kol kas šio klausimo nenauginėti, laukti Europos Komisijos veiksmų, o pasukui, priklausomai nuo Europos Komisijos veiksmų tendencijų, grįžti prie šio klausimo ir formuluoti CNUE poziciją.

2009 m. kovo 10 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Reglamento dėl Europos privatinės bendrovės rengimo. CNUE iš esmės tenkina parengtas Reglamento projektas, išskyrus šabloninius įstatų bei buveinių (registruoto biuro bei valdymo organų buvimo vietas) atskyrimą (angl. *separation of seats*). Pagal Europos Parlamento poziciją notaras steigiant Europos privatinę bendrovę nereikalingas. Įmonių teisės darbo grupė parengė CNUE poziciją, kuri buvo patvirtinta Generalinėje asamblėjoje. Šioje pozicijoje išdėstyti argumentai, kodėl reikėtų išlaikyti registruotą buveinę ir įmonės administracijos centrą kartu (angl. *single seat*), kokios galimos rizikos ir pavojai, jei buveinės būtų atskirtos.

CNUE narėms siūloma susisiekti su savo Vyriausybėmis ir bandyti išaiškinti, kad notaro vaidmuo steigiant bendroves yra labai svarbus. Notarai turi stengtis išlaikyti savo funkcijas steigiant bendroves. CNUE savo ruožtu dės pastangas ir užsims lobizmu, siekdama atšaukti šabloninių įstatų įtvirtinimą bei buveinių atskyrimo galimybes.

Europos Komisijos iniciatyva planuojama kurti Europos e. teisingumo interneto svetainę, kurioje būtų kaupiama informacija apie Europos ir valstybių narių nacionalinę teisę. Šiame portale bus reprezentuojama ir notaro profesija.

Naujųjų technologijų darbo grupė didelį dėmesį skiria elektroninio parašo diegimui Europos notariatuose. Tuo tikslu numatoma parengti Verslo planą, kuriame būtų numatyta, kiek kainuotų sukurti elektroninio parašo patikrinimo platformą, apimančią serverį, programinę įrangą ir įrengimus. Darbo grupė taip pat analizuoja įvairius pasiūlymus, susijusius su notarinių dokumentų elektroninio archyvo kūrimu.

Sparčiai plečiantis elektroninių dokumentų apyvartai, reikalingi neatidėliotini CNUE veiksmai, susiję su e-apostilės diegimu. Dar 2007 m. balandžio mėn. specialus Hagos konferencijos komitetas pradėjo projektą, pagal kurį siekiama progresyvaus e. apostilės diegimo Konvenciją pasirašiusiose valstybėse. 2010 m. balandžio mėnesį dauguma Konvencijos valstybių narių jau turi e. apostilę. Kiekviena Hagos konvencijos valstybė narė gali įdiegti e. apostilę be jokių papildomų tarptautinių susitarimų, kadangi Hagos konvencija apostilės formos nereglementuoja. E.apostilei turi būti taikomi tokie patys saugumo reikalavimai, kaip ir dokumentui, ant kurio ji bus dedama. E. apostilė neatsiejama nuo elektroninio parašo. CNUE Naujųjų technologijų darbo grupė kitoje generalinėje asamblėjoje turi pateikti verslo planą dėl elektroninio parašo diegimo. Kada paaiškės finansiniai, techniniai dalykai, tik tada bus galima toliau kalbėti apie e. apostilės įgyvendinimą.

Perspektyvų darbo grupėje dalyvauja 13 CNUE valstybių narių atstovai. Darbo grupėje sudaryti trys pogrupiai: Pilietybės reikalavimo, Autentiškų aktų ir anglosaksų dokumentų bei Notarų funkcijų.

Darbo grupė atliks ir sociologinę analizę, kaip notariatas gali prisitaikyti prie besivystančios visuomenės, ar notarai turi socialinę vertę ir yra reikalingi visuomenei, ar notarai turi būti labiau orientuoti į informacines technologijas. Darbo grupės veikloje

bus siekiama įvertinti ateities perspektyvas ir notariato galimybes.

Dabartinis Europos notarų elgesio kodeksas jau pasenęs, būtina peržiūrėti, įtraukti naujų tarptautinio pobūdžio klausimų. Nuspręsta sudaryti naują darbo grupę, kuri peržiūrės Elgesio kodeksą.

CNUE ir Europos Komisijos organizuotame kolokviume „Teisinis bendradarbiavimas Europos šeimų labui“, vykusiam 2009 m. kovo 19-20 dienomis Briuselyje, dalyvavo Notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis ir Notarų rūmų konsultantė Vaidota Majūtė.

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienais metais daugėja santuokų bei ištuokų, sudarytų tarp skirtingų valstybių piliečių, kiekvienais metais yra tvarkoma apie 50-100 tūkst. tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų, nevienodai traktuojamos ir pripažįstamos santuokos, sudarytos tarp tos pačios lyties asmenų, ir tarptautinė privatinė teisė tampa vis aktualesnė, Europos Komisija kartu su CNUE suorganizavo seminarą, kuriame pranešimus skaitė įvairių valstybių notariai, mokslo įstaigų atstovai bei Europos Sąjungos institucijų atstovai.

Kolokviumo metu buvo analizuojami konkretūs atvejai, susiję su tos pačios lyties asmenų santuokų ir registruotos partnerystės pripažinimu, tarptautinėmis skrybomis, kreditorių apsauga, paveldėjimo planavimu. Kolokviume taip pat nagrinėtos pažeidžiamų asmenų apsaugos, civilinio statuso dokumentų pripažinimo, autentiškų aktų pripažinimo ir vykdymo temos.

Pavyzdys. Olandijos piliečių tos pačios lyties asmenų pora gyvena Belgijoje, kur sudaro santuoką. Vėliau pora persikrausto gyventi į Austriją. Ar bus pripažįstama jų santuoka, sudaryta Belgijoje? Pagal Austrijos tarptautinę privatinę teisę santuokos sudarymui taikoma pilietybės valstybės teisė, t.y. Olandijos teisė. Tačiau Olandijos teisė nukreipia į gyvenamosios vietos teisę santuokos sudarymo metu, t.y. į Belgijos teisę. Belgijoje sudaryta santuoka būtų pripažįstama Austrijoje, jei neprieštarautų šios viešajai tvarkai. Tačiau kadangi pagal Austrijos teisę tos

pačios lyties asmenų santuoka negalima, todėl Belgijoje sudaryta santuoka Austrijoje nebūtų pripažįstama.

Toks kaip šis ir kiti panašūs pavyzdžiai rodo, koks svarbus uždavinys yra harmonizuoti tarptautinę privatinę teisę Europos Sąjungos lygiu. Tuo tikslu šiuo metu yra dirbama Europos Sąjungos institucijose (pvz., rengiama Žalioji knyga dėl sutuoktinių turto teisinio režimo, paveldėjimų, peržiūrimi Briuselio I (dėl teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo) ir II (dėl sutuoktinių turto teisinio režimo) reglamentai, Romos III reglamentas (reglamentuojantis taikytinos teisės klausimus), kiti teisiniai instrumentai).

Siekiant palengvinti ES piliečių gyvenimą ir laisvą judėjimą ES teritorijoje, kalbama apie galimybes panaikinti civilinio statuso dokumentų (pvz., gimimo liudijimų, santuokos/ištuokos liudijimų) legalizavimą, taip pat manoma, kad galėtų būti įtvirtinta valstybėms narėms pareiga išduoti nustatytos (vienodos) formos civilinio statuso sertifikatus. Kita vertus, civilinio statuso dokumentų pripažinimas kitose valstybėse sudėtingas dėl labai skirtingų valstybių tradicijų, kultūros, religijos įtakos šeimos teisės srityje. Pripažinimas negali būti besąlygiškas, reikia atsižvelgti, kad dokumentai gali būti su klaidomis, neatmetamas viešosios tvarkos elementas.

Autentiškų dokumentų pripažinimas reiškia, kad šie dokumentai turi laisvai cirkuliuoti ir sukelti teises pasekmes kitoje valstybėje (su viešosios tvarkos išlyga). Pripažinimas (angl. *mutual recognition*) reiškia, kad pripažįstamas ne dokumento autentiškumas, o jo turinys, t.y. teisinė situacija, patvirtinta dokumentu. Autentiški aktai yra sudaromi valdžios institucijų ar jų įgaliotų asmenų. Notariai yra vienas iš autentiškų dokumentų šaltinių.

Europos Komisijos planai:

- skatins mediaciją šeimos bylose,

- artimiausiu metu sieks įtvirtinti tarptautinių paveldėjimų reguliavimą (paveldėjimo sertifikatai, galimybė pasirinkti taikytiną teisę paveldėjimui,

galimybė sudaryti testamentą kur nori ir galimybė jį rasti asmeniui mirus ir kt.);

- sieks panaikinti civilinio statuso dokumentų legalizavimo būtinybę;

- pažeidžiamų suaugusių asmenų (senų, neįgalių) teisių apsaugos užtikrinimas;

- autentiškų aktų pripažinimo supaprastinimas.

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) plenarinėje generalinėje asamblėjoje Anesi mieste (Prancūzija) 2009 m. birželio 19-20 d. Lietuvos notarų rūmams atstovavo Notarų rūmų prezidento Mariaus Stračkaičio įgaliota Notarų rūmų konsultantė Vaidota Majūtė.

Vienos universiteto profesorius Helmutas Rechbergeris pristatė CNUE užsakymu atliktą lyginamąją studiją, kurioje lyginami Anglijos notarų patvirtinti dokumentai ir autentiški aktai Europos Sąjungos teisėkūros prasme bei šių dokumentų teisinė prigimtis ir teisinis statusas. Tyrimo išvadose konstatuojama, kad esminis lotyniškųjų notarų ir anglo saksų notarų skirtumas yra tas, kad pastarieji nevykdo viešųjų funkcijų. Lotyniškojo tipo notaro patvirtintas autentiškas aktas turi vykdytinumo požymių, o Anglijos notarų patvirtinti dokumentai nėra vykdytini dokumentai. Anglijoje notaras dokumentuose tvirtina tik parašus, o ne dokumento turinį. Be to, Anglijos notaro patvirtintas dokumentas neturi didesnės įrodomosios galios, lyginant su kitais rašytiniais dokumentais.

CNUE turi pateikti savo poziciją dėl autentiško akto Europos Komisijai, kurioje šiuo metu yra rengiama Žalioji knyga (angl. *Green Paper*) dėl Briuselio I reglamento pakeitimo. Europos Parlamento pasiūlyme Europos Komisijai siūloma peržiūrėti 2001 m. Briuselio I reglamentą dėl teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ir išplėsti jo taikymo sritį. CNUE svarstoma galimybė teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo modelį, atsisakant papildomų biurokratinių procedūrų (pvz., apostilių, teisminių pripažinimo procedūrų), pritaikyti ir notaro patvirtintiems dokumentams, t.y. įtvirtinti laisvą šių dokumentų judėjimą ES teritorijoje.

CNUE plenarinės generalinės asamblėjos metu suformuluotos trys galimos CNUE pozicijos dėl autentiško akto:

1) Siūlyti Europos Komisijai įtvirtinti laisvą autentiškų dokumentų judėjimą ES (Prancūzijos, Ispanijos, Italijos pozicija);

2) Siūlyti Europos Komisijai supaprastinti autentiškų dokumentų vykdymo procedūras kitoje valstybėje, tačiau vadovautis *Aquis communautaire* (t.y. ES teisės visuma) ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir laisvo judėjimo idėją palikti ateičiai ir gilesnei analizei bei diskusijoms (Vokietijos, Austrijos pozicija).

3) Siūlyti Europos Komisijai įtvirtinti laisvą autentiškų dokumentų judėjimą, tačiau išsamiai sureguliuoti autentiško dokumento sąvoką bei numatyti laisvo dokumentų judėjimo išlygas, susijusias su viešuose registruose registruotinais dokumentais (Liuksemburgo pozicija).

Dėl šių pozicijų vyko balsavimas. Lietuvos, taip pat Latvijos bei Estijos notariatai balsavo už Vokietijos pateiktą poziciją. Lietuvos notarų rūmų nuomone, kol kas ši konservatyvesnė pozicija Lietuvos notarams priimtinesnė, nes laisvas užsienio valstybių notarų patvirtintų dokumentų judėjimas gali sukelti didelę sumaištį privatinės teisės srityje dėl skirtingų valstybėse egzistujančių įstatymų. Be to, Vokietijos notariato nuomone, toks CNUE reikalavimas gali susilpninti lotyniškojo notariato pozicijas, sugretinant jas su Anglijos notarų pozicijomis, nes Anglijos teisininkų bendruomenė per ES institucijas aktyviai siekia, kad jų patvirtinti dokumentai nebūtų žemesnio statuso nei lotyniškųjų notarų dokumentai. Prancūzijos notariatas, priešingai nei Vokietijos, mano, kad pasiekus laisvą autentiškų dokumentų judėjimą ES, lotyniškųjų notarų pozicijos politiniame bei teisiniame lygmenyje labai sustiprėtų, todėl siūlo CNUE rizikuoti ir siekti maksimalių rezultatų. Po įvykusio balsavimo balsų daugumą surinko Liuksemburgo pateikta pozicija, kuri iš principo artima Prancūzijos pozicijai, tačiau siūlanti tam tikrus saugiklius registruotinių dokumentų pripažinimui.

Italijos Breskos universiteto Europos ir lyginamųjų studijų centras Europos Parlamento užsakymu atlieka studiją dėl nekilnojamojo turto pirkėjų apsaugos. Studijoje bus analizuojama pirkėjo teisių apsauga bendrosios ir kontinentinės teisės valstybėse. Bendrosios teisės valstybėse pirkėjo teises saugo sandorio draudimo (angl. title deed insurance) instrumentas. Europos Parlamentas siekia išsiaiškinti, ar nebūtų tikslinga tokį sandorio draudimo modelį įdiegti ir kontinentinės teisės valstybėse. CNUE susisiekė su Breskos universitetu, atliekančiu tyrimą, ir gavo preliminarią informaciją, kad, tyrimą atliekančių mokslininkų nuomone, pirkėjo garantijos, kurios egzistuoja kontinentinės teisės valstybėse, yra pakankamos, nes pirkėją saugo notaro profesinės civilinės atsakomybės draudimo institutas. Galutinės tyrimo išvadas Breskos universitetas Europos Parlamentui pateiks 2009 m. liepos mėn.

CNUE Perspektyvų darbo grupėje yra sudaryti 5 pogrupiai: 1) Pilietybės reikalavimo; 2) Autentiško akto ir anglo sakų aktų; 3) Notarų kompetencijos; 4) Pažeidžiamų asmenų apsaugos ir 5) Vartotojų apsaugos.

Perspektyvų darbo grupės tikslas – išsaugoti ir sustiprinti notariato pozicijas, praplėsti notarų funkcijas, išplėsti notaro profesijos socialinę funkciją (pvz., pažeidžiamų asmenų, vartotojų teisių apsaugos kontekste), įtvirtinti, kad notaras būtų centrinė figūra užtikrinant šeimos ekonominių ir teisinių interesų apsaugą.

2009 m. birželio 13 d. Londone vyko Hagos konferencijos ir UINL organizuotas tarptautinis forumas dėl e. apostilės projekto ir skaitmeninio dokumentų autentifikavimo. Šiame forume dalyvavo ir CNUE atstovai. Šiuo projektu siekiama įdiegti elektroninių apostilių išdavimą ir naudojimą bei elektroninių apostilių registrą. Ispanija elektronines apostiles išdavinėja nuo 2008 m. lapkričio mėn. ir deklaruoja, kad priima ir kitų valstybių išduotas elektronines apostiles. Artimiausiu metu e. apostiles planuoja įdiegti Belgija, Gruzija, Jungtinė Karalystė, Delawero valstija (JAV). Elektroninių apostilių galimybėmis susidomėję ir Prancūzijos, Vokietijos, Šveicarijos vyriausybės. CNUE yra parengusi savo pozicijos projektą, kuriuo siūloma ir CNUE narėms

imtis veiksmų, siekiant išduoti ir naudoti e. apostiles. Pozicijoje taip pat siūloma CNUE lėšomis sukurti e. instrumentą (e. dokumentų patikrinimo platformą), per kurį notarai galėtų identifikuoti ir atpažinti kitų Europos notarų išduotus elektroninius dokumentus. Tačiau dėl šios pozicijos projekto kilo diskusijos, kadangi kai kurios CNUE narės išreiškė abejones dėl tokio dokumento tikslingumo. Atkreiptinas dėmesys, kad CNUE savo pozicijoje dėl autentiškų aktų siekia išvis panaikinti apostilių reikalavimą Europos Sąjungos valstybėse, todėl ši CNUE pozicija, skatinanti plėtoti e. apostilių projektą, būtų šiek tiek nepagrįsta.

Europos notarų atlasas. CNUE 2009 m. kovo 18 d. nutarė sukurti Europos notarų atlasą (per interneto puslapių nuorodas į nacionalinius notariatus). Tokia sistema supaprastintų notarų paieškas užsieniečiams. Šis Europos notarų atlasas būtų implementuotas į kuriamą e. teisingumo (*E-justice*) tinklalapį. Atkreiptas dėmesys, kad būtų tikslinga savo nacionaliniuose notariatų puslapiuose nurodyti, kokia kalba notaras gali teikti paslaugas.

2009 m. liepos mėn. Europos Komisija oficialiai paskelbs apie e-teisingumo portalo kūrimą, kuris integruos įvairias teisines profesijas ir teisinę informaciją apie valstybių teisę. Vyriausybės turės per nustatytą laiką nurodyti, kurias institucijas jos nori nurodyti kuriamame tinklalapyje. CNUE rekomenduoja susisiekti su savo valstybių teisingumo ministerijomis ir pasiūlyti į šį portalą įtraukti notariato profesiją.

Asamblėjoje patvirtintos *Europos notarų tinklo direktyvos*, kurių turi laikytis CNUE narės.

2008 m. spalio 8 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl vartotojų direktyvos. Šia direktyva siūloma supaprastinti keturias šiuo metu egzistuojančias direktyvas, susijusias su vartotojų teisėmis. CNUE atkreipė dėmesį, kad jei numatomi pasiūlymai būtų priimti, tai galėtų turėti svarbią įtaką notarinei praktikai. Dėl to CNUE parengė savo poziciją šiuo klausimu ir siūlo CNUE narėms kuo skubiau išsiuntinėti ją savo valstybių atstovams, dalyvaujantiems vartotojų apsaugos darbo grupėje, svarstančioje direktyvos projektą.

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) generalinėje asamblėjoje Briuselyje (Belgija) 2009 m. spalio 9 d. Lietuvos notarų rūmams atstovavo Notarų rūmų viceprezidentė Daiva Lukaševičiūtė-Binkulienė ir Lietuvos notarų rūmų konsultantė Vaidota Majūtė.

Posėdyje svarstyta CNUE statuto pakeitimo klausimas dėl šių nuostatų:

1) jeigu rezoliucija priimama nepaisant keleto balsų prieš, notariatai, kurie balsavo prieš, gali prašyti būti nesiejami su tam tikra rezoliucija, tokia rezoliucija jiems yra neprivaloma, tačiau tai netaikoma sprendimams dėl biudžeto klausimų;

2) CNUE prezidentas nebūtinai yra esamas nacionalinis prezidentas, bet jis turi būti ėjęs prezidento pareigas nacionaliniuose atstovaujamosiose organuose. Jis turi būti paskirtas savo nacionalinio prezidento eiti CNUE prezidento pareigas.

Dėl šių klausimų 2009 m. rugsėjo 14 d. gauta ir Vykdomosios tarybos rekomendacija, kuri parengta atsižvelgiant į notariatų dalyvių nuomonių apsikeitimus. Rekomendacijoje buvo siūlomi šie pakeitimai:

1) prioriteto suteikimas tam kandidatui į prezidentus, kuris yra išrinktas nacionaliniu prezidentu;

2) 2010 m. padidinti Vykdomosios tarybos notariatų narių skaičių nuo 6 iki 7;

3) CNUE statutų Procedūros taisyklėse įterpti straipsnį apie pateisinamos išlygos galimybę;

4) numatyti, kad pateisinama išlyga gali būti pažymėta tik darbotvarkėje, bet ne priimtoje rezoliucijoje ir kad apie išlygą turi būti pranešama priimančiam sprendimui.

Vokietijos notariato siūlymu buvo sudaryta darbo grupė išanalizuoti siūlomus statuto pakeitimus ir kitoje CNUE generalinėje asamblėjoje, vyksiančioje gruodžio mėn., pristatyti optimaliausius sprendimus balsavimui.

Vyko CNUE prezidento ir viceprezidento 2010 metų rinkimai. CNUE prezidentu 2010 m. išrinktas dabartinis CNUE viceprezidentas Italijos atstovas Robertas Barone, o viceprezidentu – Austrijos notaras Rudolfas Kaindlas.

2009 m. birželio 10 d. Europos Komisija priėmė pareiškimą ateities prioritetų teisingumo, laisvės ir saugumo srityje. Prioritetai, kurie yra dalis piliečių teisių skatinimo, gyvenimo palengvinimo ir integruotos piliečių viusomenės tikslo, bus įtraukti į Stokholmo programą. Šie prioritetai yra susiję su notaro profesija:

1) užtikrinant įrodomąją dokumentų, susijusių su civiliniu statusu, vertę ir pasekmių pripažinimą;

2) apsaugant pažeidžiamus suaugusius asmenis;

3) taikant abipusį pripažinimą;

4) supaprastinant reikalavimus civilinei procedūrai dėl abipusio pripažinimo;

5) panaikinant legalizavimo ir *exequatur* procedūras;

6) plėtojant naujas technologijas;

7) įgyvendinant elektroninį teisingumo tinklą, kuris palengvins ES piliečių galimybes siekti teisingumo;

8) harmonizuojant konflikto taisykles;

9) stiprinant profesinius tinklus;

10) įvedant sistemingą mokymą visoms teisinėms profesijoms;

11) stiprinant sutartinius santykius, parengiant sutarčių pavyzdžius ir fakultatyvią europinę sistemą;

12) derinant įmonių teisę, etc.

Europos Tarybos Stokholmo programa turėtų būti priimta Teisingumo ir vidaus reikalų taryboje gruodžio 10-11 d. Jos įgyvendinimo veiksmų

planas turėtų būti priimtas 2010 m. pavasarį. CNUE generalinėje asamblėjoje taip pat buvo pristatyta Pirminė pozicija ir apsikeista nuomonėmis dėl minėtų klausimų. Siekiama, kad ši pozicija atsispindėtų Europos Parlamento rezoliucijoje. Priimtoje pozicijoje pasisakoma šiais klausimais:

1) dėl paveldėjimo. Proritetu laikoma toks reguliavimas, kad paveldėjimo bylą nagrinėtų tas teismas, kurio teritorijoje buvo paskutinė palikėjo gyvenamoji vieta, skatinamas Europos paveldėjimo liudijimo sukūrimas ir testamentų registrų įkūrimas ir jau esamų testamentų registrų tinklų organizavimas;

2) dėl santuokos, kohabitacijos ir partnerystės. Prioritetu laikoma tolesnis vieningo ginčų sprendimo standartų, numatančių taikytinos santuokai, kohabitacijai, separacijai ir skyryboms teisės taisykles, priėmimas. ES piliečiams turėtų būti užtikrinama teisė savanoriškai pasirinkti kompetentingą teismą ar santuokai, turto klausimams, de facto bendram gyvenimui taikytiną teisę;

3) dėl ginčo taisyklių derinimo. Derinimas yra priemonė, užtikrinti tinkamą detalaus nacionalinio reglamentavimo ir jo koordinavimo santykį, ypač santuokos ir paveldėjimo klausimais. Svarbus ir abipusio pripažinimo principo kaip civilinio bendradarbiavimo pamato įtvirtinimas;

4) dėl autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo. Autentiškų dokumentų efektyvus pripažinimas svarbus dėl praktinės jų svarbos ES piliečių gyvenime. Viena iš tokios procedūros formų yra peržiūros procedūra, kuri turėtų būti išplėsta ES. Autentiškų dokumentų pripažinimą ir vykdymą palengvintų ir horizontalaus akto Europos lygiu priėmimas. Tačiau tam, kad būtų užtikrintas teisinis saugumas, pripažinimui turėtų būti numatytos tam tikros ribos. Autentiškas dokumentas neturėtų sukelti valstybėse narėse daugiau pasekmių nei kilmės valstybėje. Užsienio valstybės autentiškas dokumentas valstybėje negali sukelti daugiau pasekmių nei jos nacionaliniai autentiški dokumentai. *Exequatur* procedūra ir toliau turi būti netaikoma, tačiau galioja efektyvi pažymėjimo sistema, kuri padeda sumažinti išlaidas ir taupyti laiką. Pagal

pažymėjimo sistemą valstybės įgaliotas asmuo patvirtina, kad dokumentas iš tikrųjų yra autentiškas ir kad jis yra vykdytinas kilmės valstybėje, tuomet jis yra vykdytinas ir toje valstybėje, kurioje atliekama ši procedūra;

5) dėl civilinės būklės aktų įrašų dokumentų. CNUE skatina centralizuotos civilinės būklės aktų įrašų dokumentų registro sistemos sukūrimą valstybės lygiu ir tokių registrų bendradarbiavimą Europos lygiu. Tai turėtų būti žingsnis oficialios šeimos būklės aktų sistemos, apimančios gimimą, santuoką ir mirtį, sukūrimo link. Sistema būtų praktiškai naudinga teisininkams, ypač padėtų nedelsiant sužinoti apie piliečio šeiminei padėti, ir visiems ES piliečiams užtikrintų teisinį saugumą. ES narės taip pat turėtų ratifikuoti Tarptautinės civilinės būklės aktų komisijos konvencijas;

6) dėl Europos sutarčių teisės. Europos notariatas pritaria Bendriems rekomendaciniams nurodymams, kurie turėtų būti vienintelė priemonė, susidedanti iš trijų dalių: terminologijos, principų ir modeliavimo taisyklių. Bendrieji rekomendaciniai nurodymai turėtų apimti tik sutarčių teisės bendruosius klausimus, juose neturėtų būti nuostatų dėl atskirų sutarčių rūšių. Bendrųjų rekomendacinių nurodymų struktūra turėtų atitikti Europos sutarčių teisės principų struktūrą (formavimas, turinys, vykdymas, neįvykdymas), kuri paplitusi vasltybių narių praktikoje. Bendrieji rekomendaciniai nurodymai turėtų būti pamatas visoms kitoms sutarčių rūšims ir taip prisidėti prie Bendrijos teisės plėtos. Europos notariatas nepritaria standartinių sutarčių kūrimui;

7) dėl įmonių teisės derinimo. CNUE sveikina įmonių teisės derinimo idėją ir atkreipia dėmesį į tai, kad harmonizavimo pagrindu ketinama padaryti įmonės faktinio direktoriaus nustatymą. CNUE mano, kad dėl teisinio saugumo turėtų būti įmonės faktinių ir registruotų valdymo organų vienovė. CNUE taip pat įsitikinusi, kad registruotų organų ir administracijos neatskyrimas gali vesti prie protekcinų standartų priėmimo ir fiktyvių įmonių atsiradimo valstybėse narėse ir valstybės gali prarasti bet kokį nacionalinių įstatymų laikymosi užtikrinimą įmonėse;

8) dėl rizikos asmenų apsaugos. Kadangi vyresnio amžiaus rizikos asmenų vis daugėja, CNUE mano, kad reikia imtis priemonių ir sprendimų konkrečiai dėl neveiksnumo klausimų. Tam reikia sukurti centralizuotą viešą registrą kiekvienoje valstybėje narėje ir jie turi būti sujungti Europos lygiu;

9) dėl profesinių tinklų stiprinimo, mokymo ir Europos politikos įvertinimo. Europos notariatas sveikina Vidaus reikalų ir teisingumo tarybos sprendimo, keičiančio Tarybos 2001/470/ET sprendimą, numatanį Europos teisingumo tinklo civiliniuose ir komerciniuose santykiuose sukūrimą, priėmimą. Naujas sprendimas numato šio tinklo sukūrimą teisinėms profesijoms. Tai turėtų paskatinti valstybių teisinį bendradarbiavimą. Taip pat kuriama ambicinga teisininkų mokymo programa. Dar svarbu pabrėžti, kad Europos politikos pagrindinė kryptis turėtų būti teisinė politika. Europos notariatai yra aktyvūs dalyviai diskusijose dėl politikos klausimų teisingumo srityje, vertinant Europos teisę ir ruošiant teisės aktų projektus;

10) dėl elektroninio Europos teisingumo tinklo. Šis tinklas pradės veikti 2009 m. gruodį. Juo siekiama užtikrinti ES piliečių prieinamą prie teisinės informacijos. Europos notariatai yra pasiruošę dalyvauti kuriant ir gerinant tinklo darbą. Jau yra ruošiamas daugiakalbė informacija paveldėjimo klausimais. Šio tinklo pateikiama informacija turėtų prisidėti prie prevencinio teisingumo.

2009 m. kovo 18 d. generalinėje asamblėjoje CNUE priėmė pritariančią poziciją dėl Europos elektroninio teisingumo tinklo darbo pradžios 2009 m. gruodžio 15 d.

1) CNUE užbaigs Europos notarų atlaso kūrimą iki 2009 m. gruodžio 15 d. Atlasas bus Europos žemėlapiu formos. Pasirinkdami šalį naudotojai galės tiesiogiai susisiekti su tos valstybės informacijos nuorodomis. Šalys buvo paragintos sukurti nuorodas ir funkcijas keliomis kalbomis;

2) turėtų būti išplėta unikali paieškos sistema 24 kalbomis. Šis projektas yra planuojamas 18 mėnesių. Dėl šios stadijos Vykdomoji taryba priėmė rekomendaciją, kad CNUE turėtų dalyvauti

ir finansuoti antrąją stadiją, jei CNUE bus suteikta darbo kontrolė.

CNUE yra projekto partneris. Vokietijos ir Austrijos notariatai taip pat yra partneriai. Slovėnijos, Estijos ir Vengrijos teisingumo ministrai yra asocijuoti partneriai, tačiau ministrai nefinansuos projekto. Visas projektas apytiksliai įvertintas 135 000 eurų. CNUE finansiškai galėtų paremti projektą iki 15 000 eurų. Liublianoje 2009 m. rugsėjo 23 d. vyko Slovėnijos notariato, CNUE ir Slovėnijos teisingumo ministro susitikimas, kurio metu buvo siekiama susitarti dėl bendrų veiksmų.

Generalinėje asamblėjoje vyko diskusija dėl Europos testamentų registrų tinklo asociacijos (ENRWA) rengiamų Europos testamentų programos projektų ir CNUE dalyvavimo (ypač finansiiniu aspektu) juse. ENRWA yra gavusi finansavimą dėl šios programos iš Europos Komisijos 2008 m. pabaigoje. 2009 m. liepos 16 d. buvo parengtas preliminarus pranešimas dėl klausimyno, pateikto Europos valstybių narių testamentų teisės specialistams, klausimų apie testamentų rūšis, registravimą ir valdymą, taip pat pranešime apibūdinamos kliūtys, kurios turi būti įveiktos, kad būtų pasiektas efektyvus veikimas tarp testamentų registrų. Šis pranešimas bus aptariamasis ir diskusijų forumuose tarp valstybių, kurie skirti numatyti plėtros ir modernizacijos rekomendacijas, kurios leistų supaprastinti testamentų judėjimą tarp valstybių narių. Projekto ataskaita bus pateikta 2010 m. pradžioje. CNUE projekte yra oficialus ENRWA partneris, tačiau ši partnerystė nėra finansinio pobūdžio. ENRWA pateikė paraišką Europos Komisijai dėl antrojo projekto – „Europos testamentai 2“, kuriuo bus siekiama įgyvendinti praktiškai pirmajame projekte priimtas rekomendacijas. CNUE svarstė galimybę prisidėti ir finansiškai prie šio antrojo projekto.

CNUE generalinė asamblėja 2009 m. kovo 18 d. įkūrė darbo grupę dėl Europos elgesio kodekso peržiūrėjimo. Senasis 1995 m. kodeksas turi būti peržiūrėtas, kad atitiktų esamą notarinę praktiką ir toliau išryškintų notarinių paslaugų privalumus verslui ir ES piliečiams. CNUE prezidentas pasiūlė tokius kodekso pakeitimus:

- a) sustiprinti notarų veiklos prevencinės funkcijos reikšmę;
- b) sustiprinti bendradarbiavimą tarp notarų, kad būtų pagerintas autentiškų dokumentų judėjimas;
- c) įdiegti Europos notarinį tinklą.

Šie tikslai gali būti pasiekiami taip struktūruojant kodeksą:

- a) bendri fundamentalūs principai;
- b) praktika, taikoma Europos kolegų tarpvalstybi-
niam santykiams;
- c) būdai, skatinantys optimalų bendradarbiavimą
tarpvalstybiniuose santykiuose.

Vykdomoji taryba priėmė rekomendaciją, numatančią projekto išsiuntinėjimą visiems notariatams, įtraukimą į spalio mėn. generalinės asamblėjos darbotvarkę ir priėmimą asamblėjoje gruodžio mėn. Naujas kodeksas yra paremtas senuoju ir jame įtvirtinti principai, numatyti įvairiuose nacionaliniuose elgesio kodeksuose. Taip pat numatytas žemiausiojo bendrojo vardiklio principas, kuris reiškia, kad numatomi tam tikri vienijantys principai, kur visi notariatai gali rasti ir savo principų elementų, nereikalaudami visiško šių principų atitikimo ar suderinamumo ir užtikrindami jų nepakeičiamumą. Kodeksas turi esminės reikšmės verslui, ES piliečiams ir institucijoms, įtraukia tam tikras esmines vertybes (pavyzdžiui, prevencinį teisingumą ir teisinį tikrumą).

„Notariato“ inf.

PASAULINIS NOTARIATAS

2009 m. lapkričio 12–14 dienomis Paryžiuje vyko Tarptautinės lotyniškojo notariato sąjungos visuotinis narių susirinkimas ir Generalinės tarybos posėdis. Lietuvos notarų rūmams UINL visuotiniame narių susirinkime ir Generalinėje taryboje atstovavo LNR prezidento narė Asta Kielienė ir Notarų rūmų teisininkė konsultantė Sandra Ražanaitė.

UINL visuotiniam narių susirinkimui ir Generalinei tarybai pirmininkavo UINL prezidentas dr. Eduradas Galinnas (Argentina). Susirinkime taip pat dalyvavo Prancūzijos teisingumo ministrė Michele Alliot-Marie, Prancūzijos notarų rūmų prezidentas Jean-Pierre'as Ferret ir daugiau nei 50 valstybių, UINL narių, atstovai. Kiekvienos valstybės notarų rūmų atstovas pateikė ataskaitą apie notariato situaciją savo šalyje. Pranešimus skaitė CNUE prezidentas Bernardas

Reynis, UINL viceprezidentai Afrikoje, Šiaurės Amerikoje, Centrinėje Amerikoje ir Karibuose, Azijoje bei Europoje. Ataskaitas apie veiklą 2009 m. pateikė UINL darbo grupių pirmininkai.

Svarstyta UINL finansinė situacija, patvirtintas 2010 metų biudžetas. Aptarti organizaciniai 2010 metais vyksiančio notarų kongreso Maroke klausimai, mokslinė ir socialinė programos. Pritarta UINL moksliniam bendradarbiavimui su Tarptautine žemės valdymo ir administravimo sąjunga (IALTA), su kurios veikla supažindino Olandijos Groningeno universiteto profesorius Leonas Verstappenas.

IALTA tikslas – skatinti gerą, saugų žemės valdymą ir administravimą, siekiant išvengti konfliktų tarp piliečių, piliečių ir valdžios institucijų, taip

pat valstybių. Organizacija siekia suvienyti skirtingų sričių mokslininkus, organizacijas, valstybes ir sukurti bendrą tinklą, per kurį būtų keičiamasi žiniomis, patirtimi, mokslinių tyrimų medžiaga, kita informacija.

Generalinė taryba patvirtino 2009 m. pavasarį Londone vykusios Generalinės tarybos posėdžio protokolą (pagrindinis dėmesys buvo skirtas dokumentų tvirtinimui pažyma Apostille, galimybės vykdyti šią funkciją suteikimui notarams), apsvairstė UINL prezidento ataskaitą apie organizacijos veiklą.

Pagrindinė Generalinė tarybos nagrinėta tema buvo notarų etika ir drausminė sistema. Posėdžio metu aptartas tarybos užsakymu parengtas mokslinis darbas tema „Notaro etikos koncepcija“, kuriame analizuojamas teisės ir moralės, bendrosios ir profesinės etikos santykis. Atkreiptas dėmesys, kad istoriškai dėl notaro vykdomos veiklos pobūdžio, jos svarbos ir notaro atsakomybės, notaras turi visada laikytis aukštų etikos reikalavimų, ypač atsižvelgiant į tai, kad notaras, atlikdamas savo funkcijas, siekia ne tik asmeninės naudos, bet ir patenkinti tam tikrą viešą interesą bei prisidėti prie bendrojo gėrio kūrimo.

Taip pat daug dėmesio skirta notarų veiklos socialinei atsakomybei ir aplinkos apsaugai. Brazilijos notariato atstovas notaras dr. Jose Flavio Bueno Fischeris informavo, kaip notarai jo šalyje prisideda prie aplinkos saugojimo: notarų biuruose atsisakyta vienkartinį plastikinių puodelių, popierius išmetamas tik panaudojus užrašams abi jo puses, biuruose naudojamos energiją taupančios lempučių ir pan.

Taip pat aptartos naujų Generalinės tarybos narių, kuriuos turi patvirtinti UINL visuotinis narių susirinkimas, kandidatūros. Nutarta dėl kito Generalinės tarybos susirinkimo laiko ir vietos. Jis įvyks 2010 m. gegužės mėn. Santa Dominge, Dominikos Respublikoje.

2009 m. lapkričio 13–14 dienomis Paryžiuje taip pat vyko visuotinis UINL narių susirinkimas. Vadovaujantis UINL statuto 6 straipsniu,

susirinkimas yra aukščiausiasis UINL organas, kurio nariai yra nacionaliniai notariatai, atstovaujami prezidentų arba kitų įgaliotų asmenų (narys negali perleisti teisės atstovauti jo susirinkime kitam nariui). Visuotinis narių susirinkimas paprastai šaukiamas vieną kartą per metus. Susirinkime Lietuvos notarų rūmams prezidento įgaliojimu atstovavo notarė Asta Kielienė.

UINL prezidentas pateikė susirinkimui 2009 m. organizacijos veiklos ataskaitą, kuri susirinkimo buvo patvirtinta, taip pat 2010 metų veiklos planus. Informavo apie pasikeitimus UINL internetiniame tinklalapyje (pateikiama daugiau medžiagos, taip pat ir anglų kalba). Susirinkimas patvirtino posėdžio, vykusio 2008 m. lapkritį Kvebeke, Kanadoje, protokolą. Prancūzijos notariato prezidentas savo pranešime atkreipė dėmesį, kad iš tarptautinių ekonomikos organizacijų, iš kurių svarbiausia yra Pasaulio bankas, viena po kitos priimamų ataskaitų matyti, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse advokatai siekia perimti vis daugiau funkcijų. Atsižvelgiant į tai, taip pat pasaulinę ekonominę krizę, labai svarbu notarams kelti savo paslaugų kokybę, modernizuotis. Taip pat tobulinti egzistuojančius notarų drausminės sistemos mechanizmus, daugiau dėmesio skiriant notarų etikai.

Pagrindinis UINL visuotiniame narių susirinkime svarstytas klausimas – „Notarų etika, drausminė sistema ir geras notariato valdymas“. Šia tema vyko diskusija, kurią koordinavo UINL Europos reikalų komisijos prezidentas notaras dr. Mario Miccolis. Visiems UINL nariams iki susirinkimo buvo pateiktas klausimynas apie jų valstybėje esančią notarų veiklos priežiūrą, drausminę sistemą ir etikos reikalavimus. Atsakymai į klausimyną dar nesusiteminti, nes negauti visų UINL narių atsakymai. Buvo dalijamasi patirtimi apie egzistuojančią drausminės sistemos praktiką valstybėse narėse. Ypač atkreiptas dėmesys į notarų veiklos kontrolės skirtumą tose valstybėse, kuriose egzistuoja anglosaksiškasis notariatas. Lotyniškojo notariato sistemos valstybėse notarų priežiūros kontrolės mechanizmas, drausminė sistema yra panaši. Notarų rūmai taip pat turi kompetenciją vykdyti notarų priežiūrą ir taikyti drausminės atsakomybės priemones.

UINL narių notariatų atstovai susirinkime pateikė ataskaitas apie situacijas savo valstybių notariatuose. Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) veiklos ataskaitą pateikė jos prezidentas Bernard Reynis. Veiklos ataskaitas taip pat pateikė UINL viceprezidentai Afrikoje, Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje bei Karibuose, Pietų Amerikoje, Azijoje ir Europoje, UINL sudarytų darbo grupių atstovai.

Patvirtinta 2008 m. UINL finansinė atskaitomybė, aptarta finansinė 2009 m. situacija ir 2010 metų biudžetas. Apsvarstytas Latvijos notariato prašymas sumažinti nario mokesį dėl prastos ekonominės situacijos. Prašymui nepritarta, nesant pakankamo pagrindo.

Susirinkime taip pat svarstyti klausimai dėl naujų narių priėmimo. Patvirtintas Mauricijaus Respublikos prašymas priimti į UINL. Prašymus priimti į organizaciją taip pat pateikė Ukrainos, Australijos ir Pietų Korėjos notariatai. Nutarta UINL deleguotiems atstovams nuvykti įvertinti situacijos šių valstybių notariatuose. Taip pat svarstytas klausimas dėl galimybės UINL nariais tapti atskiriems notarams ir jų priėmimo sąlygų. Nuspręsta, kad notarus turėtų patvirtinti nacionaliniai notarų rūmai. Susirinkimas patvirtino garbės narius. Taip pat aptarti organizaciniai XXVI Tarptautinio notarų kongreso, vyksiančio 2010 m. Maroke, klausimai, mokslinė ir socialinė programos.

„Notariato“ inf.

ENN – European Notarial Network
A notarial network for legal practice

EUROPOS NOTARŲ TINKLAS

Ketvirtajame Europos notarų tinklo (ENN) atstovų susitikime, kuris įvyko 2009 m. lapkričio 6 d. Briuselyje, Belgijoje, dalyvavo 22 notariatų atstovai iš Europos Sąjungos ir kaimyninių šalių. Lietuvos notarų rūmams šiame susitikime atstovavo Kauno miesto 27-ojo notaro biuro notarė Miglė Čirbaitė.

Susitikimo pradžioje Europos notarų tinklo (toliau tekste – ENT) koordinatorius Stephanas Matykas apžvelgė ENT 2009 metų veiklą, pasidžiaugė, jog per antruosius veiklos metus ENT sėkmingai įgyvendino savo tikslus, padėdamas valstybių narių notarams jų kasdieniame darbe. ENT veikla tapo efektyvesnė nuo 2009 m. kovo mėnesio pradėjus veikti internetinei ENT atstovų paklausimų programai (angl. *ENN Online form*).

Nuo 2009 m. kovo mėnesio Europos notarų tinklo pagalba buvo atsakyta į daugiau nei 300 notarų paklausimų. Daugiausia paklausimų gauta iš

Belgijos (29), Prancūzijos (28), Austrijos (22) bei **Lietuvos notarų (16)**.

Europos teismo tinklo (toliau tekste ETT) sekretorius Simoesas de Almeida pranešė, jog 2009 m. birželio 19 d. Europos Taryba siekdama pertvarkyti ir sustiprinti ETT vaidmenį, nusprendė ES valstybių teises profesijas integruoti į ETT. Šio sprendimo tikslas – suaktyvinti ES šalių teisinių profesijų bendradarbiavimą sprendžiant klausimus, susijusius su kita ES valstybe. Kiekviena valstybė ES narė iki 2010 m. vidurio turi pranešti Europos Komisijai dėl savo šalies teisinių profesijų organizacijų atstovų delegavimo į ETT. Todėl kiekvienos ES narės vykdomoji valdžia turi susisiekti su teisinių profesijų organizacijomis ir pasiūlyti kiekvienai teisinės profesijos organizacijai paskirti po savo atstovą į ETT.

ENN aptarė informacijos apie ENN veiklą sklaidą kiekvienos valstybės notarams, papasakojo apie

patirtį bei kylančias problemas dirbant su nuo š.m. kovo mėnesio pradėjusia veikti internetine ENN atstovų paklausimų programa. Iki 2009 m. pabaigos planuojama sukurti informacinį filmą apie ENN. Filmo įrašo kopijos bus išdalintos ENN nariams ir galės būti naudojamas kaip informacijos apie ENN veiklą sklaidimo priemonė. Taip pat CNUE parengė naujus lankstinukus, skirtus valstybių narių notarams apie ENT veiklą.

Kiekvienos ENT narės užsakymu šie lankstinukai bus išversti į tos šalies kalbą ir užsakytas lankstinukų kiekis atsiųstas kiekvienos šalies notariatams, kurie lankstinukus galės išplatinti savo notarams. Diskusijos metu buvo rekomenduota visiems notariatams savo interneto svetainėse įdėti nuorodas į ENN tinklalapį. ENN koordinatoriaus padėjėja Sussane Kramer informavo apie įgyvendinama projektą pagal ES finansavimo programą „2007–2013 metų prioritetai Laisvės, saugumo ir teisingumo srityse“,

pagal kurį rengiami informaciniai biuleteniai apie kiekvienos valstybės ES narės (neįtraukiant Danijos, bet įtraukiant Kroatiją) paveldėjimo teisės reglamentavimą, skirtą visų ES valstybių teisinių profesijų atstovams ir šioms valstybėms. Visų šalių atstovai iki š.m. rugpjūčio pabaigos turėjo CNUE nusiųsti savo atsakymus į pateiktą klausimyną apie paveldėjimo teisę, jos taikymą. Šiuo metu rengiama šios informacijos santrauka, kurios vertimą į ENN valstybės narės kalbą išvers kiekvienos šalies notariatai, o nesant galimybės – CNUE. Vertimo išlaidos bus kompensuotos iš šiam projektui ES skirtų lėšų. Į visas ES oficialias kalbas išversta informacija bus paskelbta tinklalapiuose, skiruose ES piliečiams, taip pat ENT tinklalapyje.

Ši informacija taip pat bus prieinama visiems teisininkams, padės jiems sprendžiant tarptautinio pobūdžio bylas. Kitą ENN susirinkimą nuspręsta rengti 2009 m. pavasarį Ispanijoje.

„Notariato“ inf.

EUROPOS TESTAMENTŲ REGISTRŲ TINKLO ASOCIACIJOS SEMINARAS RYGOJE

2009 m. spalio 30 d. Rygoje (Latvija) vyko Europos testamentų registrų tinklo asociacijos (ENRWA) projekto „Europos testamentai“ seminaras, kuriame ekspertai iš Latvijos, Estijos, Suomijos, Švedijos ir Lietuvos. Pagal projektą analogiški seminarai buvo organizuoti ir Lenkijoje, Bulgarijoje, Slovėnijoje, Portugalijoje bei Vokietijoje. Seminare ekspertai pristatė savo valstybių patirtį dėl testamentų sudarymo, registravimo bei paieškos sistemos, pasidalijo mintimis apie būdus palengvinti testamentų paiešką Europos Sąjungoje. Lietuvos testamentų registravimo sistemą seminare pristatė Notarų rūmų konsultantė Vaidota Majūtė. Visos Lietuvos atstovo dalyvavimo seminare išlaidos buvo padengtos iš įgyvendinamo projekto lėšų.

ENRWA (Europos testamentų registrų tinklo asociacija) yra ne pelno siekianti organizacija, įkurta CNUE iniciatyva 2005 metais Belgijoje. Jos

dalyvavimo tikslas – supaprastinti užsienyje sudarytų testamentų pripažinimą bei sukurti Europos testamentų registrų tinklą, suteikiantį galimybę bet kurios Europos Sąjungos valstybės notarui operatyviai susisiekti su kitos valstybės narės testamentų registru ir gauti informaciją apie palikėjo sudarytus testamentus. Šiuo metu ENRWA turi 14 narių (Lietuvos notariatas nėra šios asociacijos narys). ENRWA veiklą finansuoja Europos Komisija. Projekto „Europos testamentai“ ataskaita bus pateikta 2010 m. pradžioje. ENRWA yra pateikusi Europos Komisijai paraišką dėl projekto „Europos testamentai 2“ finansavimo. Antruoju projektu bus siekiama įgyvendinti pirmajame projekte pateiktas rekomendacijas – įdiegti technines priemones dėl testamentų registrų tinklo sukūrimo.

„Notariato“ inf.

Notaras - tai asmens
paslapčių saugotojas

KONSULTACIJOS

Lietuvos notarų rūmų teisininkų parengti patarimai notarams aktualiais teisės klausimais.

KLAUSIMAS:

Prašome paaiškinti, kaip praktikoje turėtų būti taikoma konsultacija dėl papildomo paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo (2009–05–15 Notarų rūmų prezidiumo nutarimas Nr. 13.4) šiais atvejais:

1) Notaras A užvedė paveldėjimo bylą. Pavadavimo metu (atostogos, liga), notaras B išdavė paveldėjimo teisės liudijimą:

visiems įpėdiniams;

tik vienam iš įpėdinių.

Kuris notaras turėtų savo archyve saugoti baigtą bylą, kai paveldėjimo teisės liudijimas išduotas visiems įpėdiniams – užvedęs paveldėjimo bylą ar išdavęs paveldėjimo teisės liudijimą?

Kuris iš notarų turėtų išduoti papildomą paveldėjimo teisės liudijimą:

- tuo atveju, kai paveldėjimo teisės liudijimas išduotas visiems įpėdiniams?

- tuo atveju, kaip paveldėjimo teisės liudijimas išduotas ne visiems įpėdiniams, ir vienam įpėdiniui paveldėjimo teisės liudijimą išdavė notaras B, kitam – notaras A.

ATSAKYMAS:

1. Kaip turi būti išduodamas papildomas paveldėjimo teisės liudijimas, kai notaras A užvedė paveldėjimo bylą. Pavadavimo metu (atostogos, liga) notaras B išdavė paveldėjimo teisės liudijimą: a) visiems įpėdiniams; b) tik vienam iš įpėdinių.

Taikant Notarų rūmų prezidiumo 2009–05–15 nutarimu 13.4 patvirtintą konsultaciją ir sprendžiant iškilusias kolizines situacijas, reikėtų atsižvelgti į konsultacijos tikslą ir esmę. Tikslas buvo, kad papildomą paveldėjimo teisės liudijimą dėl papildomai išaiškėjusio turto, kai paveldėjimo byla buvo baigta, išduotų tas notaras, kuris išdavė paveldėjimo teisės liudijimą ir kuris turi paveldėjimo bylą, kad būtų išvengta situacijų, kai notaras turi išduoti papildomą paveldėjimo teisės liudijimą pagal kito notaro surinktą paveldėjimo bylos medžiagą ir dokumentus.

Pažymėtina, kad Jūsų minėtoji Notarų rūmų prezidiumo patvirtinta konsultacija taikoma tik tais atvejais, kai paveldėjimo byla buvo užbaigta ir kai atsiranda papildomo paveldimo turto, kuris nebuvo žinomas išduodant pagrindinį paveldėjimo teisės liudijimą. Taigi, mūsų nuomone, kai notaras A užvedė paveldėjimo bylą, o jo pavadavimo metu notaras B išdavė paveldėjimo teisės liudijimą tik vienam iš įpėdinių, tokiu atveju tokia paveldėjimo byla yra dar nebaigta, todėl ši tvarka netaikoma ir galioja bendra tvarka. Šiuo atveju, kas baigs tvarkyti paveldėjimo bylą, priklausys nuo to, ar ji buvo gražinta vesti pavaduojamam notarui, ar ją baigs vesti pavaduojantis notaras.

Kai notaras A užvedė paveldėjimo bylą, o jo pavadavimo metu notaras B išdavė paveldėjimo teisės liudijimą visiems įpėdiniams į visą turtą, šiuo atveju paveldėjimo byla yra baigta ir greičiausiai ji saugoma pas notarą B, kuris ir išdavė paveldėjimo teisės liudijimą. Tokiu atveju papildomą paveldėjimo teisės liudijimą į papildomai išaiškėjusį turtą turėtų išduoti notaras B, nes jis išdavė paveldėjimo teisės liudijimą ir jis turi paveldėjimo bylą.

2. Kuris notaras turėtų savo archyve saugoti baigtą bylą, kai paveldėjimo teisės liudijimas išduotas visiems įpėdiniams – užvedęs paveldėjimo bylą ar išdavęs paveldėjimo teisės liudijimą?

Mūsų nuomone, paveldėjimo teisės bylą turėtų saugoti tas notaras, kuris užbaigė

paveldėjimo teisės bylą ir išdavė paveldėjimo teisės liudijimą.

3. Kuris iš notarų turėtų išduoti papildomą paveldėjimo teisės liudijimą: tuo atveju, kai paveldėjimo teisės liudijimas išduotas visiems įpėdiniams?

Šiuo atveju, mūsų nuomone, papildomą paveldėjimo teisės liudijimą turėtų išduoti notaras, kuris baigė vesti paveldėjimo teisės bylą, kuris saugo baigtą paveldėjimo bylą ir kuris išdavė pagrindinį paveldėjimo teisės liudijimą.

4. Kuris iš notarų turėtų išduoti papildomą paveldėjimo teisės liudijimą: tuo atveju, kai paveldėjimo teisės liudijimas išduotas ne visiems įpėdiniams ir vienam įpėdiniui paveldėjimo teisės liudijimą išdavė notaras B, kitam – notaras A.

Šiuo atveju, mūsų nuomone, papildomą paveldėjimo teisės liudijimą turėtų išduoti tas notaras, kuris paskutinis išdavė paveldėjimo teisės liudijimą ir kuris turi galutinę (visą) paveldėjimo bylos medžiagą, nes paskutinis notaras tęsė pirmojo notaro atliktą darbą ir vadovavosi jo surinkta bylos medžiaga, taip pat atsižvelgė į pirmojo notaro išduotą paveldėjimo teisės liudijimą.

KLAUSIMAS:

Turime vieną paveldėjimo bylą. Buvo sudarytas testamentas keliems turtams ir keliems įpėdiniams:

- Vienas turtas – dviem asmenims;

- Antras turtas – kitiems dviem asmenims.

Antrojo turto testamentinis įpėdinis nesikreipė. Kokiems įpėdiniams, jei nėra įpėdinių pagal įstatymus, padidėja paveldimo turto dalys? Ar visiems? Ar tik antrojo turto įpėdiniams?

ATSAKYMAS:

Nagrinėjant Jūsų pateiktą klausimą, yra svarbios CK 5.61 str. 1 ir 2 dalys. Pagal CK 5.61 str. 1 d., jeigu įpėdinis pagal įstatymą ar įpėdinis pagal

testamentą nepriėmė palikimo arba jeigu testatorius atėmė iš įpėdinio paveldėjimo teisę, tai palikimo dalis, priklausiusi tam įpėdiniui, atitenka įpėdiniams pagal įstatymą ir padalijama jiems lygiomis dalimis. Pagal CK 5.61 str. 2 d., jeigu palikėjas visą savo turtą paliko testamentu savo paskirtiems įpėdiniams, tai palikimo dalis, priklausiusi atsisakiusiam ar nepriėmusiam palikimo įpėdiniui, atitenka kitiems įpėdiniams pagal testamentą ir padalijama jiems lygiomis dalimis.

Pažymėtina, kad CK 5.61 str. 2 dalis taikoma tik tada, kai palikėjas visą savo turtą paliko testamentu. Iš Jūsų atsiųstos fabulos supratome, kad palikėjas dviem testamentais paliko tik dalį turto, t.y. ne visą turtą. Manome, kad CK 5.61 str. 2 dalis galėtų būti taikoma tik tada, kai testamente palikėjas nurodytų, kad palieka visą savo turtą, arba išvardindamas konkrečius paliekamus daiktus pabaigoje nurodytų, kad palieka ir kitą visą turtą. Kaip supratome iš Jūsų atsiųsto klausimo, Jūsų atveju buvo palikti testamentais tik skirtingi konkretūs daiktai.

Taigi, atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta aukščiau, manome, kad jeigu testamentu buvo palikta tik dalis palikėjo turto, tai negali būti taikoma CK 5.61 str. 2 d., o turi būti taikoma CK 5.61 str. 1 dalis, t.y. jeigu įpėdinis pagal testamentą nepriėmė palikimo, tai palikimo dalis, priklausiusi tam įpėdiniui, atitenka įpėdiniams pagal įstatymą ir padalijama jiems lygiomis dalimis.

Pagal CK 5.62 str. 2 d., jeigu nėra įpėdinių pagal įstatymą, o testamentu palikta tik dalis palikėjo turto, tai likusioji dalis pereina valstybei.

KLAUSIMAS:

Pilietė A. testamentu visą savo turtą lygiomis dalimis paliko 5-iems vaikams. Iki atsirandant palikimui vienas iš testamentinių įpėdinių mirė, tačiau testatorė jokių testamentinių patvarkymų nepadarė. Prašome išaiškinti, kaip turėtų būti pasielgta su 1/5 dalimi testatorės turto, skirtu dukrai, kuri, kaip minėta, mirė prieš atsirandant palikimui. Mirusioji palikėjos dukra turi vaiką.

ATSAKYMAS:

Paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turtingų teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturtinių teisių perėjimas jo įpėdiniams pagal įstatymą arba (ir) įpėdiniams pagal testamentą. Pagal CK 5.5 str. įpėdiniais gali būti: paveldint pagal testamentą – fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu. Taigi, jeigu asmuo, kuriam testamentu testatorius paliko turto, mirė prieš atsirandant palikimui, t.y. prieš mirštant testatoriui, tokiu atveju jis pagal CK 5.5 str. negali būti įpėdiniu. Jeigu asmuo nėra laikomas įpėdiniu, toks asmuo neturi CK 5 knygoje numatytų įpėdinio teisių ir pareigų, tokių kaip teisė priimti palikimą, teisė nepriimti palikimo, teisė atsakyti palikimo ir pan. Šios teisės bei pareigos atsiranda tokiam asmeniui, kuriam testamentu yra palikta turto, tačiau kuris nenumirė anksčiau nei testatorius. CK 5.58 str. reglamentuota situacija, kai įpėdinis nespėja priimti palikimo ir miršta, o CK 5.61 str. reglamentuotos situacijos, kada įpėdinis atsisako ar nepriima palikimo. Šiuo atveju šios situacijos yra susijusios su tais įpėdiniais, kurie nemirė anksčiau nei palikėjas. Kaip minėta, asmuo gali nepriimti palikimo, jeigu jis yra įpėdinis. Tačiau jeigu jis miršta prieš mirštant testatoriui, šiuo atveju įpėdiniu negali būti laikomas, be to, CK 5.21 str. yra aiškiai išskiriamos dvi situacijos, kada testatorius gali testamente nurodyti kitą įpėdinį, jeigu jo paskirtas įpėdinis pagal testamentą numirtų prieš atsirandant palikimui arba nepriima palikimo. Taigi įstatymo leidėjas nesutapatina situacijų, kada testamentu paskirtas įpėdinis miršta prieš atsirandant palikimui ir nepriėmus palikimo. Mūsų nuomone, kadangi asmuo mirė prieš mirštant testatoriui, o pagal CK 5.19 str. testamentu turtą galima palikti asmeniui, kuris egzistuoja, arba kuris gims (ar bus įsteigtas), tokiu atveju jam buvusi paskirta testamentu turto dalis turėtų būti laikoma testamentu nepaskirta, nes nebelieka vienos iš testamento sąlygų, tai yra įpėdinio, kuriam paliktas turtas ar jo dalis. Šiuo atveju paveldint palikėjo turtą turėtų būti vadovaujamosi CK 5.22 str., kuriame numatyta, kad testatoriaus turto dalis, kuri lieka testamentu nepaskirta, padalijama tarp įpėdinių pagal įstatymą.

KLAUSIMAS:

Kaip manote, ar įmonė, valdanti patikėjimo teise pastatą, gali duoti sutikimą kitai įmonei registruoti buveinę?

ATSAKYMAS:

Šiuo atveju galioja CK 4.106 str., pagal kurį turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti. Taigi, įstatymas leidžia disponuoti patikėtinui jam patikėtu turtu, bet taip, kaip nustatyta patikėtojo, pavyzdžiui, jeigu turtas buvo patikėtas sutartimi, tai joje gali būti nustatytos tos sąlygos.

Tačiau Jūsų atveju, kiek mums žinoma, turto patikėtinis yra viešoji įstaiga, o šiai viešajai įstaigai patikėtas turtas yra valstybės turtas. Šiuo atveju galioja CK 4.109 str., pagal kurį valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos valdo, naudoja atitinkamai valstybės ar savivaldybės joms perduotą turtą, juo disponuoja savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybių įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis, nepažeisdamos įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.

Taigi, reikia dar pažiūrėti steigimo dokumentuose, ar nėra nustatyta kokių nors apribojimų ir pan. Be to, šiuo atveju patikėjimo teise yra perduotas valstybės turtas, todėl galioja taip pat ir LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas.

Pagal LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 str. 3 d., šio straipsnio 2 dalyje nurodyti subjektai turi teisę priimti sprendimus, susijusius su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, išskyrus sprendimus, susijusius su turto perleidimu kitų asmenų nuosavybėn ar su daiktinių teisių suvaržymu, jei įstatymai nenustato kitaip.

LR valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 9 str. 4 d. kiti juridiniai asmenys, kuriems valstybės turtas perduotas pagal turto patikėjimo sutartį, negali

šio turto perduoti nuosavybės teise kitiems asmenims, jo įkeisti ar kitaip suvaržyti daiktines teises į jį, juo garantuoti, laiduoti ar kitokiu būdu juo užtikrinti savo ir kitų asmenų prievolių įvykdymą, jo išnuomoti, suteikti panaudos pagrindais ar perduoti jį kitiems asmenims naudotis kitu būdu.

Taigi, atsakant į Jūsų klausimą reikėtų žinoti, kokiu pagrindu valstybės turtas buvo perduotas juridiniam asmeniui, iš to seka, koks tai juridinis asmuo: ar valstybės įstaiga, ar kitas juridinis asmuo, kuriam perduotas valstybės turtas.

Bet kuriuo atveju yra draudimas valstybės turto patikėtinui suvaržyti daiktines teises į tą turtą. Taigi, šiuo atveju yra dvi notarų nuomonės (praktikos), vieni buveinės suteikimą laiko daikto suvaržymu, kiti to nelaiko suvaržymu, nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Taigi, atsižvelgiant į tai, ar buveinės suteikimą laikote daikto suvaržymu, priklausytų, ar valstybės turto patikėtinis galėtų suteikti buveinę ar negalėtų. Mūsų nuomonė linksta labiau į tai, kad tai yra suvaržymas.

KLAUSIMAS:

Kreipiamės į Notarų rūmus, norėdamos pasidalinti savo nerimu dėl asmeninių testamentų patvirtinimo teisme (LR CK 5.31 str. 4d.). Nežinome, kaip kituose miestuose ir rajonuose, bet mūsų teismas labai ramiai, neįsigilinęs į teisės normas, patvirtina asmeninius testamentus be jokios parašo ekspertizės, supaprastinta tvarka (LR CPK 579–582 str.). Remiantis LR CK 5.30 str., asmeninis testamentas – tai testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodyta testatoriaus vardas, pavardė ir t.t. Taigi testatoriaus ranka... Kaip teismas be parašo ekspertizės gali nuspręsti, kad tai testatoriaus ranka parašytas testamentas? Pagal įpėdinių atneštus testamentus galima matyti, kad kito asmens parašytas testamentas, o testatorius galbūt tik pasirašė. Teismas jau būna patvirtinęs tokį testamentą, atskirajam skundui pateikti būna praėjęs terminas, netgi notarai nebūna kviečiami sprendžiant tokį klausimą. Teismas neperduoda patvirtinto asmeninio testamentu Testamentų registru, iškyla klausimų

dėl palikimo privalomosios dalies. Per pastaruosius 2 mėnesius mes jau gavome 3 tokias teisėjų nutartis dėl asmeninių testamentų patvirtinimo, kuriose nėra nustatyta, net nekalbama apie tai, ar testamentą tikrai surašė mirusysis, tiesiog patvirtinamas testamentas, ir tiek. Notarai nerevizuoja teismų nutarčių, sprendimų, kai tokie sprendimai tiesiog akis bado... Kyla ginčų ir tarp įpėdinių. Kokia Jūsų nuomonė šiuo klausimu?

ATSAKYMAS:

Pažymėtina, kad Jūsų minėtos teismų priimtose nutartyse, kuriomis teismas patvirtina asmeninius testamentus, turi *res judicata* galią. *Res judicata* sprendimas nurodo, kad šalys netenka teisės kitoje byloje ginčyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų faktų bei teisinių santykių ir reikšti tų pačių reikalavimų tuo pačiu pagrindu. Šios teismo nutartys yra privalomos ir jomis turi vadovautis notarai. Pažymėtina, kad notarui neturėtų iškilti atsakomybės klausimas išduodant paveldėjimo teisės liudijimus, vadovaujantis šiais teismų sprendimais.

Pagal LAT praktiką (LAT 2004 m. sausio 7 d. nutartis Civilinėje byloje Nr. 3K-3-14/2004 m.), asmeninis testamentas turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo paties pasirašytas. Taigi, jeigu asmeninis testamentas buvo surašytas ne pačio testatoriaus ranka, tokiu atveju tuo motyvuojant galima paduoti atskirąjį skundą dėl nutarties panaikinimo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 7 d. nutartyje suformuluota CK 5.30 straipsnio aiškinimo ir taikymo taisyklė: Asmeninis testamentas turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo paties pasirašytas. Kito asmens ranka surašytas, o testatoriaus pasirašytas testamentas negalioja. Asmeninis testamentas negali būti surašytas spausdinimo ar kompiuterine technika.

Jeigu suinteresuotiems asmenims kyla abejonių dėl to, ar testamentą pasirašė ir jo tekstą surašė pats testatorius, tokiu atveju tokie asmenys turi būti aktyvūs ir vadovaudamiesi CPK 178 str. turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo

reikalavimus. Tai turi daryti bylos nagrinėjimo metu arba turi teisę paduoti atskirąjį skundą. Atskirojo skundo padavimo terminas yra 7 dienos nuo nutarties priėmimo. Tačiau pažymėtina, kad, pagal CPK 338 str., atskiriesiems skundams paduoti ir nagrinėti taikomos taisyklės, reglamentuojančios procesą apeliacinės instancijos teisme. Todėl, mūsų nuomone, galima būtų vadovautis CPK 307 str. 2 d., kurioje numatyta, kad apeliacinio skundo padavimo terminas gali būti atnaujintas, jeigu teismas pripažįsta, kad terminas praleistas dėl svarbių priežasčių.

Dėl ekspertizės. Pagal CPK 212 str. 1 d., teismas turi teisę, bet neprivalo skirti ekspertizės. Klausimai dėl to, kad teismas neskyrė rašytosenos ekspertizės ir patvirtino asmeninį testamentą, buvo nagrinėjami civilinėse bylose, pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2008 m. vasario 6 d. nutartis, civilinė byla Nr.2S-95-109/2008.

KLAUSIMAS:

Norėčiau paklausti, kaip turėtų elgtis notaras tokioje situacijoje: mirė 3 nepilnamečių vaikų mama. Prieš mirtį sudarė testamentą, pagal kurį vieną namą su žeme Vilniaus mieste paliko savo 3 nepilnamečiams vaikams, o kitą namą su žeme Vilniaus mieste – savo tėvui.

Vaikų tėvas – Lenkijos pilietis, su kuriuo mirusioji santuokos įregistravusi nebuvo.

Dabar mirusiosios tėvas nori užvesti paveldėjimo bylą (3 mėn. jau praėjo), bet iš Testamentų registro matyti, kad buvo sudarytas mirusiosios turto apyrašas nepraleidus termino, t.y. 3 mėn. laikotarpio, o vaikai dėl paveldėjimo į notarų biurą nesikreipė.

Ar aš galiu užvesti paveldėjimo bylą pagal mirusiosios tėvo prašymą, nemačiusi turto apyrašo ir praleidusi 3 mėnesių terminą, nes testamentu paliktas konkretus turtas, t.y. du namai su žemės sklypais, tačiau, be testamentu palikto turto, mirusioji turėjo dar labai daug paimtų paskolų (gauname raštus iš daugelio bankų). Išeitų, kad skolas, t.y. kitą turtą, teises ir pareigas paveldi tik mirusiosios vaikai kaip pirmos eilės įpėdiniai pagal įstatymus?

ATSAKYMAS:

Iš Jūsų pateikto užklauso supratome, kad mirusioji konkretų turtą testamentu paliko savo vaikams bei savo tėvui. Mirusiosios vaikai (jų atstovas) priėmė palikimą kreipdamiesi į teismą dėl turto apyrašo sudarymo.

Kad paveldėtų, mirusiosios tėvas taip pat turi priimti palikimą, t.y. norėdamas paveldėti turi aktyviai išreikšti valią. Šiuo atveju jis turi priimti palikimą perimdamas turto valdymą arba paduodamas pareiškimą notarui. Bet tai jis turi atlikti per įstatyme numatytą terminą, t.y. 3 mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Jūsų atveju mirusiojo tėvas praleido 3 mėnesių terminą palikimui priimti, todėl jis turi tą terminą pratęsti teismine tvarka ir tik tada galėtų priimti palikimą. Priėmęs palikimą mirusiosios tėvas, vadovaujantis CK 5.53 str. 1 d., būtų laikomas priėmusiu pagal apyrašą, kadangi palikimą pagal apyrašą priėmė mirusiosios vaikai. Jeigu bent vienas iš įpėdinių palikimą priėmė pagal apyrašą, tai visi kiti įpėdiniai, nesvarbu, kokiu būdu jie priėmė palikimą, laikytini priėmusiais palikimą pagal apyrašą ir už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu.

Dėl skolų paveldėjimo. Įstatymas nustato įpėdinių atsakomybę už palikėjo skolas, todėl jeigu jie priėmė palikimą perimdami turto valdymą ar paduodami pareiškimą notarui, visi jie už palikėjo skolas atsako solidariai visu savo turtu, nesvarbu, ar paveldėjimo pagrindas yra testamentas ar įstatymas, atsakomybės pagrindas yra palikimo priėmimas. Jeigu buvo sudarytas turto apyrašas, visi įpėdiniai atsako tik paveldėtu turtu. Mūsų nuomone, notaras išduodamas paveldėjimo teisės liudijimą, jame nenustato dalių į mirusiojo skolas. Už jas įpėdiniai atsako pagal įstatymą. Tiesiog notarai nurodo mirusiojo žinomas skolas paveldėjimo teisės liudijimo pastabose.

KLAUSIMAS:

Sutuoktiniams bendrosios sutuoktinių jungtinės nuosavybės teise priklauso butas, kuriame gyvena ir deklaruoja gyvenamąją vietą abu sutuoktiniai ir jų nepilnamečiai vaikai. Daugiau

gyvenančių asmenų šiame bute nėra. Kaip galėtų abu sutuoktiniai tam pačiam nepilnamečiui padovanoti šį butą ir kas nepilnamečiui galėtų šiuo atveju atstovauti? Jo amžius iki 14 m. ir ar reikalingas šiuo atveju teismo leidimas?

ATSAKYMAS:

Dėl teismo leidimo. Pažymėtina, kad jeigu sutuoktinių bei jų nepilnamečio vaiko deklaruota ir reali gyvenamoji vieta yra šiame bute, tokia šeimos gyvenamoji patalpa pagal CK 3.84 str. 2 d. 1 p. pripažįstama šeimos turtu. Pagal CK 3.85 str. 2 d., jeigu sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti būtinas teismo leidimas. Taigi, žiūrint formaliai, nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriui sudaryti reikia teismo leidimo. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad minėtojo straipsnio nuostata yra skirta nepilnamečio vaiko interesų apsaugai, taigi, žiūrint plačiąja prasme, toks sandoris pagal savo esmę neturėtų pažeisti nepilnamečio asmens interesų, kadangi jis taptų to daikto savininku. Taip pat CK 3.244 str. 3 d. nustato, kad visada reikalingas išankstinis teismo leidimas globėjo sudaromam sandoriui, jeigu dėl šio sandorio globotinio turtas sumažėtų.

Dėl nepilnamečio atstovavimo. Pagal CK 2.7 str. 1 d., už nepilnamečius iki keturiolikos metų sandorius jų vardu sudaro tėvai arba globėjai. Taigi, šiuo atveju apdovanotajam nepilnamečiui vaikui atstovautų jo tėvai. CK 2.134 str. 1 d. yra numatytas draudimas, kad atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių su pačiu savimi. Tačiau šiam draudimui yra numatyta išimtis CK 2.134 str. 2 d., kur pasakyta, kad minėti apribojimai netaikomi, kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą. Tėvai savo vaikams atstovauja pagal įstatymą, todėl jiems nėra taikomas draudimas atstovaujamojo nepilnamečio vaiko vardu sudaryti sandorį su pačiu savimi. Taip pat pažymėtina, kad pagal CK 3.188 str. 2 d., jeigu sudarant sandorį kyla interesų konfliktas tarp nepilnamečio vaiko ir jo tėvų, bet kurio iš tėvų prašymu teismas tam sandoriui sudaryti skiria ad hoc globėją. Taigi, tėvams sudarant sandorius

nepilnamečių vaikų vardu, reikia žiūrėti, ar nėra interesų konflikto.

KLAUSIMAS:

2004 m. buvo pasirašytas bendrasis sutuoktinių testamentas, 2006 m. mirė vyras, žmona, mirusi 2009 m., po vyro mirties palikimo nepriėmė, ji mus kreipėsi testamente nurodyta įpėdinė dėl palikimo priėmimo, tačiau pagal CK 5.49 straipsnį, jei pergyvenęs sutuoktinis palikimo nepriima, paveldėti teisės netenka ir testamente nurodytas įpėdinis. Kokius tolesnius veiksmus turėtų atlikti įpėdinis esant tokiai situacijai?

ATSAKYMAS:

Bendrojo sutuoktinių testamento esmė, kad abu sutuoktiniai vienas kitą paskiria savo įpėdiniu ir po vieno sutuoktinio mirties visą mirusiojo turtą paveldi pergyvenęs sutuoktinis. Be to, testamentu gali būti paskirtas įpėdinis, kuris paveldės turtą mirus pergyvenusiam sutuoktiniui. Pagal CK 5.50 str. 1 d., kad įgytų palikimą, įpėdinis turi jį priimti. Taigi, mirus vienam iš sutuoktinių, pergyvenęs sutuoktinis turėjo priimti palikimą.

Taip pat pažymėtina, kad pagal CK 5.49 str. 1 d., mirus vienam iš sutuoktinių, kitas sutuoktinis turi teisę atsisakyti priimti palikimą, tokiu atveju mirusiojo sutuoktinio turtą paveldi jo įpėdiniai pagal įstatymą. Pagal CK 5.49 str. 3 d. pergyvenusiam sutuoktiniui atsisakius priimti palikimą, bendruoju testamentu paskirtas įpėdinis, kuris turėjo paveldėti po pergyvenusio sutuoktinio mirties, netenka teisės paveldėti pagal bendrąjį sutuoktinių testamentą. Pagal CK 5.60 str. 2 d., palikimo atsisakymas turi tas pačias pasekmes kaip ir palikimo nepriėmimas, taigi pergyvenusiam sutuoktiniui nepriėmus palikimo, galiotų tos pačios pasekmės, kaip ir atsisakius jo.

Mūsų nuomone, kad testamente nurodyta įpėdinė galėtų paveldėti po pergyvenusio sutuoktinio mirties, turi būti faktas, kad pergyvenęs sutuoktinis priėmė palikimą. Kadangi pergyvenęs sutuoktinis palikimo vietos atsiradimo notarui nebuvo padavęs pareiškimo apie palikimo priėmimą ir nebuvo užvesta paveldėjimo byla, lieka vienintelis būdas – tai palikimo priėmimas valdymo būdu. Šiuo atveju, mūsų nuomone, pats

notaras negalėtų nustatyti fakto, kad pergyvenęs sutuoktinis buvo priėmęs palikimą pradėdamas paveldimą turtą valdyti, todėl testamentinė įpėdinė turėtų kreiptis į teismą dėl juridinio fakto nustatymo, kad mirusioji pergyvenusioji sutuoktinė palikimą priėmė valdymo būdu po savo vyro mirties, o vienas iš argumentų teismui būtų tai, kad pergyvenusi sutuoktinė gyveno tame pačiame bute, mokėjo mokesčius ar pan. Teismui nustačius, kad pergyvenusi sutuoktinė valdymo būdu priėmė palikimą po savo sutuoktinio mirties, testamente nurodyta įpėdinė įgytų teisę paveldėti po pergyvenusio sutuoktinio mirties.

KLAUSIMAS:

Išrašytas vekselis, kurį išdavė du žmonės (sutuoktiniai). Ar gali vekselyje išrašyti du žmonės?

ATSAKYMAS:

Dėl Jūsų iškeltos klausimo nėra vieningos nuomonės. Mūsų nuomone, atsižvelgiant į gramatinę bei sisteminių įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo bei kitų teisės aktų, reglamentuojančių vekselių teisinius santykius, aiškinimą, vekselio davėjas gali būti tik vienas fizinis ar juridinis asmuo. Jeigu vekselyje nori išrašyti keli vekselio davėjai vienam vekselio turėtojui, tokiu atveju turėtų būti išrašomi keli atskiri vekseliai. Pavyzdžiui, ĮPVĮ 49 str. 1 d. numatyta, kad visi – vekselio davėjas, akceptantas, indosantai ir laiduotojai – vekselio turėtojui atsako solidariai. Įstatymo leidėjas vienaskaita vartoja sąvokas „davėjas“ ir „akceptantas“, o „indosantai“ ir „laiduotojai“ vartojami daugiskaita.

Tačiau yra atskirų nuomonių, kad vekselio davėjų pagal vieną vekselyje galėtų būti ir daugiau nei vienas asmuo, ypač tai taikytina, kai vieną vekselyje yra išrašę du sutuoktiniai. Nuomonė grindžiama tuo, kad įstatyme nėra pasakyta konkrečiai, kiek gali būti vekselio davėjų, todėl manoma, kad galėtų būti ir daugiau nei 1 vekselio davėjas, o visi vekselio davėjai tokiu atveju atsakytų solidariai.

**Parengė Lietuvos notarų rūmų teisininkas
Justas Čiomanas**

IN MEMORIAM

Mirė notarė Virgilija Gražina Ramanauskienė

2009 m. balandžio 6 d., mažiau nei mėnesį nesulaukusi 66-ojo gimtadienio, po atkaklios kovos su sunkia liga, mirė notarė Virgilija Gražina Ramanauskienė. Notaro profesijai atidavusi pusketvirto dešimtmečio, V.G.Ramanauskienė pastaruosius aštuoniolika metų dirbo Šiaulių 2-ajame notarų biure.

Virgilija Gražina Ramanauskienė 1961 metais įsidarbino Šiaulių konditerijos fabrike „Rūta“ darbininke, nuo 1964 m. dirbo Šiaulių rajono liaudies teisme reikalų vedėja, nuo 1968 m. – Lietuvos aklųjų draugijos Šiaulių aklųjų įmonės juriskonsulte. 1972 metais V.G.Ramanauskienė Vilniaus universitete įgijo teisės specialybės diplomą. Nuo 1973 m. ji dirbo notare tuometinėje Šiaulių valstybinėje notarų kontoroje. Nuo 1992 m. V.G.Ramanauskienė dirbo notare Šiaulių 2-ajame notarų biure.

Virgilija Gražina Ramanauskienė palaidota Šiaulių miesto Ginkūnų kapinėse.

Lietuvos notarų rūmai

LIETUVOS NOTARŲ RŪMAI